

NICOLETA VOINESCU

Drumul spre Constantinopol

EDITURA EMINESCU

Coperta colecției: Wanda Mihuleac
Ilustrația copertei: **Vanda Boveanu**

NICOLETA VOINESCU

*Drumul spre
Constantinopol*

roman

EDITURA EMINESCU

București, 1983, Piața Scînteii 1

*Profesorului de muzică din Medgidia,
Mircea Dragomirescu, în memoriam.*

EDITURA EMINESCU

Bucureşti, 1983, 160 p., 16000 lei

I

BEIUL IEȘI DIN GARNIZOANĂ PE calul său alb. În spatele lui, pe un cal mic de stepă, venea Zenab. Îi auzea respirația grea.

Femeia Zenab era îmbrăcată în negru. De mult timp mijlocul plin nu mai îngăduia centura cu paftale. Fiindcă era destul de frig în dimineata aceea de mai, își pusese peste cozile lungi o basma cu ciucuri ; tot neagră. Semăna, așa îmbrăcată, cu femeile creștine ale ținutului; nevestele ciobanilor retrași spre marginea orașului, în case mici de bîrne.

Cu ochii lui albaștri, puțin bulbucați, beiul privea dealul Coiumbaba, mic, împădurit și mîndru. Celelalte înălțimi mai domoale, cu șeile tăiate de puținele ape din sangeacul Babadag, reședința eyaletului Silistra, erau în dimineata aceea acoperite de cețuri. Văsurile începeau să se destrame și căciula, pînă atunci brumărie a dealului, deveni verde. Din clocotul ceții, Coiumbaba ieșise hotărît să-și păstreze tainele. Începură să cînte prigoriile și pitpalacii.

Primăvara și toamna ținutul era foarte frumos. Doar iarna vînturile care veneau dinspre Kara Deniz, marea cea neagră și rea, făceau viața în garnizoană mai puțin plăcută. Dar locuința beiului era încălzită cu trunchiuri de ulm, lemn scump care costa multe accele, iar în meydanul de lîngă beilic soldații își frigeau mîinile la tăvile cu mangal. Tizicul nu-l îngăduise beiul, el era

folosit de tătari. Pentru potolirea tătarilor din Bugeac fusese trimis aici de către sultanul Ibrahim, în toamna trecută, în anul 1056 de la Hegiră, 1647 în calendarul creștin.

Beiul își aminti versurile unui poet persan și ochii i se îngustară puțin. Versurile cîntau pacea sufletului care se odihnește la malul mării. Dar marea îi aducea amintiri neplăcute și nu iubea marea nici măcar în amintire.

De ce să-și amintească de Davud pașa, marele beilerbei de Rumelia, care cu șapte ani în urmă cucerise cetatea Azacului, bine apărată de cazaci? De atunci bătrînelul Davud se bucura de toate favorurile sultanei mame și sultana validé știa să răsplătească. Tot la asediul Azovului, el, Mehmet Derviș, pierduse bătălia pe uscat. Sultana mamă, care-l ocrotise pînă atunci, abia-l mai primea prin porțile secrete ale seraiului.

Fuseseră ani grei. Domnia lui Ibrahim era din ce în ce mai rea. Sultanul nebun făcea totul după pofta inimii, nici marele șeic nu i se mai împotriva. Din legiuirile drepte și aspre date de Mehmet, cuceritorul Constantinopolului, și întărite de marele padișah Osman, nu mai rămăsese nimic. Furau cadiii, mințeau vizirii, tîmarioții, cei mai buni călăreți ai imperiului, leneveau în haremuri, akingiii prădau beilicurile. Domnii din Moldova și Țara Muntenească erau prea bogați. Rákóczi, principele Transilvaniei, își spusese că are înțelegere și alianță cu suedezii și nu se mulțumise cu cele șapte comitate care, după tratatul încheiat cu Austria, se aflau în stăpînirea lui. La Azov tătarii se uneau cu cazacii și luptau împotriva rușilor cu care sultanul se afla în bună pace. Vilaietul Akkermanului primejduia liniștea imperiului. Cum putea beiul să dobîndească pacea sufletului cîntată de poetul persan?

Beiul privea dealul. Într-o parte arăta golaș. De două ori fusese tăiată pădurea. Carele ce duceau spre Anatolia lemnul virtos al ulmilor, bun pentru afeturi de tun, băătoriseră drumul domnesc spre Constantinopol, neoprite de ploaie sau vreo zăpadă tîrzie, a mieilor, cum zicea șubantul crescător de koium către care se îndrepta

acum pentru a da în grija femeilor din casele de bîrne pe georgiana Zenab.

Din cioturile care se ridicau de o palmă deasupra pămîntului seva mustea încă. Respinse de piatra neîndurătoare, rădăcinile se incolăceau, se prindeau de piatră cu dorința de a învinge. Trăgeau din seva pămîntului hrană pentru trunchiurile tăiate și o lepădau tot pămîntului, neștiind ce să facă după legea cea nouă a morții. Din rumegușul și pămîntul bătătorit de baltaci, tăietorii de lemne, se ridicau bătrînii toporăși cu floarea mare, decolorată. Meșorul dăduse spic și frăguța floare. Printre stelutele ei albe ștevioara și susaiul amărui cu frunzele verzi, puțin înegrite de umbra pădurii, se bucurau de căldura acelei dimineți din luna șaban.

„Nimic nu e mai de preț ca pacea sufletului.

În grădina seraiului, omul e trandafir trecător.“

Beiul privi cerul, cartea cea mare și misterioasă, și deodată își aminti de cărțile secrete ale imperiului.

În toamna trecută, cînd, călare pe calul său alb, însoțit doar de cîțiva spahii, se pregătea să părăsească vestita capitală, Constantinopol, pentru a veni în sangeacul Babadaghi, aflase că a fost șters din Cartea secretă a imperiului, ceea ce însemna o condamnare la moarte. Sultanul, sfătuit de Cinci Hoca, prietenul său, îl trimisese aici să astîmpere pe tătarii care veneau din Bugeac tocmai la marginea fluviului Tuna, dar sultanul îi cunoștea pe tătari, știa viclenia și îndîrjirea lor. În prima luptă îi împinsese departe, pînă în satul de pescari Sacgi, și umpluse apele fluviului cu sîngele lor.

Scrisese în divanul său atunci :

„Cu roșii lalele am umplut apa Dunării

Și sabia plină de sînge am spălat-o în fluviu ca un învingător“.

Ceea ce nu știa nebunul Ibrahim așezat în tronul vestitului Osman legiuitorul, tronul acela imens, bătut cu toate smaragdele și safirele pămîntului era că el, Mehmet, fala învățătorilor de la Medrese, nu avea de gînd să moară, chiar dacă numele său fusese șters din Cartea secretă a imperiului. Prea era îndîrjită firea și nervii prea ascuțiți ca să nu reușească. Ramazul său, harta cerului în

ziua nașterii, cum ziceau privitorii prin astrolab, se întunecase doar o dată, atunci la pierderea Azovului. Fusese scos din capcanele Caucazului de femeia care călărea în spatele său. Bolnav și istovit ajunsese la Batumi, iar intrarea în Islambol se făcuse ferit. Până atunci, sultana validé îl ocrotise, dar nu se mai putea baza pe firea ei schimbătoare. De două ori își pusese valideaua vălurile negre pe timpul domniei sultanului Murad, semn că-i presimțise moartea. Nici când devenise bețiv sultanul Murad nu dădea femeilor dreptul să se amestece în treburile imperiului. Și sultana, Față-de-lună-plină, iubea puterea și-l iubea pe fiul Ibrahim, sultanul de acum, speriat de anii cât fusese la Închisoarea vrăbiilor, de cutremure, fără voință, cheltuindu-și forța de nebun doar în harem.

Patima pentru femei a sultanului fusese salvarea beifului. După căderea în dizgrația sultanei Față-de-lună-plină, beiful hălăduise un timp fără grijă. Avea destui guruși pentru patimile sale. Descoperise dincolo de Atmeydan, într-o mahala deocheată, o ceată de zorbagii, mari jucători de ghiulbahar, și acolo-și pierdea nopțile de Ramazan. Până când punga se golise. În harem femeile începuseră să cîrtească, amenințau că-l vor spune cadiului fiindcă le năpăstuiește, lipsindu-le de cele necesare traiului. Numai gureșa Zulfie își găsea, numai ea știa cum, mijloacele de trai. Venea mereu în harem cu cearcane cât goldana și năștea din când în când câte un prunc. Iar Zenab nu cerea nimic, ce să ceară o creștină sclavă?

Cînd nu mai avu bani, începu să-și piardă vremea în discuții religioase. Seicul auzise că este un kûfri, profanator al religiei profetului, și beiful fusese condamnat la un an de închisoare. Un an nesfîrșit în care timpul, privit prin mica ferăstruică din tavan în prefacerile lui de zi și noapte, părea fără sfîrșit.

La întoarcere le găsise în harem doar pe Zulfie și Zenab. Zenab nu mai arăta ca o fetișcană, se împlinise, era tot harnică și tăcută. Hotărîse, după o noapte de nesomn, s-o dăruiască sultanului Ibrahim, mai întîi însă i-o dădu sultanei mame ca aceasta, la rîndul său, dăruind-o fiului să-l bucure în prima noapte a Bairamului.

De mult timp sultana mamă se ocupa de femeile intrate în haremul lui Ibrahim. Astfel, influența ei era din ce în ce mai mare. Prin femei știa tot, punea la cale tot. Simțurile mereu asmuțite ale sultanului nebun se poteau în camera cu pereții îmbrăcați în samur.

Intrase iar în grațiile sultanei mame și așa dobîndise ținutul Babadag unde fusese trimis bei de margine, dar fără turga, fără sigiliu. Era bine și așa. Cînd în zorii zilei de octombrie trecuse pe ulițele întortocheate ale capitalei, semeț, cu turban alb și caftan de atlas croit după linia și modelul prințului elegantei, Abaza pașa, dușmanii erau mai puțin veseli. Doar Cinci Hoca, ieșit în timpător în cale, zîmbea. Privindu-i ochii albaștri, rotunzi, puțin bulbucați, cu albul strălucitor, lunar, al corneii, Cinci Hoca înțelesese totul.

„Allah cu tine“ îi spusese, în timp ce dungile acelea ca două ghiare din jurul gurii tremurau. „Caspica n-a fost o baltă pentru pescari, Mehmet al lui Ali oglu, și nici Kara Deniz, marea cea adîncă și rea, nu e un dar pentru leneși. Soarele e mai puternic la marginea imperiului, caii își rup foarte repede gleznele, iar locuitorii știu să sară pe la spate în gîtul soldatului. Domnul Vasile al Moldovei e prieten viclean și doamna lui are case la Ibraila. Pe drumul domnesc o să treacă și caii cadiului de Brăila. Cadiul tocmește hoți care fură cai din convoaie, apoi le pune semnul lui și-i duce spre Poartă. Sînt mulți hoți de cai pe acolo, dar și multe herghelii. Nu piaștrii îl interesează pe cadiu, ci grațiile sultanei validé. N-o să-ți fie prieten, să nu te încrezi în el. Dar piatra ținutului Babadag e vîrtoasă, Mehmet al lui Ali oglu, și mai sînt pe acolo femei blonde cu dinții ca mărgăritarele. Acolo locuiește și Abdișa, soția crescătorului de iepe, Izmet.“

„Am sabia“ îi răspunsese Mehmet și se gîndise la profetul care, primit de Dumnezeu în cerurile sale, ceruse puterea de a face minuni. „Ai sabia“ îi spusese Dumnezeu, „cu ea să te faci ascultat. Moise și Iisus au avut cuvîntul, dar n-au fost crezuți. Tu lovește cu sabia, lovește și supune!“

Avea sabia, dar o mai avea și pe Zenab. Sultanul o trimisese după o noapte de dragoste înapoi în haremul

beiului. Trebuia s-o primească fiindcă fusese numit bei. Nu voia să-l supere pe sultan. Femeia se gălbejise, se ascundea prin unghere, vomita mai des. O iscoadă de la palat îl sfătuisese s-o ia pe Zenab cu el, căci femeia poartă în pîntece prunc preaslăvit de sultan. Numai un copil al lui Ibrahim dădea așa de repede de veste.

Cînd fusese trimis în sangeacul din marginea imperiului, departe de podurile pline de lume, de forfota capitalei, în care se auzeau pînă tîrziu strigătele gelepghiilor și trebuia să ocolești încăierările de spahii, beiul avea patruzeci de ani, mulți dușmani și nici un fel de avere.

Un an de guvernare era prea puțin pentru ceea ce credea că i se cuvine.

În spatele său Zenab scoase un suspin.

Întoarse capul și văzu fața vinătă a femeii. Își scoase basmaua și părul negru, despărțit printr-o cărare, era plin de sudoare. Pleoapele grele și umflate coborau peste ochii ei întunecați.

„De n-ar muri“, gîndi beiul, „de n-ar muri înainte de nașterea copilului“.

Înțelegîndu-i parcă gîndul, femeia suspină și-l întrebă cu glasul ei puțin răgușit dacă mai este mult pînă la casele ciobanului. Apoi își șterse fruntea și se clătină frîntă de primul junghi care dădea de știre că viața cere să iasă la lumină pentru a mulțumi pămîntului și creatorului acestui pămînt.

„Și dacă e fiul meu?“, gîndi beiul și se bucură.

Lîngă gardul de nuiele care împrejmuia casa ciobanului, descălecă și făcu semn bărbatului care-i ieși în întîmpinare să ajute femeia. Zenab coborî din șa. Durerea o lăsase. Cu mîna streășină la ochi, privea dealul înverzit, dorind parcă să se bucure pentru ultima oară de frumusețea lui.

Pădurea vuia ca marea. Frunzele cerate de frasini păreau harpe atinse de mîinile pricepute ale ginilor, duhurile pădurii.

Beiul învățase ușor limba locuitorilor din sangeacul său, cum ușor învățase la Medrese persana, araba și, mai tîrziu, de la niște ragusani, latîna. Turcește vorbea în grai

ales, ca poezii, și visa el însuși să întocmească un divan, cînd viața îi va da răgaz și gîndul se va așterne lin, netulburat de grija zilei.

Cu obrazul proaspăt masat de băieșițe, cu ochii lui albaștri, puțin bulbucați, abia amintind rasa turanică amestecată cu cine știe ce rasă omenească blondă, beiful era frumos în dimineata aceea. Mîngîie armăsarul legat de un ulm subțire, îndoit în partea de unde băteau vînturile stepei.

Zenab suspină din nou.

„S-a urîtit“, gîndi beiful. „De-ar naște odată !“

Părul ei aspru, cu fir gros, împletit cu panglici, ajungea dincolo de mijloc. Deși mergea cu ochii în jos, era în trupul acela atîta viață și voință, încît un bărbat mai puțin trufaș ar fi luat-o în seamă. Zenab avea fața ca laptele în care se oglindește seara lumina palidă a soarelui. Din cauza genelor lungi și negre nu se vedea culoarea ochilor. Beiful căuta în sine amintiri care să-i trezească măcar îngăduința față de ea, dar nu le găsea. Aici putea să i se întîmple oricînd ceva neplăcut. Poate fuseseră tocmiți neferi care să-l atace într-o noapte, odată ce era șters din cărțile secrete ale imperiului. Ce rost mai avea să aibă grijă de o femeie ? Dar o adusese în casele ciobanului de teama femeilor din haremul său.

— Zenab a venit să privească stelele, mai aproape de pămînt, spuse beiful și zîmbetul său trase spre tîmple ochii albaștri.

Mințea. Venise de fapt să vadă herghelia ciobanului. Patima lui pentru cai era mai mare decît cea pentru cădine.

Bărbatul care ieșise din pridvor părea că nu înțelege limba ce i se vorbea.

— O las aici o vreme, baciule, mai vin din cînd în cînd. Ai femeie, știe să pregătească intrarea în lume a unui prunc. Dacă i se întîmplă ceva copilului, nu veți scăpa de ascuțișul sabiei mele !

Zenab privea dealul înverzit, cu o bucurie copilărească. Durerile încetaseră și ea se simțea puțin eliberată. Fața, obosită de veghea nopții, se colora.

— E creștină, spunea beiful, îngăduie-i să-și facă rugăciunile la icoanele voastre. După ce va naște, cu lapte

de iapă o să se înzdrăvenească, de aceea înălțimea mea ți-a făcut favoarea de a aduce o femeie din haremul meu. Las în grija lăudatei tale soții această copilă, voi veni s-o iau în al patrulea pătrar al lunii șaban. Tușește cam mult, în stepa Caspicea va fi răcit, marea nu e bună pentru plămîinii tineri.

Amintirea Azovului îi încreți puțin fruntea, dar altă amintire se încropea acum ca din cețuri. Undeva, în alt timp, o femeie îmbrăcată în negru se apleca peste o covată în care dormea un copil și copilul acela era parcă el. „Visez și ziua“, gîndi beiu, „prea mult nesomn în ultimele nopți“. Dar femeia în negru iar se apleca peste covată și copilul întindea mîinile. Lîngă covată era un miel cu blana de catifea, o mică vietate ce respira lîngă el și mișca nările mari, parcă adulmecînd lumea. Își mai amintea o luminiță și zgomotul înfundat de copite. Treceau pe deasupra pămîntului și copilul acela se găsea undeva ascuns de coaja acestui pămînt.

— Rău face înălțimea ta că rămîne aici, spuse bărbatul, care tăcuse pînă atunci. Tătarii sînt răi și s-au înmulțit. La Istanbul au rude care-i apără de mînia sultanului. Mai au și cai buni, trimit convoaie ce ajung cu bine în grajdurile imperiului. Numai pe noi nu ne apără nimeni. Cadiul a făcut judecată unui neam de-al meu și neamul acela, acum, a ajuns cu ură pe casa mea.

— În imperiu se știe că aveți oi bune cu blană creată și moale. Aerul e sărat și iarba la fel, lîna capătă luciu și e bună pentru țesut. Hainele șiiților sînt mai puțin moi ca ale voastre, așa-i ? Acum, după ce am văzut că Zenab a intrat în casă, aș vrea să cercetez herghelia de iepe buiestrașe, pe care s-o încredințez, cu inimă curată și fără dorință de răsplată, înțeleptului Ibrahim sultan.

Și fără să vrea, ochii lui căpătară lumina ironică, dar bărbatul tăcut știa să privească nu numai în ochii omului, ci și în sufletul lui.

— Armăsarul cel alb pe care l-am văzut într-o zi, îl cumpăr. Nu valorează cît armăsarii arăbești, dar e soi bun.

— Nu-l mai am ! L-a fost furat o iscoadă a lui Mîrza tătarul.

Porniră pe o potecă nu prea lată. De o parte și alta, iarba cosită începea să pălească. Mirosul puțin putred înțepa nările. Cărarea urca ușor încolăcind dealul. Copacii, cu rădăcinile în afară își tremurau frunza verde. O vietate țîșni și pieri în tufiș. Era o vulpe roșcată. Se auzea din ce în ce mai bine nechezatul cailor.

Pădurea se sfîrși deodată. Soarele lumina poiana de pe vîrfurile teșite ale dealului. Cerul stăpînit de soare avea culoarea florii de piersic. Printre ierburile mari păștea herghelia. Cai prețuiți pentru talia lor mică alergau, se hîrjoneau, nechezînd. Nu văzuseră omul pentru a se teme de el. Încremenit, beiful privea cail. Ce mulți erau...

— S-au îngrășat prea mult, mai trebuie puși la treabă, spuse beiful. Îmi place gîtul lor gros și capul mic, dar sînt prea scunzi. Herghelia lui Izmet este mai de preț.

Cu marele crescător Izmet Edip, beiful nu se afla în bună înțelegere. Izmet știa taina încrucișării iepelor, dar nu știa tainele soției sale, Abdișa.

Beiful o văzuse de două ori pe Abdișa fără feregea și ochii ei mari, albaștri, îl priviseră fără rușine. Beiful iubea femeile nesfioase care-l înfruntau. Pe cînd se mai afla în Constantinopol și mergea în cartierul de maghernițe din Atmeydan, o cunoscuse pe nevasta lui Galip, cel mai bun jucător de ghiulbahar. Nurten Hanîm văzuse mulți bărbați care intraseră în maghernița ei atrași de patima jocului. Nu judeca pe nimeni după haină și nici după vorbă, avea ea alte semne pentru cunoașterea omului. Ce bună era Nurten Hanîm și cum știa să se apere de bărbatul Galip, cînd furia și gelozia îi bulbucau ochii. Și ce multe se povesteau despre Nurten Hanîm...

Și despre Abdișa auzise prea multe vorbe pentru ca unele din ele să nu fie și adevărate. Se spunea că jumătate din numărul de papuci lăsați la ușa micuței geamii era cusută de Abdișa, mare meșteră. Dar cîte nu se mai spuneau despre cea mai bogată femeie! În casele ei cu două catûri de pe strada cea pietruită care dădea spre beilic, veneau mulți oaspeți. Dar nimeni nu intra în grădina femeii Abdișa, nici nu ieșea, fără să fie văzut.

Paşa din Tulcea, cînd venea în garnizoana din Baba-dag, îl căuta pe Izmet Edip. De fapt pe Abdişa. Atunci alea pietruită era măturată din zori şi Abdişa văzută îngrijind tufele de trandafir din grădină, îmbrăcată ea însăşi ca un trandafir. Paşa din Tulcea nu iubea copacii. Ca să fie pe placul oaspetelui, Abdişa tăiase copacii din grădină. Lăsase la vedere însă cioturile arse de soare şi înnegrite de ploi. Tăiase şi viţa care umbrea ferestrele cu gratii. De o parte şi de alta a aleii creşteau doar trandafiri cu tufă mică. Dar se lăsa prea mult privită femeia şi de aceea stîrnea interesul. Curioşii care se ascundeau ca să vadă mai des ce se întîmpla în casele crescătorului de iepe spuneau că odaia femeii e în aşa fel construită încît să se audă nu numai sunetele viorii cu trei corzi şi daireaua, ci şi şoaptele, chiar şoaptele de dragoste, oricît de necuviincioase ar fi fost ele. Oare erau mai necuviincioase decît cele spuse de Nurten Hanım cînd trăgea în camera ei, după ce Galip îi scosese ultima aceea din pungă, pe jucătorul nefericit ?

— Sînt noateni, mai au timp să crească, acum n-au stare, auzi ca prin vis glasul şubanelui.

— Aceştia suri, îi răspunse beiul, intră în peşcheşul către Sublima Poartă. Mă mir cum ai scos o rasă aşa de bună. Armăsarii nemţeşti au capul urît şi ochii mici, picioarele firave şi coada prea groasă, nu-s buni decît la tras harabaua şi învîrtit tăvălugul peste grîu. Nu cumva ai furat meşteşugul de la vreun turc ? Mai cunosc şi altă herghelie, nu e ca a ta, n-au avut grijă crescătorii şi la bătaia iepelor au lăsat slobozi armăsari de rasă proastă.

— Am avut mai întîi două iepe şi un armăsar ungu-resc. Vînzător a fost Izmet Edip, îl ştii domnia ta, spunea şubanel.

Beiul deveni mai atent.

— Îl cunosc pe Izmet Edip, dar nu cred să dea secretul încrucişării iepelor, l-ar duce mai bine în groapa căptuşită cu scînduri.

Şubanel rîse. Ochii lui negri luceau fără să se ştie dacă era în ei blîndeţe, agerime, viclenie sau ură. Părea că toate sentimentele omenеşti şi-au găsit locul în ochii peste care se ridicau două sprîncene stufoase.

— Pentru sufletul meu, spuse beiful, aş vrea doar un armăsar alb. Voia mai mulţi, dar nu se încumeta să ceară acum. Ce zici ?

Era prietenos şi blînd.

— Să ne întoarcem, spuse cu un glas răguşit ciobanul, prigoriile cer ploaie. Mai e şi femeia...

Se auzeau cîntînd prigoriile şi pitpalacii.

Coborau cărarea care ducea spre casele de bîrne din vale. La rădăcina copacilor nu era nici un fir de iarbă. Pămîntul părea măturat.

— I-auzi !, spuse ciobanul, dar nu se auzea nimic, doar urechea lui prea bună putea să desluşască sunetele pădurii.

Ciobanul întoarse capul, privirea lui trecu dincolo de bei, căuta ceva pentru lămurirea presimţirii sale.

Întoarse capul spre poiană şi beiful. Mergea dibuind cărarea şi întorcea din cînd în cînd capul.

În aer plutea ceva misterios. Şi deodată îl văzură amîndoi. Mergea încet, printre copacii rari, armăsarul cel alb. Aura care-l înconjura, cu miile de particule armonizate într-o închegare fără greşeală, părea răvăşită de o mîină neghioabă. Se vedea că vrea să se ascundă de om şi în acelaşi timp cerea ajutorul. Pe blana sură, aproape albă, boabele de sudoare păreau de rouă. Slăbise dintr-o dată şi ochii lui mari, vestiţi ochi ai rasei sale minunate, se făcuseră, arşi de febră, şi mai mari.

Şubanu tăcea. Nu îndrăznea să se apropie de cal, de frică să nu-l sperie. Nu mai era nici o speranţă, ştia lovitură năpraznică prin care osul se sparge şi nu mai susţine agerimea picioarelor. Ceea ce se iartă rasei umane, schilodiri şi urîtiri, nu se iartă cailor. Animalele n-au în ele sămînţa dumnezeiască mai bine sau mai rău îmbrăcată în zdrenţele trupului trecător, ele au numai trup şi trupul trebuie să fie măreţ.

— Tătarii, auzi beiful. Aşa se răzbună. Apoi fug ca nevăstuicile, nu-i prinzi, sînt vrăjitori.

Şubanu părea blînd, poate văzuse rele şi mai mari.

De ce-l minţise că nu mai are armăsarul alb ?

— Pînă deseară îl vreau adus la bucătăriile mele pentru ghiudem, spuse vesel beiful, mai trebuie şi două koium de cele grase.

Dar ştia că nu-l va transforma în ghiudem. Moartea armăsarului îl îndurera ca pierderea unei bătălii. Doar cruzimea războinicului şi viclenia rasei asiatice îl îndemneau să se răzbune pe şubanul care-l minţise. Voia să pară nepăsător.

Mergea acum fără să mai privească înspre poiană.

Cele câteva case de birne, ca nişte furnici negre, apărră pe costişa dealului.

Se auzi un ţipăt, era un ţipăt de copil. Dar îi răspunse altul, recunoştea nechezatul jalnic şi beiful încercă să-şi amintească ce scria în cărţile magice reisul Avicena cînd primului ţipăt de copil ieşit în lume îi răspunde nechezatul unui cal în agonie. Nu-şi aminti. Poate nu însemna nimic. O femeie îmbrăcată în fustă neagră ieşi pe uşa scundă. Întinse pe iarbă două pînze albe. Apoi, sprijinindu-se de uşorul uşii, cu mîinile ţepene ca două aripi, apăru o mogildeaţă. Trase adînc pe nări aerul şi se apropie de şuban.

— Am mîncat două cepe, uite aşa de mari, spunea, am suflat în gura feciorului. A ieşit sufletul mort la lumină. Avea după gît buricul, ca un şarpe.

Privirea mogildeţei părea năucă. Dar se opri asupra beifului şi deveni privire de om, cercetătoare.

— Şi pe tine, turcule, la feliu...

Ciobanul se înclină puţin, era doborît de vestea dată de mogildeaţă.

— I-auzi, latră dolca, spuse femeia şi se întoarse, dibuind drumul spre casă.

Deci se născuse feciorul. Beiful încerca să înţeleagă taina şi să se bucure, dar nu putea. Era prea frămîntat de imaginea armăsarului rănit ca să-şi adune forţele sufletului pentru o bucurie.

— Aceasta este...

Nu mai avea curajul să afle adevărul. Privi faţa şubanului. Era brăzdată de cute, dar ochii păreau tineri.

— E bîtica, răspunse ciobanul.

Mogildeaţa strigă ceva din prag şi bărbatul răspunse într-un grai necunoscut beifului.

— E bîtica, repetă el, are peste o sută de ani. Femeia mea s-a stins de mult, a tras-o pămîntul. Eram drumari la marea cea putredă, drumul Crîmeii e lung şi cu istov.

Ne-am oprit la popas, am tras oile în merez, să se bucure de umbră. Femeia s-a așezat pe pământ, a zis „e cald pământul, badiule, e cald și bun“. Da' n-a fost bun pământul, a mințit-o. Cojocelul a putrezit pe ea de atîta bolesniță și buzele i s-au făcut ca boabele de strugure uscat. De atunci am rămas cu verișcanii. Și cu bitica. Eh!...

Ce să-i spună șubanelui ca să-i ostoiască suferința? Nici nu-l interesa prea mult viața stăpînului de cai și koium. Să-și caute altă nevastă, mai multe, de ce să-și omoare astfel sufletul și bărbăția, întristîndu-se?

Calul legat de ulmul subțire necheză.

Ciobanul îl dezlegă și-l ajută pe bei să încalece. Părea că nici n-a văzut șaua frumoasă, lucrată de Zenab. Și avea pe ea smaragde, rubine, chiar și cîteva mărgăritare. Șaua era mîndria beiului. Se simțea aici padișah, avea dreptul să-și împodobească armăsarul cum dorea. Cine să străbată drumul lung pînă la Constantinopol, pîndit de hoți la cheile de piatră ale Medgidiei și în trecătorile Varnei, pentru o pîră către sultanul care nu îngăduia pentru caii supușilor nici un fel de podoabe?

Își luă rămas bun de la cioban, mai dădu cîteva porunci în legătură cu Zenab.

Porni încet la drum, strunind cu grijă calul.

În vale se întindea orașul. Casele albe cu acoperișuri de olane îi aminteau de capitala imperiului. Ceea ce era acolo mare, aici era mic și fără strălucire. Trei minarete ca niște ghiulele albe, cîteva fumuri de la băile publice, casele cu două caturi și grădinile cu pomii abia scuturați de floare, toate imitau marele oraș. Din piața de pește se auzeau strigăte, iar se născuse vreo încăierare. Se apropie de geamie și se gîdea la papucii aceia cusuți cu atîta meșteșug de nevasta lui Izmet Edip și pofta crescă în sine atrasă de ceea ce era stricăciune în femeia Abdișah. Își aminti ochii ei mari și crețurile din jurul ochilor și dori s-o aducă în haremul său, ca o pedeapsă pentru sine, vrînd să posede el, vicleanul, viclenia însăși.

Cobori spre megilis temüz, tribunalul sangeacului. Dădu calul în grija unui slujitor care ieși la vederea lui

ca din pământ. Se ploconeau și murmurau cuvinte fără șir. Era bîlbîit și prost îmbrăcat. Pe mătasea șalvarilor, rărită, cînd se întoarse să apuce calul de căpăstru, beiful văzu cîteva petice lipite cu rășină.

— Nu-i da să bea apă, lasă-l puțin să se odihnească, frămîntă-i crupa și lustruiește-i coama. Cercetează și potcoavele, vezi să nu fie vreun cui care să-l vatăme. Ovăzul să nu fie din cel care se dă cailor nemțești și, mai ales, să nu aibă mucegai.

Slujitorul iar gîngăvea ceva și se uita la cal cu o bucurie prea mare pentru a fi fost una ieșită din mintea unui om sănătos. E drept, armăsarul alb era din rasa cea mai bună, dar nătîngul nu prea dădea semne că s-ar pricepe la rase, tot așa ar fi privit și o mîrtoagă, dacă ar fi fost încălecată de vestitul bei. Mehmet nu îngăduia nepriceperea și se gîndi să-i ceară cadiului să tocmească slujitori mai de soi.

Intră în sala cea mare de judecată. Pe masa acoperită cu catifea verde se aruncau zaruri și, înghesuiți unul în altul, scribii priveau cu atenție, fără să bage de seamă cine intrase. Strigau și se îmbrînceau, ridicînd mîinile cînd zarul era norocos. Alături, într-o grămadă, se strîngeau acelele, care dispăreau imediat în șalvării norocosului. Cadiul avea pe cap turbanul verde, semn că abia terminase o judecată. Pe pereți, în sacii de piele, actele imperiului Anatoliei prinseseră mucegai. În clădire nu se mai spoise de mult cu var, fumul era gros și abia ieșea pe ferestrele acoperite cu hîrtie unsă cu seu. Mirosea a vin, nu trebuia să ai simțurile prea ascuțite pentru a recunoaște mirosul. Oho, cum își amintea de întîmplările din casa lui Galip și cum i se strîngea inima de invidie că nu mai poate participa acum la jocul de ghiulbahar!

Cadiul îl văzu primul și rămase cu ochii holbați, uitînd ce se cuvenea să facă.

— Fala imperiului, norocos purtător de ramaz strălucit, ochii mei nu sînt vrednici să privească prea frumosul tău chip. Trebuie să te anunți prin trîmbiță, de unde să știu, urgisitul de mine, ce oaspete de seamă îmi trimite profetul în această zi sfîntă de Ramazan?

Funcționarii se retraseră într-o clipă lingă perete și se prăvăliră în genunchi. Doar oacheșul secretar, cel mai

bun cunoscător al scrierii persane, îl privea cu atenție, încercînd să-i străpungă taina.

Beiul simțea ura ascunsă bine în firea vicleană, cum bine erau ascunși și banii în șalvari. Știa cîtă frică trezește el, și frica nu e lăcașul dragostei. Mai văzuse și în garnizoană privirile acelea viclene și răutăcioase, simțise mereu că o singură cădere l-ar nimici mai repede decît lațul casapului de la Yediculé. Sabia îi amintea neputința ființei sale de carne și, cînd puse mîna pe mînerul ei, în încăperea răcoroasă se așternu o liniște de moarte. Numai muștele atrase de mizerie se auzeau, de parcă acolo se împlinea marea legendă și bourul cel mare, care ținea pe spinarea lui pămîntul, ar fi fost scos din fire de netrebnițele zburătoare.

— Sînt plîngeri?, întrebă beiul, cu gîndul în altă parte, deși ar fi vrut să strige, să spintece, să intre călare în sala aceasta scundă, pentru a pedepsi pe funcționarii despre care auzise că nu știu nici măcar să scrie. Europa azvîrlise spre Asia ordinea ei și Asia se răzbuna prin rasa aceasta leneșă care rîdea prea tare vara și se întrista de moarte în după amiaza vieții. Doar în șa era menirea ei și pe cîmpul de luptă.

— Plîngeri nu sînt, doar mici neînțelegeri cu oameniî de pe aici, prea norocos fiu de tată vizir și mamă binecuvîntată de fiica profetului. Mai vin și ghiaurii, se mai ceartă între ei, știu să ascundă piaștrii. Abia am judecat pricina unuia care ataca noaptea convoaiele. La defter eu trebuie să scriu multe daruri, și condica visteriei imperiului nu știe ce e pe aici.

— Ai judecat pricina mocanului crescător de iepe, de ce l-ai nedreptățit?

Nu știa cum îl cheamă pe mocan.

— A fost mai deunăzi o judecată, dar venise mai înainte unul din ei, neam dealtfel, dăduse cuvenita răsplată, cum puteam să dau dreptate celui care venise mai tîrziu? Cîntea noastră nu ne îngăduie să primim din două părți bani, altfel Allah mi-ar lua darul și ce s-ar alege de mine, frumusețea imperiului, dacă aș fi judecat eu însumi? Am șapte fii la Istanbul, trebuie să-și găsească loc de cinste printre oameni și cîntea nu

se ține fără guruși. Mai trebuie să fie și milostivi, să împartă bani săracilor, de unde milostenie la cel care n-are decît un singur rînd de șalvari ? Am făcut judecăți bune, după legile imperiului, împricinații sînt trecuți pe listele care stau în sacii de piele.

— Să văd pricina mocanului, ceru beiul, trebuie să știu de ce s-a plîns cadiului.

Cadiul făcu un semn secretarului oacheș. Un sac de piele fu răsturnat pe podeaua de lut. Hîrțiile zburau într-o parte și alta.

— Caută !, porunci beiul și privi ochii funcționarului care erau foarte veseli. Demonul cel mic și vesel din sine îl trecea de partea negriciosului care știa măcar legile unui ghazal, dacă nu le știa pe cele ale imperiului.

— E prea puțină lumină aici, ochii mei au îmbătrînit, spuse cadiul.

Beiul rupse cu furie hîrtia din geamul cît o palmă. Un roi de muște intră deodată în sală.

— Nici acum nu e destulă lumină, înțeleptule, funcționarul scrie prea mic și, cîteodată, uită unele puncte și linii.

— Niciodată, spuse obraznic negriciosul, observînd simpatia beiului, niciodată nu uit să pun vreun punct, m-ar pedepsi profetul.

Un curent de aer aruncă în toate părțile hîrțiile și funcționarimea, care asistase în liniște pînă atunci, se repezi să le adune. Oamenii se ciocneau în cap, în șalvari zornăiau piaștrii cu sunet straniu. Cadiul era viclean și se pricepea să iasă din încurcătură. Văzuse în privirea beiului lăcomia, bătu din palme și pe ușa scundă intră o namilă, care trebuia să meargă aplecată. Se vede că era învățată cu jocul, fiindcă lua pe fiecare și-l scutura pînă cînd grămăjoara de bani începea să sporească. Zguduiți ca o pernă pregătită în cămara cea albă pentru musafiri, jucătorii icneau și țipau, apărîndu-și avutul cu sudălmii, uitînd de bei și de cadiu. Doar negriciosul secretar rîdea și, singur, puse grămăjoara lui peste ceea ce se adunase în mijlocul încăperii. Apoi se așeză drept în fața hăldăului și nu fu scuturat, fiindcă se pare că dobîndise oarecare stimă în fața celorlalți.

— Ia-i, luminăția ta, iată micul nostru dar în ziua cea sfântă a lunii șaban.

— Și ceilalți, cei ascunși în șalvarii marelui cadiu!, ceru beiful și gândi în același timp, „un dușman în plus“, dar ce importanță mai avea un dușman aici?

Cadiul se făcu vînăt, dădu și partea sa, jocul căpăta legi noi și înșiși jucătorii păreau mai veseli de dreptatea făcută de bei. Cadiul puse banii într-o pungă de mătase, beiful primi punga și ieși pe ușa care rămase deschisă. În urma lui se iscă o hărmălaie îngrozitoare. Auzi, sau i se păru că aude iar zarurile aruncate, ca niște pietre uriașe care se ciocneau în cosmos.

Trecu pe lîngă mormîntul lui Saltik Dedé, vru să descalece, dar cum nu era nimeni să-l vadă, porni mai departe, semet, știind în sinea sa că nici măcar un deget din oasele sfinte ale marelui tată nu se află în gorganul de piatră.

Soarele ardea și roiuri de muște jucau în jurul calului. Peste gardurile de piatră se iveau ochi prea cercetători. Se simțea urmărit din toate părțile și iarăși se temu pentru viața sa încă neîmplinită. Îi era dor de marele oraș din care trebuise să plece. Moscheia de aici, micuță, cu cele patru hexagoane cu numele profeților și catifeaua roasă de pe mihrab, masa pe care se citea Coranul, erau prea puțin pentru firea sa. Îi trecu prin gînd să facă o geamie pe pămîntul acesta, gîndul crescă și-l umplu de bucurie, justifica astfel patima pentru piaștri, se plătea în fața profetului pentru atîtea trădări și huliri, fiindcă fusese un hulitor de dumnezeu. Binecuvîntat era cel ce ridica geamie pe pămînt și el avea nevoie de binecuvîntare. Văzu în gînd sala cea mare, tocmi arhitecți aduși din Europa, dărui, tot cu gîndul, podoabe și înființă o școală pe care o dori vestită.

Suporta mai bine căldura și soarele nu-i mai supăra ochii albaștri care nu mai lăcrimau. Putea să se gîndească acum la o femeie meșteră în dragoste, care să-i mai frîngă puțin dezgustul de lume. Și iar se gîndi la soția lui Izmet Edip, vestitul crescător de iepe, și nu știa dacă în dorința sa nu era și ura pentru bogatul stăpîn de herghelii, bogat și bătrîn, avînd norocul să ție legată de neputințele sale o femeie cu ochi de azurit și fața albă

ca a lunii. Demonul cel mic îi sumețea simțurile, ar fi vrut o femeie care să-l piardă, chiar una urită și simți deodată o spaimă de neant. Lovi calul și se trezi galopînd pe lungă uliță pietruită, singura pe care trecea garnizoana în zilele de sărbătoare.

Stîrnise toți cîinii vagabonzi și, era sigur, și toate privirile.

II

ERA ZIUA TUTUROR RĂUTAȚILOR. Un curier îi aduse o scrisoare și, cînd desfăcu sigiliul, recunoscî scrisul însuși al marelui său rival, Davud pașa. În drum spre Constantinopol, venit din Polonia, prin Moldova, unde se oprise pentru sfat cu Vasile domnul, vizirul va trece prin capitala sangeacului. O iscoadă îi spusese beiului că Davud se oprise la Iași pentru a încărca blăni de samur, atît de dragi sultanului. Și din Polonia aducea ambră al cărei miros sporea bărbăția sultanului Ibrahim. Transportul de samur era foarte mare. Davud scria că auzise de vestiții cai din sangeac și făcea o comandă, ca și cum el, Mehmet, n-ar fi avut altă menire decît a statornici rangul de mare vizir al bătrînelului sfrijit și negru, care făcea așa grosolane greșeli de ortografie, fără să aibă cel puțin conștiința lor. Ar fi putut încredința unui secretar scrierea acestei foi, dar mîndru, vroia să se confrunte cu cel care altădată fusese mîndria ulemalelor de la Medrese. Nu-i spunea cînd vine, cu vanitatea celui care trebuie să fie tot timpul așteptat.

Își întări sufletul, știa că va trebui să dea măcar pentru un timp caii, zîmbi la nașterea planului care trebuia să-l salveze. Cu sabia va aduna bogățiile risipite de alte neamuri, pentru întregirea gloriei profetului, n-avea nici o grijă pentru cei ce se închinau la Iisus cel blînd. Dar era sabia lui și bogățiile trebuiau tot lui să-i slujească. Pe evreii ageri la minte, pe grecii gureși și vicleni, chiar pe armenii cunoscători de pietre rare îi păcălise pînă

acum și-l va păcăli și pe tăcutul crescător de koium și de iepe buiestrașe. Trebuia să-i ia într-un fel herghelia, de ce să-i dea toate acestea strînse cu atîta trudă lui Davud pașa? Mintea sa vîoia începea să-i joace renghiuri.

Își privi într-o oglindă de aramă, bine lustruită, fața cu multe crețuri în jurul ochilor. Din frumusețea de altădată rămăseseră acum cîteva pîlpîiri. Timpul începea să fie neîndurător de lung și el nu mai avea răbdarea să aștepte. Dacă ar fi prins o clipă de extaz, ar fi deschis ochii asupra comorilor ascunse. Auzise că sînt și aici cîțiva cunoscători de tîlsîm, vrăjitori care știu să ghicească locul unde e ascuns aurul. Trebuia să-i caute în taină. Simțea, prin toate fibrele ființei sale, urcînd sunetul frumos al metalului bătut în cine știe ce monezi, rotunde ca soarele, cercul fiind o cînstire a soarelui.

Un servitor îi aduse covorul pentru namaz. Primise dezlegare de la muftiu să-și facă al cincilea namaz în singurătatea camerei sale. Nu mai suporta geamia cu înghesuiala ei, nu-i plăceau credincioșii, care trăgeau cu coada ochiului încercînd să descifreze taina puterii. Și unii dintre cei aplecați cel mai mult pe covorul de rugăciuni erau mai bogați ca el. În clipa aceea își ura neamul, dar nu putea trăi numai din ură și mintea îi aducea și gînduri mai bune, ca un ulcior de apă în deșert.

Nu se putea concentra, scrisoarea îi fura gîndurile. Trebuia să-i răspundă lui Davud, să-l anunțe de pericolele acestor locuri, să-și plîngă soarta, dar era prea mîndru ca s-o facă. De fapt, nu voia să-l vadă pe acest bătrîn viclean, care nici nu era măcar un mare conducător de corăbii. Nu-și putea face rugăciunile.

Glasul muezinului se auzea pînă la el. Se apropie de geamul mic al camerei sale. Luna sclipea cu coarnele ei părelnice, în ceața înserării. Și el era fiul lunii, avea strălucirea ei magnetică. Și el, fiul lunii, trebuia să pregătească daruri pentru altul, să-l conducă prin codrii umbroși ai Babadagului. Era prea mult. Plecă spre geamie, voia să vadă oameni și parcă se temea de sine.

Recunoscî în pridvorul geamiei papucii lui Izmet Edip, apoi încălțările mari ale unui ofițer din garnizoana sa. Erau brodați de aceeași mînă. Cusătura era, într-adevăr, măiastră. Beiul auzise despre povestea de dragoste

dintre Abdişa şi ofiţerul Murat. Cu un an în urmă, nevasta crescătorului Izmet prezentase cadiului papucul întors, ceea ce însemna că soţul o supune unor mîngîieri nu tocmai convenite şi era înscris în lege ca astfel de legătură să se desfacă. Vîrsta soţului nu era una care să-l apere, şi femeia primise zestreă convenită în aceste împrejurări. O cheltuisese repede şi ceruse împăcarea cu soţul bogat. În cele nouăzeci de zile de purificare, păzită de femei la fel de viclene, învăţate să primească în taină vizita unui ofiţer îngîmfat şi guraliv, care răspundea veseliei femeii cu o veselie pe potrivă, Abdişa petrecuse de minune, atît cît se putea petrece în oraşelul de garnizoană. Primită înapoi de soţul care o iubea, se prefăcea smerită şi nu mai cumpăra cu nemiluita sulimanuri şi mătăsuri scumpe. Devenise o femeie de treabă, se îngrijea singură de cămara de oaspeţi, de untdelemnul din candelă; de cuhnii. Dar cei doi papuci cusuţi cu acelaşi model dovedeau că nu prea ţinea la gura lumii şi nici lumea nu o prea lăsa în pace. Umilise cîţiva ofiţeri, visa poate mai sus, odată ce era cea mai bogată femeie. În realitate, se plictisea şi sub firea veselă ascundea taine şi tristeţi. Părea că vine dintr-o rasă străină şi supuşenia nu era pe potrivă firii ei. Fiindcă după legile Coranului nu putea să depună ca martor, într-o pricină cu nişte vînzări de proprietăţi prin raiaua Brăilei, se supăraseră pe cadiul de Brăila. Acesta, la rîndul său, o ura şi răspîndea zvonuri care s-o compromită.

Beiful asculta de fiecare dată cu plăcere poveştile care se spuneau despre ea, deşi multe erau inventate. Fără voie, ochii lui se opriră în partea pridvorului destinată femeilor şi văzu nişte papuci cusuţi cu fir de aur şi pietre scumpe. Doi păuni miniaturali îşi întindeau cozile multicolore. Lîngă papucii aceştia, ceilalţi păreau săracuţi şi fără gust.

Peste încălţăările mici, ochii beifului se mai opriseră o dată, fără patimă sau ardoare. La anii săi nu-şi mai vîra prea lesne gîtul în jug şi nu se lăsa prădat de o femeie. Totuşi, privirea lui trecea acum cu indiferenţă chiar peste papucii cunoscătorilor de tîlsîm. Şi, cum legendele spuneau că în măruntaiele pămîntului se găseşte piatra soarelui, ambră atît de îndrăgită de Ibrahîm sultan, beiful

urî puțin femeia care-i răpea gândurile. O urî înainte de a o iubi și, vinovat de gândul său, adăugă divanului, pe care-l purta mereu în minte, câteva versuri :

„Femeile sînt fala imperiului.

Nici tronul ceresc nu le face să se înspăimînte.

Gîlcevitoare e firea, frumoasă iubirea ce vine

Dintr-un suflet înnegurat de păcate“.

Intră în geamie. Se citea începutul primului capitol, prin care se aducea slavă lui Dumnezeu.

Intrase încălțat în cizme europenești, dar ajuns pe covorul său de rugăciuni, nu știa cum să le ascundă. Un sentiment de umilință se trezi deodată, înțepă scurt inima și tot atît de repede pieri. Cuvintele sfinte treceau pe lângă urechile sale ca roiul de muște din Aghia Sofia. Covorul de rugăciuni adus din Persia, cu ocruri multe și galbenuri stînse, era frumos. De bună seamă că fusese lucrat de o femeie. Un bărbat ar fi pus mai multă strălucire în culori, nu însă lumina.

Pe mihrab, măsuța cea joasă, preotul pusese o catifea verde, nouă. Poezia versetului era atît de desăvîrșită, încît beiful uită de sine. Se lăsă în voia amintirilor. În stepa mării Caspice, întîlnise un închinător al focului. Încolăcit pe rogojina sa părea mumificat. Ieșise din viață și nu se știa cîtă tărie mai are sufletul în trupul uscat ca o cren-guță de alun. Șiiitul avea ochi de flacăra, împrumutată parcă din flăcările care țîșneau în miezul zilelor de vară din pămînt. Desprins de bunurile pămîntului, hrănit de păsările cerului, era mortul vieții. Și totuși, în ochii aceia juca o flacăra, care amintea vanitatea. Beiful era prea bun cunoscător de oameni ca să se înșele. Zenab, tînăra georgiană, îi sărutase mîna și bătrînul părăsise că n-o bagă în seamă. La vîrsta lui ar fi trebuit să fie, dacă nu indiferent față de o femeie tînără, măcar îngăduitor, dar nu era. Nimic din ce are sufletul ascuns în întuneric nu pierise și demonii din văzduh și apă erau prea mulți și prea puternici ca să-l lase în pace. Din sine nu putea veni ajutorul. Șiiitul îi spusese deodată : „Pîngărește-te, demonul mîndriei tale o vrea. Omul e o ființă ticăloasă : neli-niștită cînd face binele și senină cînd pregătește un rău.

Omul nu-i curat ca pasărea cerului și unde să zboare dacă n-are loc de îngeri ?". Apoi tăcuse și aruncase iarăși ochii săi de flăcări în alt timp.

Beiul fu trezit din visare de nechezatul calului său. Privi dosurile rugătorilor și-i urî. Erau mai bogați ca el și ceva îi ajuta, poate smerenia, poate încrederea în profet, pe care nu se sfiau să-l păcălească din cînd în cînd, pe vremea rodului viței. Îl zări pe Zorba Efendi. Era un grec isteț, care se credea văzător, imitînd aici ceea ce se făcea în seraiul lui Ibrahim. Zorba efendi îl distra întotdeauna cu viclenia rasei sale și beiul îl ierta cînd auzea că a fost prădată vreo prăvălie. Zorba era atras de foc. Se spunea că, de sărbătoarea sfîntului Foca, devenea cu adevărat nebun, aprindea cu voluptate casele mai bune, dar beiul nu apucase încă să-l vadă, mai era cîtva timp pînă la această sărbătoare. Zorba efendi trecuse la credința musulmană cu mult ceremonial, după cum îi era firea, făcea totul în văzul tuturor, voia să placă și uneori reușea. Se închina mai abitir ca alții, îl îndrăgea și muf-tiul, care nu scosese de la el nici o accea, deși Zorba promitea pentru geamia cea nouă o parte însemnată dintr-o avere, existentă numai în mintea lui sau și în realitate, orice se putea întîmpla aici. Dintre smeriții care ascultau glasul răgușit al imamului unii erau mai bogați ca beiul și mai influenți. Dar cel care trezea cea mai multă stimă era Izmet Edip. Ceea ce firea lui cuviincioasă și priceperea în creșterea cailor de rasă îl ridica în ochii lefegiilor, pierdea prin capriciile nevestei.

Apoi beiul nu mai privi oamenii și pereții geamiei. Cele patru hexagoane cu numele profetului îi aminteau dezbinarea dintre oameni. Nimic nu era perfect și sacrificiul întemeietoarei sectei șiiților, Rabia, nu adusesese mai mult bine în lume. Omul nu are nevoie de umilință ca să fie liber și cînd are libertatea îi mai rămîne timpul. Cine poate sta drept și senin în fața timpului, care curge fără sfîrșit înspre niciunde ? În anul de închisoare în Stambul, se gîndise mult la acest timp. Cei care își făceau rugăciunea de seară, alături de el, erau mai puțin complicați și mai norocoși.

„Küfri !“, strigă un glas venit parcă din înaltul cerului, „küfri, nu mai veni în geamie, dacă ai gânduri păcătoase !“

Beiul ar fi vrut să se întoarcă, dar umerii lui, fără voie, se aplecaseră, ca trași de două sfori nevăzute. Cine știa ce e cu sine mai bine ca el însuși ? Cine era acest cineva, care trecea dincolo de trupul său, intrînd în camera sufletului, și cine avea acest drept de a pătrunde ascunsul din om ? Puterea, sîngele lui rece și strălucitoarea Venus, așezată bine pe cer în ziua nașterii sale, îl apăraseră pînă acum și-l trecuseră biruitor prin viață. Dar se întîmpla ceva deosebit, puternicul de altădată devenise o mică și nebăgată în seamă vietate, nimeni nu-l mai apăra. Și-i urî pe rugătorii din geamie, singurătatea de aici și vicleanul Coiumbaba. Printre oamenii stepei e altfel, chiar tătarii, pe care-i alungase toamna trecută, nu însemnau pentru el pericole prea mari. Numai pe Mirza tătarul nu-l putuse prinde, cineva îl ascunsese. Mirza avea legături la Constantinopol, o nepoată a lui era înrudită cu sultana validé. Mai avea herghelii, era viteaz și viclean, știa, cum spuneau iscoadele, graiul calului și al pădurii. Numai muntele îl apăraseră pe acest Mirza, muntele care vibra acum nepăsător ca stîncă peste care trecuse șuvoiul apei.

Își pipăi fruntea, era rece ca pardoseala geamiei. „Küfri !“, auzi încă o dată glasul acela, dar nu se mai înspăimîntă. Omul e liber să gîndească, să lovească, să se apere, dincolo de viață e întunericul neștiinței, de unde să ia credința că va sta în cerul în care a fost primit profetul ? Și de ce alesese profetul, acolo în cer, doar apa și laptele, cînd vinul dădea omului iluzia unei demnități, pe care o pierduse, fără ca nimeni să-l întrebe dacă vrea să o piardă ?

Se uită în jur. Geamia era goală. Nu-și dăduse seama că slujba se terminase. Credincioșii se strecuraseră, crezîndu-l cufundat în marile mistere.

Muftiul se apropie de el. Avea fața galbenă și ochii bulbucați ca două prune coapte. Singurul care știa să-i citească gîndurile rele era înzestrat de Allah cu această față de șofran. Se apropie de bei nu cu blîndețe, ci cu acel soi de prefăcătorie, amestecat cu spaimă și servitute.

Făcea parte din casta celor meniți să conducă. Poate era și supărat că glasul său nu era unul de soi și în seara aceasta era și mai răgușit. Suferea de o boală de gât și când citea Ebemdululahul, glasul suna stins, fără ecou.

— Am îngăduit să faceți namazurile singur, mândrie a ținutului nostru. Trebuie să aibă timp marele conducător pentru lucruri mai de soi, spre binele smeritelor noastre ființe. Întru Allah ești prea slăvit și atoatevăzătorul și iertătorul iubește sabia mai mult ca înclinarea trupului pe covorul de rugăciune. Sînt destui credincioși care ar putea să execute namazurile. Eu însumi aș putea face aceste namazuri pentru tine.

— Cîte acele trebuie să dau ? întrebă beiful, care nu putea suferi glasul gîjiit. Se simțea obosit.

— Cît cîștigă oamenii cadiului într-o zi la ghiulbahar.

Apoi, dîndu-și seama de brutalitatea sa, începu o discuție plăcută beifului sau pe care o credea plăcută. Aminti iar de geamia prea mică, de catifeaua de pe mihrab, de iertarea tuturor păcatelor celui care construiește un sfînt lăcaș.

— Geamia, spunea preotul, e mică, nu mai încap credincioșii. Închinătorii lui Mesia au biserici sub pămînt cu zugrăveli frumoase și policandre din lemn. Sînt buni cunoscători ai acestui meșteșug, știu cum se trage fibra lemnului și cum poate căpăta diferite chipuri. Ca și omul. Omul e ca un ghem de ațe și frînghii, ce se înșiră, în timpul vieții, în fel de fel de figuri. Cu cît ghemul e mai lung, cu atît ființa e mai complicată. Uneori se încîlcesc urît firele și omul seamănă cu animalele, pe care profetul nu le-a îngăduit nici măcar zugrăvite. Nici chipul omului nu l-a îngăduit profetul zugrăvit. Cine știe cum arată în adevăr chipul unui om ? Mai ușor deosebești un înger. Are ochii mari și grăiește puțin. Nici gînduri ascunse nu are îngerul. Știe să cînte și să poruncească omului, la rîndul lui ascultă poruncile serafimilor și heruvimilor. Doar sultanul Osman s-a lăsat zugrăvit de mînă ome-nească. Apusul are pictori care caută firea ascunsă a omului în trăsăturile feței. Am auzit că sînt eretici, fac omul cu cap de cămilă sau tigru. Unii seamănă cu lupii și ulii. Mare eretic e zugravul ce a dăruit sultanului un portret, dar nu e rostul unui vierme ca mine să caute

pricina pentru care marele Osman a vrut să se lase înfățișat.

— Omul, spuse beiful și apoi tăcu o clipă, eheu, omul, și-și aminti versurile unui poet latin, dar nu se cuvenea să folosească limba aceasta în fața unui slujitor atât de fanatic, omul e o ființă vicleană și vremelnică. Și pentru că prea lăsase să se vadă ceva din gândurile sale, promise guruși pentru nevoile actualei geamii. Își aminti că are cizme europenești și-l sfidase pe preot intrînd încălțat. Și, în același timp, amintirea cea tulbure apăru din nou, femeia în negru, care legăna într-o copaie un copil, o copaie din același lemn îndrăgit de meșterii de pe aici, dar și de cei care treceau în defterul visteriei sultanului convoaiele pline cu lemn de tisă. Pămîntul unde îl trimisese viața să-și faoă menirea era acesta. Oare de ce hotărîse soarta să-l verse din pîntecul unei femei tocmai aici, la marginea lumii ? Și ce drepturi avea acest pămînt și el, fiul lunii, ce datorii avea față de pămîntul pe care văzuse lumina zilei ? Niciuna !

Ieși din geamie. La cîțiva pași în urma lui mergea muftiul.

Columbaba stătea tot atât de nepăsător ca și în zilele cînd baltacii tăiaseră o parte din podoaba lui verde.

În clipa aceea se hotări să se răzbune pe munte, ca o răzbunare pe ceilalți munți, pe falnicul Caucaz.

— Și nici slujbele nu se plătesc bine. Mor puțini oameni și se nasc și mai puțini copii, spuse muftiul și beiful pipăi locul în care-și ținea de obicei punga.

Gestul fu observat de preot și o bucurie îmbujoră fața lui naramzie. Dar scurtă fu bucuria. Mai auzea încă jelaniile preotului cînd încălecă. Pînă la căderea nopții trimise gurușii luați de la jucătorii de ghiulbahar. Dar numai jumătate îi dăruî preotului. Cealaltă o păstră pentru sine.

A doua zi se sculă în zori și se degheză cu grijă. Oglinda de aramă arăta un chip străin, fața, dată cu alifii, părea mai neagră, doar ochii albaștri străluceau nefiresc după ostenele nopții. Mai înnegri puțin sprîncenele și parcă semăna din ce în ce mai puțin cu sine.

Beiul ar fi putut trimite un om de încredere să stea de vorbă cu hoții de cai, dar nu se baza pe nimeni și apoi era atras el însuși de aventură. Voia să-i vadă la față pe mînuitorii de șnur, care trebuiau să răpească herghelia trimisă pe drumul Varnei de cadiul de Brăila, prieten cu doamna lui Vasile Vodă. Iscoadele îi spusese numărul cailor.

Cadiul de Brăila trecea prin clipe grele, avea datorii neplătite și promisiuni pe care le dorea uitate. Cu herghelia trimisă la Islambol l-ar fi mulțumit pe împărat. Scurte erau zilele cutezătorului, într-un imperiu care se clătina, și zilele acestea nu trebuiau cernite cu greșeli și slăbiciuni.

Beiul plecă spre pădure. Se-uita cu atenție să nu fie urmărit. Deși cunoștea somnul profund al petrecăreților din Ramazan, se temea de vreunul, care nu adormise pînă în zori.

Copacii păreau oșteni încremeniți, gata să-și rupă rădăcinile și să se smulgă la un semn. Se gîndi la soldații garnizoanei și hotări în gînd cîteva pedepse. El ajunsese aici cel mai mare și cel mai mic în imperiu. Cu o intrigă bine chibzuită, oricine putea să-l piardă.

Cărarea se îngusta și ducea spre casa șubanului. Calul se pregătea să meargă pe drumul știut și beiul se gîndi că n-ar fi rău să vadă ce s-a întîmplat cu Zenab. Dar n-avea timp și nici nu voia să se lase așteptat, altfel afacerea ar fi fost prost făcută. Trebuia măgulită mîndria hoților de cai. Astfel de oameni, în afara legii, au mîndria lor. Se cred liberi și puternici, apărați de singurătatea lor printre oameni. Cine n-are nimic de pierdut, nu trebuie tulburat în părerea prea bună despre sine. Și beiul știa mai bine ca oricine prețul vanității.

Se întîlni cu hoții de cai la jumătatea drumului. În ciuda precauțiilor sale, întîrziase. Primi salutul lor și se aplecă și el puțin. I se păru că observă la unul din ei un zîmbet straniu. Se mai aplecă o dată, cu mai mult sîrg, își aminti de Zorba efendi, grecul guraliv, care știa să se ploconească, dar, nici deghizat, beiul nu reuși să facă gesturile pe care ghemul acela de ațe și frînghii, din ființa lui, nu le îngăduia.

Flăcăii erau frumoși, veniseră pe cai de rasă bună și se vedea că știu să-i strunească. Doar unul cu ochii de măslină necoaptă nu-i plăcu. Un om lat în spate, neguros, pe semne căpetenia, părea că privește cu prea multă atenție. Și ce bine semăna cu șubanu.

— Tătarii sînt ascunși în codru, dincolo de pădurea de ulmi, spuse negurosul. Iubesc mult caii și lucrurile de preț. Se pricep la cai, îi momesc cu vrăji. Nici un lup nu îndrăznește să intre în herghelia păzită de ei. Știu graiul lupului și al calului. Cu caii nu trebuie să agrăiești, ei îl vād pe om inger, așa-l caută ochii lor. Nu avem știre ce vor face cu herghelia. Tătarii ne-or da alții în loc, fără semnul cadiului.

Așa hotărîseră hoții : să vîndă caii furați tătarilor, apoi caii tătărăști luați în schimb să-i vîndă cadiului de Brăila ca să-i însemne cu pecetea lui. Banii luați pe caii furați din convoi s-ar fi împărțit pe jumătate. Hoții de cai se purtau cinstit în astfel de tranzacții. Beitul le promisese hoților ajutoare în cazul în care n-ar fi biruit singuri pe oamenii cadiului. În realitate, hoții știau că nu trebuiau să se teamă de păzitorii convoiului, ci, în cazul în care n-ar fi dat jumătate din preț, ar fi fost atacați la rîndul lor de soldații din garnizoană, ticăloșiți de lene și dornici de bogăție. Acest adevăr îl cunoștea și beitul.

Juca pe fața lui o lumină pătimasă, parcă era deprins cu toate, doar satirul casapului nu-l încercase încă.

— Mai greu este să-i treci Dunărea și să-i vinzi. Cadiul cu turban verde știe tot. Pentru un transport ca acesta ne-ar deșerta șerpărele. Și vremile sînt rele, stăpîne. Dar tătarii ne așteaptă dincolo de satul Sacgi, pe malul fluviului, schimbăm caii și-i vindem din nou cadiului.

Căpetenia strînse fălcile.

— N-ar fi mai bine să rămînă aici, în herghelia marelui bei, caii cadiului de Brăila pe care o să-i furați ? Întrebă beitul.

— Nu !, răspunse răspicat fălcosul. Caii din Moldova sînt însemnați, cadiul cunoaște semnul.

Deci nu putea opri caii.

— Avem plutele pregătite. Sînt de lîmn bun, de Bistrița. Salcia de pe aici e putredă, nu ține atîtea copite năvășe.

„Ca imperiul“, gîndi beiul și, în același timp, făuri un plan nou, care-i umplu inima de bucurie.

Tuciuriul scoase un act prin care voia să arate că afacerile cu cadiul de Brăila erau legale, cîtă legalitate încăpea în astfel de tîlhării.

Beiul struni calul și acesta, împiedicat să pască iarba înaltă, care-i ajungea pînă la burtă, se ridică în două picioare.

— Frumos armășar, spuse căpetenia, cunosc soiul, străbate întreg sangeacul cît se ridică de două ori soarele pe ceriu.

Beiul nu se mai îndoii că fusese recunoscut. Mai adăstă un timp, nu știa cum se cuvine să iasă din încurcătură. Avea o înclinație firească spre oamenii cu firea ascunsă, ieșiți parcă din hrubele vieții.

— Nu trebuia să vie înălțimea ta, cine sîntem noi?, îl scoase din încurcătură omul cu ochi verzi. Am auzit prea multe fapte de laudă ca să nu ne bucurăm la vederea obrazului ascuns așa de bine. Ne temeam să nu ți se întîmple vreo nenorocire și prețul pentru toată truda noastră să nu mai aibă cine-l da.

Fără să vrea, beiul se îndrepta în șa, căpăta poziția pe care o avea cînd trecea prin fața garnizoanei.

— Am putea să mai furăm cîtiva cai și din herghelia mocanului. Știm și locul hergheliei lui Izmet Edip.

Prea multe știau aceștia și pe fețele lor beiul descoperi o bucurie răutăcioasă. Nu mai era așa mîndru de cutezanța sa, jocul se schimba și nu promitea o victorie prea ușoară.

— Cînd va răsări luna de două ori, ne-întîlnim în același loc, spuse el cu glas poruncitor. Atunci am să vă dau în grijă o treabă mai de soi. Cu prețul cîștigat puteți să trăiți un timp fără grijă.

Se opri, vorbise prea mult și se temea să nu fie ghi-cit planul.

— Va mai trece un convoi, acela trebuie atacat.

Hoții de cai ciuliră urechile. Le plăcea să stea de vorbă cu beiul, se vedea prea bine, părea unul de-al lor, gîndea fără cruțare despre vieți străine.

Beiul struni calul. Ceata se pierdu și ea în pădure. Acum era liniște. Din cînd în cînd se auzea ciripitul păsărilor. Muntele părea nepăsător la zvîrcolirea micilor vietăți, pe care le îngăduia pe spinarea lui bătrînă. Și fără să știe de ce, beiul urî deodată muntele.

Nu prea semănau a hoți de cai oamenii învrăjbiți cu cadiul de Brăila. Și prea știau bine treburile din sangeacul Babadaghi.

În ciuda detașării sale, beiul prețuia vitejia și curajul, numai că nu le voia lăsate în libertate ca brusturii, care se întindeau acum pe cărare, înțepînd picioarele calului.

Pentru hoții de cai pregătise un plan minunat. Vedea în mintea lui convoiul cu care Davud se pregătea să plece la Constantinopol și pe marele Davud atins ca din greșeală de șiș. Mai greu era să-l îngroape în orașelul de reședință, ar fi trebuit să-l vegheze garnizoana, să-i facă mormînt în curtea geamiei, poate chiar lîngă mormîntul simplu al marelui evliya.

Dacă Davud ar fi fost ucis în miezul zilei, pînă seara ar fi trebuit băgat în groapa cu scînduri. Nu putea tocmi de pe acum meșteri, deși-i plăceau planurile desăvîrșit făcute. Știa cît de repede circulă zvonurile prin locurile acelea fără întîmplări deosebite. Și acum se mai povestea despre o vînătoare, care avusese loc cu mai bine de zece ani în urmă, cînd sultanul Murad venise aici în codrii liniștiți să se odihnească puțin. Apoi sultanul plecase la Buda.

Gîndindu-se la moartea altuia, beiul se înfioră. Era supus și el morții, fiindă trecătoare.

„Din multe daruri se încropește o viață,

Crește și scade ca fazele lunii.

Nemuritoare e bolta cerească, lăcașul profetului.

Aici, pe pămînt, chiar oasele sînt supuse pierzării“.

La crucea drumului, calul o luă din nou pe cărarea care ducea spre casele șabanului. Se lăsă în grija anima-

lului. În pridvor îl aştepta o femeie îmbrăcată în negru. Beiul văzu mâinile sale aspre cu degetele mâncate de leşie sau degerături. Cîteva hîrdaie de lemn puse pe căpriori erau pline de pînze.

Ciobanul venea pe cărare, cercetase pesemne herghelia. Nu era în ochii lui nici mirare, nici spaimă, aceleaşi îndîrjire de om învăţat cu greul. Poporul căciulilor lungi ştia a citi în stele şi era tot atît de răbdător ca musulmanii. Dealtfel, trăsăturile ciobanului, cioplite parcă în lemn, îl făceau să semene cu un persan. Beiul învăţase multe despre rasa aceasta încăpăţînată care iubea muntele, împărtăşind focului aprins în preajma cîşlei, umilînţele, dar şi voinţa de a fi stăpîni.

„Ia-ţi turma, ipingeaua şi dă-mi drept asupra muntelui“, parcă auzi beiul, deşi buzele omului nu se mişcaseră. Îl invită doar pe bei, cu un semn, în odaia scundă, de bîrne, şi se aplecă foarte mult, dar mult trebui să se aplece şi beiul.

— Mîrza tătarul e din nou pe aici, vrea să-şi treacă herghelia pe drumul domnesc. Dar n-are destui cai, mai trebuie să fure.

Pe o altă uşă scundă apărură Zenab. În urma ei, o femeie ridicase glasul. Beiul înţelesese că nu se cuvenea ca Zenab să părăsească patul lehziei. Dar Zenab avea faţa roşie, îl prinse de mîină şi beiul se mai strecură o dată în altă odaie, parcă intrînd în miezul pămîntului. Acolo, într-o copaie de lemn, era un copil, un mic ghemotoc băgat în lîna care mirosea a leşie. Nu se vedea nimic din mogîldeaţă şi beiul gîndi iar la nevolnicia vieţii. Fiul unui sultan nu se născuse în serai, dinastia Osman îşi mai lăsa odraslele să vadă lumina soarelui şi în alte părţi ale lumii. Voia să vadă ochii copilului şi, înţelegîndu-i gîndul, Zenab îl luă în braţe şi-l apropie de mica deschidere care semăna cu o fereastră. Copilul avea ochi albaştri, ce păreau puţin bulbucaţi, ca două cepe de arpagic.

Ciudata vietate începu să ţipe şi iar se auzi glasul femeii din cealaltă odaie care spunea ceva. Zenab mai rămase o clipă cu pruncul în braţe, îl privi pe bei cu ochii ei întunecaţi care acum păreau duşi în altă lume. Şi beiul se supără puţin pe vietatea aceea care luase tot sufletul

femeii pe care, deși n-o iubea, n-o voia dăruită acestei gîngăanii cu ochi bulbucăți, care se mirase de lumina venită pe geamul cît palma. Ar fi trebuit să se nască măcar în beilic, într-una din camerele mari și reci. Noua clădire nu era încă gata, se tocmise varul, lemnele, calcarul și marmura, în grădină se semănaseră chiar trandafirii, dar meșterii erau puțini și leneși. Rákoczi îi promisese cîțiva meșteri din Ardeal și beiful îi mai aștepta încă. Se simțea răspunzător pentru soarta micului bărbat, născut în casa aceasta de birne și iar reveni amintirea aceea veche și femeia în negru, care stătea aplecată asupra unei coveți de lemn asemănătoare aceleia în care-l găsise pe fiul lui Zenab. Nici n-o întrebasese dacă e băiat.

— E cît un miel, spuse femeia surîzînd, îl alăptez greu, n-am lapte.

Beiful se încruntă puțin, nu-i plăcea să audă necazurile altuia, mai ales ale unei femei, cînd grijile sale erau așa de mari. Dar pruncul îl preocupa.

— Trebuie să bei mai mult lapte și, poate, din cînd în cînd, vin.

— Nu-mi place laptele și nici vinul nu-mi place, spuse Zenab și începu să plîngă deodată. Mi-ar place mai mult o portocală sau alămîie, mi-e dor de mirosul florii de portocal și lămîi.

Se vedea într-adevăr o slăbiciune și fața nu mai semăna cu un trandafir. De fapt, femeii îi era dor de tine-rețea sa, ori de clipele mai senine, cînd nu era și nici nu se gîndea să fie mamă de viitori sultani.

— Bitica nu mai moare, o leagănă acum nepoții. Vrei s-o vezi ?, spuse Zenab, ștergîndu-și lacrimile.

Vorbea în persană și strecurase cuvîntul acela, „bî-tica“, pe care beiful nu-l cunoștea.

— E bătrînă, să tot aibă peste o sută de ani, acum o leagănă nepoții să cheme îngerul morții, care a uitat-o pe pămînt. Vino !, și se opri puțin, fiindcă nu mai știa cum trebuie să-l cheme.

Intrară într-o încăpere și mai mică, parcă ascunsă mai mult în miezul pămîntului. Soarele pătrundea cu zgîrcenie, de parcă ar fi vrut să nu-l vadă cineva.

Se auzi un scîncet și apoi mai deslușit : „Vino mai aproape, vreau să te văd mai bine !“

Se apropie. Într-o copaie, era un trup mic, zgîrcit construit din oase și piele și oasele se încolăciseră după o lege proprie dînd trupului asemănarea cu un copăcel firav, așezat la întîlnirea vînturilor. Lîngă copaie, o ciurdă de copii se întrecea să o aplece cît mai mult într-o parte și alta. Părea că mogîldeața se simte foarte bine, scîncetul se întrerupea mereu și se transforma în sfaturi sau comenzi. O ulcică de lut stătea aproape de covată și pe ea se găsea o căciulă.

— Uite, miorlăia vietatea, ulcica e plină, laptele covăsit nu-mi place. Nici laptele abia muls nu mă mai ține pe picioare, bîrdihanul nu mai primește mîncarea și ingerul domnului uită să-mi aducă azimă cîteodată. Numai pruncii aceștia îl sperie. Să plece, nu vreau să mă mai legene.

— Așa e datul, spuse Zenab destul de încet, trebuie să o legene nepoții ca să-și dea duhul. De trei zile se chinuie biata bătrînă. A căzut într-o zi cînd trebuia prin ogradă și acum nu-și află locul nici pe pămînt, nici în cer.

— Leagănă-mă tu, omule, ceru bătrîna cu autoritate, miroși a trandafir și ești plăcut domnului.

Beitul era într-adevăr îmbăiat proaspăt. Mai auzise și altădată că miroase frumos, după cum frumos mirosea și profetul. Aceasta îi întărise convingerea că este sortit unui destin ales. Înainte de a ajunge la casele de birne, oprindu-se pentru a-și adăpa calul, își spălase și el fața într-un jgheab cu apă de ploaie, dar după felul cum îl privea Zenab înțelese că dresurile nu se șterseseră de tot : oricum, erau numai umbre, puteau să-i întunece trăsăturile feței, nu să le măsluiască. Poate înainte de moarte simțurile bătrînei să se fi ascuțit.

— Blestemaților !, țipă bătrîna, plecați !, pui de vulpe, să nu vă mai văd în fața ochilor. Nici n-am împlinit suta și vreți să mor ?

Ceata de copii ieși țipînd, fericită că a scăpat de o treabă nu prea plăcută. De două ori o răsturnaseră pe bătrînă cu covata și trupul mic, așa țeapăn cum era, abia putuse să mai încapă în locul din covată. În treacăt, copiii pipăiră caftanul beiului și lăsară urmele unor degete murdare, parcă unse cu seu. Mătasea foșni ca perga-

mentul atins de peniță. Deși era ziuă, un opaiț pilpîia într-o firidă. Seul de oaie mirosea încins, era, se vede, pe sfîrșite.

— De ce nu mă legănați ?, țipă mogîldeața. Am zămislit prunci, acum e rîndul pădurii să treacă prin foc ? Pe el, pe moșu' l-ați legănat mai mult. Și trecuse de mult suta de ani, pe atunci ninsese în făurar și tunase cu trăznet, moșu' s-a ridicat, după ce l-ați legănat și a mai trăit mult.

Mogîldeața începu să plîngă, spera să mai trăiască, dacă o legănau pruncii.

Beiul simți iar micul demon care-l încerca, abia așteptînd să iasă parcă din strînsoarea unei cuști. Puse mîna pe leagăn și-l clătină ușor, cum ușor fusese și el legănat în copilărie de femeia îmbrăcată în negru, pe care și-o amintea mereu.

— Tu cine ești ?, întrebă mogîldeața. Leagănă-mă ! Și eu am legănat prunci străini pe vremea cînd mai trăia moșul și ne întorsesem cu turmele de la marea putredă. Și prunci de turc am legănat. Leagănă-mă și-ți aduc știri din lumea de dincolo. Am mai urcat odată pomul vieții, dar nu mi-a fost a îngăduință să am masul în lumea aceea. Deasupra stă dumnezeu cu soarele în palmă și cîntă îngerii domnului pentru truda lui. Toată truda trebuie slăvită, eu sînt doar o boabă de nisip în valurile lumii. Leagănă-mă, omule, pomul vieții iar s-a înălțat și n-am putere să-l urc. Am pierdut-o cît am stat sub pămînt ca să apărăm turma și copiii. Moșul meu avea oi cu blană seină și bulgări de sare ascunși în desagi. I-a adus din gropile săpate de diavol să prindă inima pămîntului. Dar inima pămîntului arde și nimeni nu poate s-o prindă. Cînd oaia linge bulgărele de sare, sîngele pămîntului țipă și se scurge în trupul oii. Taina să n-o spui la nimeni, numai omul meu o știa. Eu și el am coborît în gropnițe și am strîns bulgării care au vine, uite așa ca trupul omului. Am dat sultanului blestemat mioarele și flăcăii, iar noi ne-am făcut palat sub pămînt. Deasupra, muntele plîngea și se văita, vai, cum se văita muntele, numai cînd stai sub el îl auzi. Și nu toți știu a auzi cum agrăiește. Leagănă-mă, omule, trebuie să mă duc acum.

Beiul o legăna. Mogildeața vorbea ceva neînțeles, apoi se auzi un sfîrșit ușor.

„Își toarce viața“, gîndi beiul, „firul subțire al vieții“.

Din odaia cealaltă se auzi scîncetul unui copil. Zenab tresări, ascultă o clipă, distinse glasul și ieși repede. Legile erau necunoscute beiului, doar femeile știau care este glasul pruncului lor. Și abia acum se gîndi că erau prea mulți copii în casa celui căruia el îi zicea, cum ziceau persanii, „șuban“.

Rămase cu bătrîna dintr-o curiozitate firească sieși. Ce frumos mai torcea firul vieții. Sufletul trece prin poarta morții ca firul subțire al acelor koium, dăruite, după cum se vedea, fără nici o bucurie, sultanului. Oare care sultan se bucurase de peșcheșul marelui crescător de oi ?

Bătrîna se trezi.

— Sub pămînt ești singur pe lume, numai întunericul din om țipă după lumină. La poalele muntelui sînt trei izvoare, apa e sâlcie ca la marea putredă. Cînd înfloarea calupărul și moșul meu avea mai puțin cu atît cît am eu acum, meșteri care cunoșteau graiul pietrei au secat izvorul și au intrat în pîntecele muntelui. Acolo au zugrăvit icoane și au pus suflet de om la picioarele domnului. Leagănă-mă, omule, nimeni nu te apără cînd trec pe coaja pămîntului hoardele călări. Și domnul zugrăvit pe piatra din pîntecul muntelui stă cu mîinile întinse și plînge. Plînge ca pomul fără frunze cînd vede poporul lui pustiindu-se. Omule, omule, muntele ademe-nește, iar obezile sînt mari și multe ispitele întunericului. Omul se naște cu o traisture pe umeri, trebuie s-o ducă, să fie tare ca piatra.

Somnul scurt îi dăduse puteri bătrînei. Deschise ochii, pleoapele erau grele. Beiul o mai legănă puțin. În opaiț seul sfîrșii și căpețelul de lînă se stinse.

— Acolo, sub munte, am fost șezut ani cu moșul meu și nevestele mocanilor. I-auzi dolca pămîntului cum latră, auzit-o-ai ?

— Da !, răspunse beiul, da !, murmură mai încet.

— Pruncii păcurarilor creșteau ca iarba de sub coștele cailor, sarbezi și cu ochii stinși. Deasupra, urgia

pământului. Fata mea, zămislită în întunericul muntelui, a murit de brîncă, băiatul de-al doilea s-a pierdut la Stambul într-o încăierare cu iatagane. Ce se zămisleşte la întuneric, de întuneric are parte. Leagănă-mă, omule, simt cum se taie firul vieţii. Noaptea, mioarele dormeau în spălătura muntelui, moşu-meu legase dulăii să nu dea glas, cînd treceau hoardele călări. Fără cîini, turma e bleagă şi noaptea ciobanul din lună îl întreba pe mocan unde sînt cîinii care trebuie să păzească mieii? Numai noaptea ieşeam să-mi limpezesc ochii, ţiţele mă dureau şi pruncii picurarilor creşteau opăriţi.

— Şi eu, întrebă beiul, eu cum am crescut acolo? Mogîldeaţa tăcu puţin, se pregătea iar să doarmă.

— Vino mai aproape, omule, nu te aud. În bulgărele de sare e zugrăvit veacul şi-n piatra muntelui cine a fost trecut pe pămînt. Mult sînge, prea mult sînge, au secăt apele şi au fugit speriate păsările ceriului. Ele n-au co-periş, n-au cuib, zboară cînd aud sîneţele. De ce, omule, să n-aibă cuib şi să zboare mereu fără hodină? Caii au pierit mîncăţi de vulturi, uliul a răpit mieii, numai omul vine şi se duce, n-a ştiut nici moşul meu de unde vine şi de ce se duce omul. Moşu-meu a ieşit într-o zi din peştera muntelui, cînd n-am mai auzit copite. A ieşit, s-a uitat la soare, m-am uitat şi eu, era roşu ca o fiară. „Apără-mă, Doamne!“, a spus bietul de el. „Apără-mă!“ şi s-a aruncat cu faţa la pămînt. Cînd s-a ridicat avea ochii ca două cepe, din care curgea apă. Luna nu e rea, ea nu ia lumina ochilor, de ce să fie soarele rău cu omul? Oare acolo sus moşul meu vedea-va ciolanele încovoiate ca o cobiliţă sau şti-va trupul care era drept ca lumînarea din ceară bună?

— Eşti şi acum mîndră şi frumoasă ca un trandafir în grădina seraiului. E o lege, eternul trece în etern cu mici nebăgate în seamă schimbări, numai ceasornicul soarelui întoarce vremea cum vrea el. Scutură-te, floare!

— Eu acum dusu-m-am, spuse mogîldeaţa şi începu iar a toarce firul subţire al vieţii.

Respira gîjiit, răsuflarea devenise materială, părea că nu mai găseşte locul pe unde să iasă.

„Cum se mai zbate viaţa în om, ca pasărea în laţ“, gîndi beiul.

Bătrîna începu să strige încet niște nume : erau nume de femei și bărbați, desigur, rudele ei și cei care-i fusese ră apropiati. Mai des revenea numele unui bărbat. Îl certa încet, cu cuvinte nesigure, îi aducea aminte greșeli rămase înscrise doar în mintea ei și în timp, scoase la lumină pentru ultima dată de către sufletul care începea să se destrame.

De ce o veghea ? Simțea că trebuie să o facă, deși bătrîna nu-i deslușise taina și ar fi vrut să audă din gura ei cum a ajuns el să vadă lumina zilei pe acest pămînt. Nu mai era nici o îndoială, îl adusese și pe el pe lume, cum făcuse și cu fiul femeii Zenab. Poate cu aceeași greutate.

Auzi în spatele său șoapte și cînd întoarse capul văzu cîteva femei cu luminări aprinse în mîini. Stăteau încremenite luminînd calea sufletului, care ieșea pentru a pleca într-o lume necunoscută.

Abia cînd bătrîna scoase ultimul horcăit și înghiți greu, strîmbîndu-și gura, una din femei începu să plîngă, dar parcă mai mult cînta o melodie tînguitoare, obsedantă.

În fața morții beiful începu să se teamă și hotărî să se păstreze curat, să nu întineze pămîntul pe care se născuse. În ceea ce-i privea pe dicieni, îi va răsplăti la rîndu-i cu prietenia și protecția sa.

Beiful se întoarse în tinda mare, goli ulcica plină cu vin și nu mai auzi rugătoarele care treceau sufletul moartei într-o lume despre care nu știau mare lucru.

Lîngă ulmul de care-și lega întotdeauna calul o găsi pe Zenab. Își strîngea la piept copilul, speriată și ea de moartea care intrase în casa ciobanului. Plîngea încet, ștergîndu-și lacrimile cu un colț al basmalei, atentă să nu picure vreuna pe fața copilului.

— De n-ar fi fost ea...

Beiful înțelese. De n-ar fi fost bătrîna, Zenab n-ar fi strîns în brațe copilul dolofan.

Beiful părăsi curtea ciobanului lăsîndu-se în voia armăsarului care cunoștea drumul. Calul înainta la pas, dar n-o luă spre beilic și beiful se bucură, fiindcă nu-i plăcea acum să-și vadă ostașii.

Soarele pălea și dealul era tăcut. Un nor plumburiu prevestea ploaie. Tăcut și singur, Coiumbaba trecea încă o dată în cartea sa de piatră cine știe ce taine ale pământului.

III

TĂTARII TRECUSERĂ DIN BUGEAC și se opriseră în spatele cucuiatului Deniz Tepé. În toamna trecută, îi urmărise și alungase, dincolo de malurile fluviului, băgase spaima în ei, numai pe Mirza nu-l putuse prinde. Cu fața lui ca o plăcintă și ochii cît să poată vedea lumina zilei, Mirza putea să semene cu oricine din ceata prădalnică. Avea o soție cu o coadă lungă pînă la șolduri, mieroasă, cînd primea oaspeți aleși în cortul căpeteniei, și acră, ca băutura de cumis, cînd i se aduceau daruri. Era de familie mai bună și Mirza o asculta adesea. Își lăsase la Constantinopol doi fii, pe ceilalți cinci îi purta cu el, învățîndu-i cu greul, cu ostelele drumurilor, cu mînuitul sabiei scurte. Pe Mirza îl voia beul.

La garnizoană soldații jucau gerid. Cele două echipe stîrneau o larmă îngrozitoare. Căpetenia era ofițerul despre care se spunea că intră pe furiș în iatacul soției lui Izmet Edip, crescătorul de iepe. Era un oștean ager, se vedea după felul cum mînuia giritul, sabia scurtă de lemn cu care trebuia să-și atingă adversarul. Cealaltă căpetenie, la fel de pricepută, avea un cal mai prost. Deși-l strunea bine, calul îl împiedica de fiecare dată să-l atingă pe celălalt. Ca orice jucător, care pierde mereu, devenise nervos, în timp ce adversarul căpătase detașarea și aroganța celui mai bun. Ceilalți din echipă aproape că nu mai erau luați în seamă. Zorba efendi bătea din palme, trecea mereu prin dreptul calului învingătorului și se rețrăgea repede, nu mai înainte de a fi umplut de praf.

— Omoară-l !, striga, întoarce repede giritul, atinge caftanul !

Și, ca să fie luat în seamă, avea timp să explice și celorlalți privitori regulile pe care toți le știau la fel de bine.

— Dacă n-ar fi întors calul, acum avea mai multe puncte. Promit o sută de accele pentru cine crede în învingătorul pe care-l cred eu.

Învingătorul se vedea prea bine pentru ca Zorba efendi să riște. Nimeni nu-l luă în seamă.

— Două sute de accele, răcnea pehlivanul, cine nu are încredere în mine să parieze mai mult pe adversar.

— Trei sute de accele pentru adversar, strigă beiul, care nu fusese văzut pînă atunci și, din clipa aceea, ofițerul cu calul cel bun începu să primească una cîte una loviturile.

Nu se știa prea bine dacă beiul fusese auzit, dacă ofițerul nu voia să-l supere sau norocul trecuse de partea celui alt, la fel de bun jucător, dar posedînd un cal mai puțin ager.

— Luminăția ta, frumos fiu al lunii, cu mine ți-ai găsit să pariezi? Cine se ia după gura mea proastă? Pînă acum n-a fost nimeni să creadă ce spun, nu se cuvine spurcatului de mine să intru în joc alături de vi-teazul Mehmet-bei.

Jocul se sfîrși fără prea multă plăcere. Ortacii deveniseră slugarnici, se orînduiră în pripă. Simțeau că trebuie să facă și ei ceva, era prea puțin rolul de spectatori, pe care-l jucaseră cu multă tragere de inimă pînă atunci.

Ofițerul învins părea vesel, era doar un joc, în timp ce învingătorul nu-și revenise încă. Era roșu la față. Firea lui nervoasă îi plăcu beiului. Nu știa să piardă și beiul iubea oamenii care nu știau să piardă.

— Pe mine cît pariezi, Zorba efendi?, întrebă beiul, luînd din mîna învinsului giritul.

— Înălțimea ta, fala imperiului, prea mărit fiu adoptiv al sultanei validé, toată visteria imperiului nu mi-ar ajunge să pariez pe tine, neîntrecut mînuitor de girit! Doar marele profet să fi mînuit mai bine sabia.

— Să lăsăm priceperea profetului, spuse beiul, intrînd în joc și privindu-și rivalul cu ochii lui albaștri, strălucitori. Va cuteza să-l bată? Și mîna lui va fi destul de

puternică, măcar o clipă, pentru a atinge pieptul trufului ofițer, mai tânăr ca el și la fel de bun mînuitor de sabie ? Se priveau față în față doi oameni cuprinși de ură și părea că ura aceasta, care le schimba culoarea feței, se datora unei femei, dar nu acesta era adevărul și într-o clipă îl înțeleseseră amîndoi. Nu pentru Abdișa îl privea încruntat celălalt mînuitor de girit. Față în față, pîrînd că nu vor să fie doi sub soare, urînd și nesocotind toate semînțiile omenești, care dăduseră naștere unui neam dintr-o singură rădăcină, fiecare din cei doi jucători voia să învingă. O clipă beiful se gîndi la învățătura blîndului Iisus. Cu giritul în mînă, oare ce închinător s-ar lăsa împuns de celălalt, chiar dacă împunsătura ar fi simbolică ? Și cine are dreptul să te împungă în dreptul inimii pentru a se făli că te-a răpus ? „Allah !“, spuse beiful și începu jocul.

Măsurase bine silueta celuiilalt, cunoștea locul unde ființa omului e slabă, trebuie doar atins cu vîrfurile sabiei pentru a pleca în lumea despre care nu prea știa și nici nu voia să știe prea multe.

— Dă-i, striga Zorba, la dreapta, slăvitule, vai, calul nu s-a întors prea repede, schimbă calul, beiule, acum aduc unul mai bun !

Ofițerul era bun mînuitor, avea și un cal bun, beiful recunoștea rasa. Nevasta lui Izmet Edip dăruise celui care-i stîngea plictisul în nopțile de Ramazan nu numai trupul, ci și un cal de rasă.

Beiful făcu o mișcare, pe care o învățase de mult, la Medrese. Numai Cinci Hoca, astrologul de acum al sultanului Ibrahim, mai știa s-o facă pe atunci. Ea însemna o bună cunoaștere a tuturor forțelor trupului și, în același timp, o mare stăpînire asupra calului. Se concentră cîteva secunde, apoi țîșni cu giritul și lovi scurt inima adversarului, fulgerător, de două ori, și încă o dată, stîrnit de nepăsarea sau deruta celuiilalt.

— Bravo !, striga zorbăgiul în tăcerea care domnea printre privitori, gata !

— Hei !, strigă și beiful și se îndreptă spre adversar cu giritul întins, arătînd sfîrșitul luptei. Era încîntat, trupul îl ascultase, calul asemenea, avea deplină stăpînire asupra lui. Nici o clipă nu se gîndi că ofițerul ar fi

putut să-l lase pe el să învingă. Iubitul nevestei lui İzmet nu cunoștea figurile deosebite ale jocului, de unde să știe taina pe care o știau doar saltimbancii ? Și de unde să afle ofițerul, care era prea mîndru de originea sa, cîte poate învăța unul atacat de mic pe străzile unei mari capitale ? Poate Zorba efendi să fi știut această figură și chiar îl auzi descriind-o.

— Am văzut odată cum juca girit un tînăr saltimbanc. Era ager ca o veveriță și n-avea oase, numai mușchi și voință, părea o frînghie pe care poți s-o răsuești cum vrei.

Beiul învățase de la saltimbanci să joace și să lupte. Ajutat de noroc, odată cu vîrsta, dobîndise prestanța care îl așezase definitiv în rîndul luptătorilor de elită. Dacă l-ar întîlni pe Mîrza într-o astfel de luptă, l-ar învinge, deși auzise că tătarii, ca unii ce se nasc și mor în șa, uneori își iubesc și nevestele lor acolo, știu trucurile unor astfel de luptători. Și dacă mai cunosc și graiul calului, s-ar putea să fie mai greu de învins decît ofițerul.

— Mîine, în zori, preciză beiul, pornim pe drumul muntelui să-l întîlnim pe Mîrza. Mîine în zori trebuie să fim odihniți. Așa trebuie să luptați !

Glașurile războinicilor îi răspundeau cu entuziasm. Era o veselie adevărată, tătarii aveau prăzi bogate, dar știau și să lupte. Veneau în devălmășie de unde nu te așteptai, de obicei aveau mai multe pîlcuri. Trei sau cinci erau grămezile în care se strîngeau.

Beiul începu să-și aleagă oșteni pentru drumul de a doua zi. Nu luă elita, ci pe cei mai leneși, mereu nemulțumiți. O sută de ani de judecăți nedrepte, de ploconeli, tratate și scrisori trimise marilor conducători ai apusului, o sută de ani prăsisse în cetate și păducheria de oameni fără avere și credință, care ar fi furat și piatra neagră de la Mecca, dacă ar fi putut-o vinde.

— Neferi !, spuse beiul și se opri o clipă. Oasele marelui tată selgiucid sînt în pămîntul acesta. Trebuie să-l cinstim cu victorii. Cine nu știe să mînuiască sabia, nu are parte de odihna raiului. Mîrza tătarul se pregătește să ne atace, are oameni ascunși în văgăuna muntelui. În zori pornim la luptă. Kafi !, spuse. Ceea ce însemna că

nu-i mai socotea vrednici de alte amănunte. Terminase discursul.

Dormi puțin și rău. Porni, cînd pe cer luna era rotundă ca un piastru. Caii alergau bine, calcarul dealului, abia acoperit de praf, scotea sunete stranii. Ajunseră cînd soarele strălucea puternic, abia răzbătînd prin ceața de praf. Comandă să se înconjoare dealul. Se temu o clipă ca zvonul despre meșteșugul tătarilor de a ademini caii să nu fie adevărat. Apoi aroganța luptătorului țîșni ca un izvor de ape fierbinți. Primi în plin primul puhoi care se aruncă spre el. Mînuia sabia scurtă cu înverșunare, căutîndu-l cu ochii pe Mîrza. Dar nu-l putea deosebi, poate să se fi ținut ascuns în prima confruntare, deși el ar fi ieșit primul dacă ar fi fost în locul lui Mîrza, și-ar fi încurajat soldații.

Tătarii se aruncau asupra neferilor, dar și obrăznicia soldaților săi era prea mare ca să poată fi înfrîntă așa de repede. Era șansa lor, unica, trebuiau s-o folosească. Nici nu mai gîndeau, orbiți de soare și praf, asurziți de țipetele luptătorilor și nechezatul cailor. Nimeni nu vedea sau nu voia să vadă sîngele. Și el țîșnea sau se strîngea în mici pîrîiașe. Loviturile de sabie cădeau în plin, nimeni nu pierdea. Giritul nu mai era un joc, iar dacă era, devenise un joc al morții. Beiul avu timp să observe îndemînarea oștenilor săi. Îi crezuse mai leneși, uitaseră gustul luptei.

Cînd își roti armăsarul și intră ca un fulger între patru tătari, beiul își simți mîna înghețată pe hanger. În fața lui era Mîrza, nu se îndoi nici o clipă. Dar tot atît de repede dispăru. Beiul trebui să se apere de un tătar care, pierzîndu-și calul, se aruncase la pămînt încercînd să frîngă picioarele armăsarului cu o măciucă. Iute la fire, beiul struni calul și, aplecat în șa, lovi cu sete. Exercițiile din copilărie îl ajutaseră să aibă trupul flexibil. Desfăcut, turbanul său alb filfia ca un stîndard. Apoi începu să facă gesturi besmetice. Dădu ocol dealului, ferindu-și calul de bolovanii care alunecau mînați de o forță nevăzută. Descoperi, în trecerile lui furtunoase de o parte și de alta a dealului, locul unde tătarii își lăsaseră

herghelia. Era păzită de cîțiva bătrîni pitiți după bolovani. Ascunși bine, păreau furnici ale pămîntului. Avea de gînd să-i mîne cu herghelie cu tot pînă-i va înghiți fluviul Tuna. Era un gînd drăcesc și beiful deveni mînios. Mirosul singelui se făcea simțit în căldura dogoritoare a zilei. Nu se mai gîndea decît la turma aceasta îndărătnică, pe care trebuia s-o înece. Gustul morții îl năpădise și singele îi juca în vine. Era biruitorul clipei și slujea, ca un brav ostaș, ingerului morții.

Soarele ardea ca para, dealul huruia sub bolovani, beiful înțepenea cu vîrfurile spadei scurte tot ce atingea, cînd, deodată, parcă din miezul pămîntului, apărură cîini mari, ciobănești, care se amestecară printre picioarele cailor, sfîșindu-le.

Tătarii fugiră cu caii lor iuți. Cei rămași se supuneau unei agonii groaznice. Comenzile beifului nu se mai auzeau. Soldații lui o luară la goană, amintindu-și tertipurile vieții lor de haimanale. În două părți contrare, ținutul sangeacului era străbătut în goană. Tătarii, cîți erau răniți la poalele dealului, gemeau sfîșietor. Pe cît de sălbatici erau în șei, pe atît de neajutorați erau acum pe pămînt. Băltoacele de sînge, capetele descăpătîinate îi stîrneau greață. Rămăsese aproape singur cînd îl descoperi pe Mîrza. Ochii lor se întîlniră o clipă. Mîrza rîdea, părea și el înnebunit de luptă. Beiful înțepeni o clipă, apoi se birui pe sine foarte repede. Mîrza știa să se apere, calul îl asculta. „Pentru ce să-l omor?“, gîndi beiful, dar mila cărturărească nu mai acoperea învîrtoșarea firii de războinic. Umilînțele de la Azov și surghiunul de aici erau prea mult. Și se apropie, fără teamă, erau două căpetenii fără apărare, doar ei înșiși, trebuia să cadă una și căzu Mîrza, se frînse peste șa, calul nu mai simți comanda și beiful folosi iar mlădierea trupului învățat să i se supună încă din tinerețe, prinse calul și-l legă de al său.

Ajunse tîrziu la garnizoană. Luptase o zi întreagă. Aștepta strălucitoarea lună să-i dea forțe și nu realiza de loc imensa energie sacrificată ambiției sale.

Lefegiii ajunseseră mai demult, acum se odihneau, cîntau din tambure. Soldații petreceau de minune. Voia să intre ca un învingător printre ei, dar nu se putu abține

și curiozitatea, demonul acela mic, ieși la iveală. Opri caii la distanță, nici nu fusese auzit. Învingătorii povesteau celorlalți victoria. Nelipsit, Zorba efendi striga mai tare ca toți. Beiul nu-l văzuse în preajmă, poate se ascunsese mai înainte de începerea bătăliei.

— Eu, când toți dădeau ocol muntelui, l-am văzut pe Mirza. S-a oprit și mi-a zis : „Îți dau galbeni și trei femei bune de prăsilă, lovește-l pe la spate pe bei !“ I-am zis : „Nu-mi trebuie galbenii tăi spurcați. Dar sabia mea se va întuneca în sângele tău“. Și, când nici nu se aștepta, i-am vîrît sabia în gît. Pe loc a încremenit cu ochii holbați.

— Ei, strigă Murad, ofițerul acela trufaș, îmbrăcat în caftan nou, ca să se răzbune parcă pe cei care luaseră parte la luptă și aveau ce povesti, gata, toate sînt scorneli !

Nu departe de ei, neferii începuseră să joace zaruri. Garnizoana era împărțită în două tabere, orgoliile mulțumite la supraviețuitori, mocneau în cei rămași departe de luptă.

Zorbagiul devenise cutezător.

— Acum cîțiva ani, când Murad, împăratul lumii, a venit aici la vînătoare, mi-a zis : „Zorba efendi, n-am copoi buni, stai lîngă mine, când pornim la vînătoare. Mîna îmi tremură, am băut cam mult licoarea care sporește puterea. Am auzit că ai ochi buni, de uliu. Dacă tragi înaintea mea să nu spui la nimeni. Eu trebuie să am vînatul cel mai bun“.

— „Cum să spun, mare padișah al lumii, nu m-ar lovi proorocul cu fulgerele sale ? Pecetluită fi-va gura mea de-acum înainte, în veacul vecilor. Poruncește numai să mi se taie limba și am să fiu martir“. „Nu !“, mi-a zis marele sultan, „te cunosc de mult, tatăl tău a fost bun oștean, știu că n-ai să spui“.

Murad zîmbea și zîmbi și Mehmet bei.

— Am pornit alături la vînătoare. Mă priveau cu ură cei din escortă, căutau să mă împiedice să stau în preajma împăratului, dar știu să strunesc bine calul, cobora padișahul, coboram și eu, nu-l pierdeam din ochi. În luminiș am ajuns aproape de el, dar m-am dat puțin îndărăt să se știe cine-i padișahul. Aveam caftan nou și strălucea de curățenie. Acum nu mă mai spăl așa de

des, mi-e frig mereu, cînd dau cu apă pe mîini simt că mă lovește cineva după ceafă, uite aici, parcă vine și mă atinge cu măciuca. Atunci păream abia scos din baia cu aburi. Mergeam lingă padișah, cînd văd un cerb sărind în luminiș. Trag o dată cu arcul, cerbul îngenunche, mai pregătesc o săgeată și trag, se răstoarnă pe o parte. Sultanul abia-și pregătea arcul.

— Bravo, Zorba efendi, am să te fac ofițer, spuse beiul. Abia acum fuse descoperit. Era plin de sînge și praf, cu turbanul desfăcut și nu semăna a învingător.

— Măritule, slăbiciunea sultanei validé, simt că iar mă lovește cu măciuca după ceafă dușmanul. Fugi spre bei, voia să îngenunche, dar papucul i se prinse într-un brusture.

De pe calul său, Mîrza începu să geamă. Beiul îl dezlegă și-l ajută să coboare. Pierduse mult sînge. Legat de șa, deși fusese adus la pas și avea vitalitatea rasei sale, nu părea să mai apuce o dată răsăritul soarelui. Abia se ținea pe picioare. Era mic și vînjos, ras în cap, și ochii săi cît frunza săbioarei, abia ieșită din pămînt, păreau închiși. Pleoapele grele atîrnau peste deschiderea îngustă a ochilor.

— E Mîrza tătarul, nepotul hanului, lămuri beiul.

Mîrza înțelese și nu părea a se bucura că e prezentat ca o cămilă.

Oștenii îl priveau cu admirație.

— Să iasă în față neferii care m-au însoțit, comandă beiul.

Ieșiră supraviețuitorii. După o scurtă ezitare apărură și Zorba efendi.

— M-ați lăsat singur, spuse beiul, dar nu era impuțare, mai mult mîndria de a-l fi biruit el însuși pe Mîrza.

I se păru că Murad îl privește cu dispreț. Ofițerul era mereu nemulțumit în ultimul timp și cînd un bărbat ticăloșit de lene e nemulțumit înseamnă că nu-i merge prea bine în iubire. Nevasta lui Izmet Edip se plictisise de el. Ce avea să vorbească vicleana femeie cu unul care se îmbrăca în caftan de mătase, încins cu briu cusut cu fir, cum nu-i era îngăduit decît sultanului? Auzise că pentru cal are harnașament aurit și că, în unele nopți de Ramazan, îl îmbracă în atlas caramziu. Era aspru la

vorbă și năpraznic în dragoste ofițerul și Abdișa nu mai era prea tânără ca să îngăduie biruința lui de bărbat.

Celălalt ofițer, învingătorul la girit, părea și mai supărat ca Murad.

— De unde au ieșit cîinii ?, întrebă el pentru a motiva dezordinea de o clipă care putea fi hotărîtoare, dacă n-ar fi fost beiul.

— Din miezul pămîntului au ieșit fiii dolcăi, spuse beiul, amintindu-și ultimele cuvinte ale bătrînei, pe care o veghease, fără a putea afla taina copilăriei sale.

— Tare ciudat, mai spuse ofițerul, au ieșit și s-au dus ca mînați de o nălucă. Cine să-i fi strunit ?

Oștenii păreau mulțumiți că-i apără cineva. Speraseră într-o victorie ușoară, erau dornici de lupte, știau să fie învingători, dar nu învățaseră să se apere de cîini.

— Mîrza trebuie îngrijit puțin, spuse beiul. Să i se lege rana. Avem tămăduitor în garnizoană ?

Nu primi nici un răspuns.

— Ți-l încredințez, Murad, în paza ta să fie ! Îl bagi în beciul din beilic. Hrană, cît să se întremeze. Nimic mai mult sau mai puțin. Răspunzi pentru el !

Îi făcea o favoare ofițerului și-l umilea.

— O patrulă de zece oameni să păzească drumul în noaptea aceasta. Veștile să le transmită prin semnalul știut de voi. Las în grija ta, viteaz Murad, al lui Mundir oglu, pacea acestei nopți de la sfîrșitul binecuvîntatei luni șaban.

Și, după ce-l lepădă pe Mîrza, pîrînd că nu-i pasă de un dar atît de scump plătit, încălecă și plecă. Nu voia să se vadă măcar o clipă îngrijorarea sa. Hotărîse să dubleze paza cu cîțiva spahii de încredere. Mîrza era ostacul său, avea de gînd să-l țină viu pe nepotul hanului și să-l dea alor săi în schimbul unei herghelii. Lupta nu mai avea rost de acum încolo. Nevasta lui Mîrza va cere cu stăruință înapoierea soțului. Era aprigă și rea, nu se lăsa înfrîntă. Și Kosüm validé, sultana mamă, trebuia să audă din nou de bei. Și nu ca despre o haimana, rătăcind pe ulițele Stambulului în rînd cu bostangiii și casapii trădători. Femeile, care duceau acum pe umerii lor soarta unui imperiu, cunoscut prin ordinea sa aproape ideală, trebuiau, din cînd în cînd, să fie puse în fața unor ade-

văruri necruțătoare. Cu legi și cu sabia trebuia apărată orînduirea adusă la glorie de Mehmet, învingătorul bizantinilor, și de Soliman, marele legiuitor. Femeile să-și vadă de treburile haremului. Pe sultana mamă avea de gînd s-o înfrunte și s-o cucerească. Dar mai întîi voia să-i aducă aminte că există. Sultana, grecoaica, avea brațele prea subțiri pentru a putea să strîngă lațul în jurul gîtului unui bărbat. Nu-și iubea prea mult fiul, cum lăsa să se vadă, îi iubea slăbiciunile și neputința lui de a conduce mașinăria imensă, care avea nevoie și pe pămînt de un sprijin, nu numai în cer.

Mehmet se îndreptă spre beilic, în liniștea care se lăsa peste pădure și munte.

„Nici șeicul n-o iubește și de partea lui sînt ule-malele. Marele vizir Davud e vrăjit de Cinci Hoca, șeicul nu-l iubește pe vizir“.

Și fiindcă era singur și nu se temea să-i afle cineva gîndurile, cugetă cu mult curaj.

„Nici pe sultan“. Și gîndul sună ca o condamnare la moarte.

Sub el, calul, ostenit, transpira. Îl bătu ușor cu palma lui moale și plină de praf.

Peste munte, luna trecea ușor ca o dansatoare în sunetul dairelei. Era prea tîrziu și el prea obosit ca să mai adauge divanului său un ghazal. Murmură doar începutul :

„Peste Coiumbaba, luna-și mișcă șoldurile ei de cadînă.“

Apoi adormi o clipă și calul îl purta încet spre beilic, de parcă ar fi respectat binemeritata pace a sufletului oșteanului trudit.

IV

DE O SAPTĂMÎNA, DE CÎND O adusese pe Abdișa în harem, uitase de timp. Totul se petrecuse foarte repede, femeia intrase în viața lui folosindu-se de toate armele : supușenia, blîndețea, veselia.

Pe o pernă mai înaltă, beiful se așază pregătit parcă pentru namaz. Trupul său de războinic se îngrășase. Acum, în poziția convenită meditației, simțea o greutate crescută din sine parcă, inutilă, căutînd o specie nouă, în care să se închidă, un fel de iască pe tulpina stejarului. Zîmbi cînd își aminti ce bine e plătită iasca și hotărî să pună soldații s-o adune; erau prea mulți spectatori la jocurile din garnizoană, prea mulți care n-aveau ce face.

Femeile din harem ardeau arome. Aveau ochii încondeați ca în mozaicurile bizantine și se mișcau în sunetul dairalei și flautului.

Abdișa le cucerise repede, le supusese cu zîmbetul ei bun de femeie trecută prin dureri misterioase. Cunoștea tainele maghernițelor din Istanbul, avusese o tinerețe zbuciumată, știa sufletul omului. Îl supusese încă o dată pe Izmet Edip umilinței, părăsindu-l. Și fiindcă mai făcuse perioada de purificare cu puțin timp în urmă, nu mai așteptase cele 90 de zile, ci venise direct în haremul beifului. Fostul soț dăruise femeii sale podoabele și gurușii, rămînînd să-și ducă pustiul inimii odată cu convoaiele care plecau la Poartă pe drumul Medgidiei, Bazargicului, Varnei, preferînd aceste drumuri aspre, mîngîierilor femeiești.

Beiful îl prețuia pentru blîndețea lui pe Izmet Edip, dar, în același timp, îi purta o ură ascunsă. Gelozia stîrnea în el partea întunecată a inimii prin care, fără Abdișa, n-ar fi avut curajul să treacă. Prin acest pustiu fără soare din sufletul său mai trecuse o singură dată, cînd, tînăr, cu ochii arși de dorință, trebui să stea un an în închisoare, petrecînd în sine experiențe stranie, rămînînd fără nici un ajutor, într-un timp care nu se mai sfîrșea. Închisoarea fusese mai grea pentru el decît pentru orice haimana, care mai credea în iertarea divină și aranjarea vieții după pofta inimii. Și nu știa dacă timpul există în sine sau doar în ființa omului. Ieșise din închisoare cu dorința de a-și umple viața cu fapte, presimțînd că fapta este, dacă nu dușmană timpului, cel puțin prietenă omului. Fapta trebuie să iasă din om cum iese forma din culoare și puiul din găoace.

Abdișa îi aduse cafeaua și rămase lângă el.

— Pe vremea aceea, spuse femeia și se opri deodată, dîndu-și seama că vîrsta ei de orientală nu e una care să se poată ascunde prea bine în clarobscurul odăii, nu de mult, reîncepu, am văzut în odaia sultanei femei străine cu cozi lungi și ochi albaștri. Zîmbi, fiindcă și ea avea ochi albaștri, cu pleoape grele și sprîncene încondeiate. Avea o privire care venea din cine știe ce depărtări și, deși nu se temea să privească în ochii omului, părea că se uită în altă parte. Era micuță de stat și puțin cam grasă, dar carnea avea proștețime.

— Erau femei rele și se arătau fără vâl și, cînd vorbeau, își subțiau gura. Au pregătit intrarea în palat a trădătorilor din Venetia și s-au amestecat în treburile împărăției, tulburîndu-le.

Beitul întinse o mînă, dar n-o mîngîie, doar pipăi obrazul, care i se părea moale ca smochina prea coaptă. Își retrase mîna și privi spre fereastră. Printre cercurile apusului biruia o culoare tulbure, de ceață.

— Sultana mamă întreba de tine, slăvitule, și sufletul meu se strîngea de bucurie că-i ești drag și de tristețe că altă femeie te poate iubi. Dar nu îndrăznesc nici în sinea mea să ridic ochii spre o așa înaltă favoare, pe care Allah a îngăduit-o bietului meu suflet de a te sluji abia acum. De mult aștept clipa care să mi te aducă alături, de atunci cînd te-am văzut prima dată în palatul sultanei mamă.

Beitul îi mai mîngîie obrazul încă frumos și se gîndi la soarta femeii care, după Coran, nu avea voie să depună ca martor. În harem aveau putere doar una asupra alteia. Această Abdișa se strecura în treburile împărăției ca vechile bizantine și el nu-i îngăduia. Ar fi întors-o din drumul ei de iapă năvălășă cu o glumă grosolană. Avusese timp să vadă că femeia știa să prețuiască deopotrivă frumusețea unui ghazal ca și gluma ostășească.

— Mai am asupra lui Izmet putere, el îți poate dăruia caii cei mai buni pentru a-l cuceri pe Ibrahim. Vom face la Istanbul palat cu fîntîni, pe malul apei, să ne preamărim bătrînețea ca două păsări albe.

„Ca șerpîi“, gîndi beitul, „ca doi șerpi încolăciți în luna șaban, alungînd din preajmă tot ce e suflare, ei în-

și speriați de sunetul pe care frunza de frasin îl scoate cînd iese din mugur“.

— Abdișa, îi spuse, lasă, nu mai e timp pentru palat pe malul apei.

— Pentru palat pe malul apei și cucerirea inimilor sultanelor născătoare de fii preamăriți e timp destul, stăpînul inimii mele. Lumea e proastă, oamenii nu sînt decît haznale pentru patimi, mici besactele pe care nici un adevărat cunoscător de tîlsîm nu le ia în seamă. Eu, femeia, fără putere, pot să deschid inimile.

— Ești vrăjitoare.

— În arta vrăjitoriei nu se pricep decît sufletele femeilor care iubesc. Nu găsești pe nimeni aici care să știe să deschidă ușile seraiului. De ce-ți pierzi vremea cu lucruri care trebuie făcute de slugi? Porcii lui Rákóczi și puștile venețiene n-ar putea fi numărate de altcineva? Ai stat toată noaptea să vezi cum se taie copacii pentru Anatolia, lemnul e bun și scump, dar nu tu trebuie să însoțești carele pe malul mării și nici să iei din mîna negustorilor prețul mărfii lor. Iar la hoții de cai trebuia să trimiți, sultan al inimii mele, un spahiu ager.

— Abdișa, strigă beiful, nu ții deloc la capul acestă frumos cu ochi ca azurul?

— Nu mi-e frică, beiu!e, de nimic nu mi-e frică, doar de bătrînețe.

Dar lui nu-i plăcea să vadă amestecul unei femei în treburile pe care le credea executate întotdeauna fără greșală. Oglinda cerului în ziua nașterii sale, îi spusese un cunoscător, care știa să privească prin astrolab stelele, era bine alcătuită. Saturn n-avea nici o putere și minunata Venus părea pusă pe cer pentru a da vieții sale izbîndă și dulceață. Poate Saturn biruise pe minunata Venus și acum își trimitea razele sale rele asupra lui?

În harem mirosea a smirnă. Se auzi deodată un țipăt.

Femeile se păruiau între ele. Fata negustorului de atlaz, armeanca, somnoroasa pe care se gîndea s-o alunge din harem, se trezise.

În inima beifului era o indiferență, care semăna cu moartea, așa cum luna seamănă, în unele nopți de septembrie, cu soarele.

— Trebuie să plecăm de aici, nu simți, beiule, că ai fost pedepsit? Tătarii din Bugeac au înțelegere cu rușii. Vor să cucerească ținutul ca pe vremea lui Genghiz-han. Nu-i poți opri cu tunuri venețiene și spahii care vînd hrana cailor și le dau să mănînce iarba sărată din aceste ținuturi.

Femeia începu să ridă deodată, apoi se opri brusc și fața i se coloră nefiresc, o culoare urită, vineție. Privea de parcă ar fi văzut o minune sau însăși moartea. Beiul n-o văzuse niciodată ca o furie. Urmări privirea femeii și descoperi motivul spaimei sale. În camera femeilor intrase Zenab. Avea mijlocul strîns în paftale și, deși nu părea prea subțire, trupul era frumos.

Pătrunsese în camera femeilor și părea că vrea să-l roage ceva. Ochii i se măriseră și sprîncenele negre se subțiau spre tîmple.

Beiul nu se ridică de pe marea pernă, coborî ochii părăind că n-o bagă în seamă. Își privea papucii cusuți de Abdișa, cu multul roșu, verdele crud și albastrul știut numai de ea. Amintirea papucilor văzuți la ușa geamiei, cei ai lui Murad, care se dăduse legat pe mîna rasei căreia profetul nici nu-i îngăduia să-și arate fața luminii soarelui, rasa care nu avea decît dorința de a subjuga și a trage în cort forța bărbatului, puse pe fața beiului roșul miniei, un roșu crîncen, de rodie coaptă.

În clipa aceea urî toate femeile și Abdișa putu în voie să se răzbune pe Zenab. Pe cînd Zenab nici nu se aștepta, cu un instrument găsit repede printre lucrurile de mină, din camera femeilor, Abdișa îi tăie cozile lungi.

Cînd multul păr negru căzu pe podea, beiul scoase un oftat și o umbră trecu prin inima lui. Abdișa luă coada împletită cu funde albastre de atlas.

Trista și ochioasa Zenab dispăruse minată de furie sau poate de mîndrie.

Ca să-l veselească pe bei, Abdișa fixă coada în partea aceea de trup împlinită și necheză în sunetul dairalei și fluierului, ocoli încăperea și se așeză cu spatele la bei, mișcînd coada. Cînd se întoarse, beiul îi observă fața, obosită. Ochii cu pleoapele grele deși luceau, aveau în ei ceva îmbătrînit, mort înainte de vreme. Prea multe nopți închinatelor legilor cele mari ale senzualității ofiliseră floa-

rea cea rară a feței și sufletului. Beiul se simțea păcălit ca la cumpărarea unui cal bătrîn, sulemenit de meșteri pricepuți. Cum de se înșelase alergînd după ea, stîrnind invidia în garnizoană, pîrît, pe semne, sultanei mamă ? În cîteva zile, femeia îi cercetase sufletul, îi cunoștea amelele și puterea trupească scăzută în clima de aici. Luase în harem locul celei mai pricepute femei, Zulfie, îi ungea încheieturile atinse de gută, îi spunea glume și el nu se întrebese de unde știa aceste glume care stîrneau senzualitatea.

Îl durea ca o bătălie pierdută această alegere. Din slăbiciune o adusese cu alai, ca pe o pradă de preț. Abdișa cucerise femeile haremului cu priceperea sa în arta cusăturilor, le păcălise, cum îl păcălise și pe el. Poate Izmet era fericit că a scăpat de ea. Atins în mîndria lui de bărbat, beiul nu mai înaintă pe calea aceasta. Abdișa părea a se pricepe în citirea gîndurilor. Fața ei deveni mai dulce și trandafirie, căpătă chiar un aer feciorelnic, în clipa în care-l ruga s-o ierte că se retrage în camera sa. Și plecă, după ce-l salută adînc, dovedind artă și în felul cum știa să se poarte.

Beiul voia să doarmă fără vise, fără tulburătorul vis, care-l făcea să se trezească bezmetic și înfricoșat. Apărea în visul acela un bărbat îmbrăcat în cealma. Avea fața acoperită. Și bărbatul acela foarte înalt nu putea să fie decît șeicul. Îl auzea șoptindu-i vorbe tainice, povățuindu-l, certîndu-l.

„Risipești, Mehmet, toate le risipești. Omul trebuie să adune. Vine vremea cînd trebuie să adune.“

Și adormi puțin, fericit că somnul îi va reface forțele de bărbat. Cînd se trezi, o văzu pe Abdișa lingă el. Alungase celelalte femei din harem în timpul scurt al somnului bărbatului și acum era singură cu el.

Era mai frumos îmbrăcată. În locul voalurilor verzi preferase o culoare azurie. Nu lipsea nici portocaliul din hainele sale. Părea mult mai tînără. Își ascunsese cutele feței sub strat gros de suliman. Beiul observă o siluetă mult îngrășată și cînd îi atinse șoldurile descoperi pernițe ascunse pentru a da altă formă trupului deja prea împlinit. Obișnuită să-i citească gîndurile sau să lase

numai atît cît să se vadă din gîndurile sale, Abdişa spuse :

— Frumuseţea lumii mele, femeia trebuie să slujească bărbatului. Bărbatul, beiule, e un neam aparte dintr-o stea cu alte legi, el ştie treburile mari ale lumii, dar e un copil în cele mici, mai puţin importante. Femeia nu priveşte prea departe, dar are pentru cele din preajmă ochi de vultur.

Vorbea şoptit, în grai persan.

— Davud e bătrîn şi are năravuri rele. A stat prea mult printre bărbaţi. O femeie nu l-ar ameţi cu şoldurile ei. Nu-i place muzica, are ceară în urechi, după cum am auzit într-un basm cu un marinar care nu voia să se lase furat de cîntecul dulce al unor femei. Am să mă întrec, beiule, cu bătrînul în chestiuni filozofice.

— Nu prea cred să ştie bătrînul tainele gîndirii lui Aristot şi capul său nu se tulbură pentru aflarea cvadraturii cercului.

— Am citit toate cărţile împărătesei Comnena. Eu nu-s născută în purpură, dar mintea e iscoditoare, cunosc graiul ascuns al cărţilor. Fiecare carte, beiule, e un suflet de om în ce are el mai ales. Cărţile adevărate sînt mai curate ca lumina picurată din ceara lumînărilor şi versurile poezilor persani încîntă şi fac să freamăte şi un sac de oase cum e rivalul tău. Am cunoscut dervişi răătăcitori şi poeţi băutori de vin. Izmet m-a luat dintr-un loc murdar, eu eram acolo trandafir. Abdişa e numele pe care mi l-a dat un negustor armean care iubise o femeie luată de îngerul morţii la vîrsta cînd femeia abia îşi deschide sufletul spre lume. Am cutreierat imperiul călare pe cămile şi adesea o parte din acest imperiu mi-a intrat în cameră. Am avut şi înfringeri, doar mai există şi un Lepanto în istoria slăvitului stat otoman şi cum să nu existe un Lepanto în viaţa unei femei ?

— Abdişa, o ameninţă iar în glumă beiul, nu e bine să aminteşti ambiţiosului Davud numele de Lepanto, şi-ar putea drămălui atenţia faţă de cel mai slăvit trandafir din grădina seraiului meu.

— Ştiu graiul izvorului şi pietrei, urmă netulburată femeia, dar ştiu şi tainele sultanei validé cu favoritele ei. Şapte sînt la număr, cum şapte sînt stelele Carului

Mare, văzute prin astrolab în nopțile de vară. Mai știu că seraiul are uși secrete, care se deschid spre mare. Caicele aduc oaspeți pînă în pragul unor ganguri pe care le străbat eunucii purtători de feștile. Și mai știu, beiule, că nu intră în iatac numai bărbați de lege musulmană, intră și cavaleri ai crucii și aduc nu numai mă-tăsuri de Kandia, pocale de aur, ci și curiozitatea lor de bărbați, repede potolită de femeile haremului. Firea orientală e senină, a soldatului crucii, nesățioasă. Beau vin cît apă cămilele pregătite să străbată deșertul, nu se tem să lovească și să iubească. Creștinele lor au cărnurile albe și moi și nu-și ascund fața. Noi ne ascundem fața și sufletul fiindcă nu avem ce arăta curat. Dar curățenia sufletului nu există, beiule, cunosc femeile de pe vremea cînd, săracă și slăbită de bolile fulgerătoare ale unui ținut ars de soare, am cerut adăpost într-o mănăstire în Istanbul. Era o mănăstire creștină, făcută pe vremea marei împărătese Irina. Nu mai rămăsese nimic din vechea așezare, zidurile căzuseră. Mi-au dat mîncare cît unui cîine și m-au culcat pe rogojină. Cînd m-am înzdrăvenit și tinerețea a învins din nou pielea și obrajii mei de piersică, m-au bătut cu vergile. O singură dată mi-au atins fața. Iată această dungă, nu e semnul bătrîneții. Scîrba de tine, beiule, e mai rea ca moartea.

Beiul cunoștea scîrba din sine, dar cînd o vedea la o femeie se speria. Abdișa nu avea ochii ca orientalele, părea venită dintr-o rasă străină, poate era evreică ră-tăcită prin marea cetate.

— Am stat în această mănăstire mult timp. Femeile de acolo nu aveau vocația călugăriei. Mîncau pe ascuns, rîvneau cele lumești cu patimă. Se găseau printre ele și unele într-adevăr smerite, dar erau bătrîne și poate ne-bune. O singură bătrînă, care țesea covoare, avea în ea harul, nu îndîrjirea celorlalte, care păreau scoase direct din sacul aceluia smintit, care a înspăimîntat lumea, Savonarola. Nu cerceta, nu se temea, nu poftea. Țesea co-voare pentru prinții persani. Era o bătrînică mică și slabă ca o crenguță de alun încovoiată de vînt. Să fî fost, așa aplecată cum mergea, cît un copil care intră la Medrese. Din ochii ei negri, veșnic strălucitori, dormea puțin și rău, ieșea lumina. Ieșea lumina și rămînea în

omul care-i stătea în preajmă. Știu că vrei să rîzi, trebuie să crezi însă ce-ți povestesc. Știa taina culorilor bătrînica, i se revelase în vis și se socotea o mare păcătoasă. Un sfînt de-al lor, Damaschin mi se pare, îi credea eretici pe vînzătorii de culori. Bătrînica se smerea mereu și niciodată nu spera să fie mîntuită, dar aducea cîștig bun și o lăsa să muncească. Era deșteaptă, știa grecește și latinește, limba venețienilor și a frîncilor, iubea cuvîntul și se juca frumos cu el, cum frumos se juca și cu culorile. Nu vorbea despre viața ei, dar înțelegea graiul turturelelor și privighetorii. Avea o voce subțire și înaltă cînd cînta psalmi. Cînta mereu și mîinile ei uscate înnodau firele vopsite cu ierburi. Îi dădeau să mînînce resturile în care cădeau muște și țînțari. Bătrîna culegea cu o lingură de lemn gîngăniile și le pune pe marginea mesei. Trebuia să spălî întruna această masă ca să nu trezesc dușmănia stareței. Nu prea trăiau în duh femeile de acolo. Prințesele Comnene, pricepute în arta militară, pieriseră de mult, în locul lor trăiau femeile prigonite din cartierele Stambulului.

— Și religia profetului ?, întrebă beiul. Nu știi, Abdișa, că femeile trebuie să fie cuvioase și roabe ? Cea mai mare greșeală este să-și descopere fața, așa cum o ai tu acum.

— Femeile, beiule, n-au nici o religie, doar o teamă pentru ceva care înseamnă putere. Dacă găsesc într-un bărbat această putere, cum am găsit eu în măriștea ta, atunci dispărește și teama. Devin fără frică.

— Femeile netemătoare sînt o pacoste, Abdișa !

— Sau o binecuvîntare, beiule. Vremurile aspre le învață să se poarte ca și cum ar fi bărbați. Eu însămi am luptat într-o ceată de spahii.

— Îți place gustul morții ?

— Nu ! Noi iubim viața. Nebunele, care caută ierburi otrăvitoare pentru băuturi, să le scape de chinurile vieții, sînt rare la Stambul, mai repede caută bărbații moartea. E în noi o lumină, care ne apără pînă la sfîrșitul vieții și eu cred în această lumină, Mehmet.

— O ai, Abdișa, ai taina luminii ?

Abdișa strînse o clipă ochii. Parcă o durere fără seamăn ar fi coborît pe obrazii ei, făcîndu-i vineți. Apoi fața

se încreți, deveni demonică. Pierise frumusețea ca o mască și pe fața femeii se vedea mînia, ura, de parcă toată omenirea și-ar fi unit forțele pentru a purta un război necruțător cu una din ființele năpraznice, greșeli ale ziditorului. Abdișa părea însăși moartea. Avea ochii deschiși, îl privea cu o ironie necruțătoare. Hainele erau cenușii, peste umeri îi atîrnau vâluri. Devenise mare, nefiresc de înaltă, o făptură în care materia, rarefiată, se împrăstia în spațiu, mai păstrînd, ca din greșeală, forme. Parcă și el căpătase alte dimensiuni, era tot atît de înalt și ușor, desprins de pămînt. De sus, vedea totul altfel, cu duioșie, se vedea pe sine, rătăcit undeva, nu știa prea bine locul. Poate să fi fost într-un pustiu. Dar nu auzea nimic, era o tăcere înfricoșătoare, totul încremenise în așteptarea cuiva. Și cum cel așteptat nu avea de gînd să vie, firea tăcuse.

— Mehmet, strigă Abdișa, Mehmet !

Bărbatul rămase mut. Văzu ochii frumoși, albaștri, pomeții puțin ridicați și gura cu buze sîngerii, văzu și auzi din nou și se bucură. Scăpase.

— Lumina, beiule, lumina din sufletul omului e taina vieții. Cînd moare lumina, trupul e hoit.

— Lasă, spuse beiul, lasă, toate sînt trecătoare.

Abdișa se mișca prin cameră. Spinarea i se încovoia. Ceva plutea în jurul ei, un fel de umbră, în care se mișcau ființe nevăzute, pregătind o ceremonie de parcă toate patimile ar fi ieșit din trupul învățat să le poarte. Vietăți nu pe deplin dezvoltate, semănînd cu oamenii la chip, dar mici, puzderie, un popor de gnomi și ființe jucăușe își căuta un loc.

— În Sтамbul sînt multe secte, dar cei mai curați sînt șiiții. În hainele lor albe cutreieră lumea. Întemeietoarea sectei, Rabia, a fost o femeie deosebită. Dar urmașele ei sînt mîndre și arțăgoase. Cînd eram la mănăstire, a venit odată un șaman. L-am întrebat cîte taine sînt pe pămînt și cine le știe pe toate ? Stareța m-a îngăduit în preajma ei. Devenisem temerară. Îi trădam pe toți și voiam să mă sprijin de ceva. În profet nu cred și n-am crezut niciodată. De ce să nu îngăduie femeii să-și arate fața ? Eram tînără și nu știam cît adevăr poate să suporte omul. Omul e ființă vicleană și răpi-

toare, cum e kartalul care coboară din muntele Coium-baba. Își lasă aripile mari pe stînca însovită și privește disprețuitor. Pe atunci nu știam că stareța credea că e a doua Rabia. Avea ea în chilia ei niște foi pe care desena mereu cîte ceva. O mai chema în mare taină și pe bătrîna care țesea covoare pentru prinții persani. M-a lăsat, zîmbind, să întreb.

Beiul n-o mai asculta. Marea singurătate îl strîngea din toate părțile. Sufletul lui se simțea ca trupul celui Baiazid, purtat în cușcă prin împărăția hanilor. De ce se gîndea tocmai acum la Baiazid? Părea că lumea se îndepărta de el ca stelele de pămînt, pînă cînd pămîntul nu le mai ia în seamă. Abdișa vorbea acum de alte planuri, alte necazuri, poate îl mîngia cu vorbele ei meștere. „Dormi!“, auzi, „dormi, minunatul!“ și iar adormi puțin, obosit de veghea de pe pămînt.

V

LA ÎNTREȚĂIEREA DRUMURILOR,
acolo unde pădurea fusese tăiată de odun yarici, tăietorii de lemne, beiul îl aștepta pe Davud pașa, beilerbeiul Rumeliei.

În dimineța aceea avea ochi strălucitori, deși nu dormise toată noaptea, frămîntat de întîlnirea cu vizirul. Îi pregătise o surpriză lui Davud. Herghelia de cai promisă sultanului era păzită de voynicii, îngrijitori de cai, tocmiți de spahiii timarioți. Cai suri și buiestrași de stepă, rase cu ochii mari sau mici, în număr mare cît locuitorii unui cazas, tremurau și nechezau, făcînd să se înspăimînte vulpile și șoldanii.

Alaiul coborî pe drumul prăfos. Nu mai plouase de mult, pămîntul se frămînta, atras parcă de forța lunii. Beiul nu iubea pămîntul și se mira să-l vadă iubit de alții. În toamna trecută, cînd îi hărțuisese pe tătari, îl cunoscuse pe „șuban“. Pe atunci nu știa mare lucru despre hergheliile sale, așa cum în clipa aceasta nu știa că mocanii cresc, în pădurile de stejar, porci, pe care-i duc la Rákóczi.

Știa doar că „șubanul“ are o bucată de pământ, unde se coace la soare planta aceea, care face lichidul blestemat de profet, dar îndrăgit de sultani.

Davud pașa era îmbrăcat în haine strălucitoare. Venea cu slujitori, care păzeau darurile date de Vasile Vodă.

Străbătuse drumul polonejilor, venise prin vadul satului Sacgi, acolo unde se găseau pescari ce trimiteau către imperiu cantități mari de pește.

Vizirul era obosit. Sub fruntea îngustă și brăzdată, ochii vicleni și răi luceau ca la vulpi, iar buzele strînse ascundeau parcă toate cuvintele nerostite.

Beiul se înclină puțin, ca europenii, știind că-l va supăra pe Davud. Vizirul se aștepta la mai mult, măcar cît îngăduia ceremonialul. Ar fi dorit o ploconire care să întreacă ceea ce se vedea în palatul lui Ibrahim. Mehmet era un surghiunit, nu se cuvenea atîta mîndrie. Coranul pedepsește pe cei mîndri.

— Slăvită fie lumina imperiului, Ibrahim cel mîndru și slujitorul prea învățat în arta corăbiilor, Davud pașa. Umilul de mine vreau să dărui învingătorului de la Azov herghelia, care va fi pe placul sultanului, marele soldat, vrednic urmaș al lui Murad. Cetatea regilor bizantini, care s-a cutremurat o dată la venirea primului ei cuceritor, Mehmet, se va mai cutremura văzînd ploconul, care va fi ca un mărgăritar într-o salbă.

Vizirul surîse, ca să-și ascundă lăcomia și mulțumirea și beiul struni calul. Îi făcu niște plecăciuni minunat executate. Davud observă că Mehmet s-a îngărașat.

În fruntea convoiului, bătrînelul micuț cerceta pădurea. Bănuia ascunse în ea și alte daruri, care ar putea să se transforme în piaștri. Știa de porcii lui Rákóczi și cît sînt de căutați de către europeni.

Cetatea moartă a genovezilor își ridica niște colți negri de fiară împietrită. Soldații, care-l însoțiseră, sporovăiau și cîntau. Nu prezentau siguranță. Davud era și el bun cunoscător al sufletului omului, știa că nu există iubire și loialitate la cel care tot timpul trebuia să dea. Păreau beți. Vizirul auzise că pe aici e soare bun și piatra abia acoperită de un strat de pământ, atît cît să îngăduie viței să crească. I se păru că ochii beiului sînt prea nefi-

resc strălucitori ca să nu-l bănuiască și pe el că a încălcat una din legile profetului.

Beilicul, spre care mergeau, sclipa la soare cu albul lui iubit de orientali.

Intrară în camera de oaspeți. Covoare mici acopereau lemnul dușumelei și versetele Coranului, cusute de Abdișa, atârnav deasupra ușii. Pe mese joase, zarfurile filigenelor erau de aur. Ochii slugilor cercetau totul, urechea era ațintită la bătutul din palme al eunucului, conducător de mari ceremonii.

În tăvi de aramă ardeau mirodenii și aerul mirosea a floare de stepă.

Șalvarii beiului cădeau peste cizmele sale caramzii. Intrase încălțat. Davud pașa lăsa papucii pe covor. Înainta desculț spre marea pernă. Cîteva bătăături negre erau parcă date cu lut, degetul cel mare era umflat. Părea că nu-l bagă în seamă pe Mehmet. Nici umilință, nici bună creștere nu era în dușmanul său. Numai unul cu o origine umilă era așa liber. Poate în copilărie Mehmet să fi mers gol ca Adamul creștin. Vizirului îi plăcea să pună piciorul gol pe covor, ca și cum ar fi pășit pe nisipul mării.

Erau numai ei doi în încăperea cu tavanul scund, pe care se vedeau zugrăvite flori colorate și stropite cu aur.

— Nici un ofițer nu e invitatul lui Mehmet al lui Ali oğlu?, întrebă Davud. Știa că beiul e învrăjbit cu ofițerii garnizoanei, că-i sfida și nu îndrăznea să-i pedepsească. În locul asprimii de mare comandant, alesese ironia. Și asta tulbura foarte mult sufletele mereu nemulțumite ale ostașilor săi. Îi știa și pe soldați, suflete de corsari, unii învățați înainte de a veni aici să atace noaptea caicele, să jefuiască și să se retragă repede. Duceau dorul mării, nu se îndoia, aerul sărat al ținutului pietros nu era trebuitor firii. Cine putea să fie de soi aici, la marginea imperiului?

— Spune eunucului să înceapă servirea mesei!, ceru poruncitor Davud, stîrnit de mirosurile care veneau din cazanele unde se fierbeau carnea, măruntaiele și oasele grase presărate cu ienibahar, mîncăruri iuți și fierbinți, cu seul de-o palmă. Băuturile răcoritoare erau aduse pe tăvi de aramă. Fuseseră ținute în pivnițe adînci.

— Rákóczi e bogat, spuse Davud, după ce goli pilaful dintr-o tavă. Mînca prea mult pentru trupul său și beiful crezu că această mîncare se scurge în afara ființei bolnăviciosului conducător de corăbii.

— Bogăția europenilor, spuse beiful, se vede în frumusețea construcțiilor și palatelor. Au simțul grandorii, arhitecți de seamă și meșteri mulți. Pentru suflet au învățați și artiști. Cunoșc în apus cîteva minți de seamă care cercetează taina numărului și culorii. Învățații lor sînt clorotici, nu au vlagă, stau prea mult închiși în casele mari și înghețate. Fără asprimea stepei și a soarelui nu se creează nimic de preț, nu-i rostul unor popoare ca acelea să stăpînească lumea.

— Rákóczi e bogat și prieten cu polonii, Mehmet, polonii vor să cucerească, nu știu să lupte, dar știu să trădeze, spuse Davud, pîrînd că nu bagă în seamă vorbele beifului, nici faptul că strecurase cuvintele unei limbi necunoscute, cum nu îngăduia Coranul.

Beiful nu se temea de Rákóczi, știa dușmănia dintre el și unii membri ai familiei sale. Patima puterii aducea discordia. Rákóczi avea o fire vicleană, dar nu putea să țină piept unor lupte în familie, cînd ești lovit de ai tăi. Și nici nu plăcea femeilor. Cunoștea și se temea de marile uri, care dezbină un neam mai mic, o firavă adunătură de oameni, legată prin glasul singelui, asemeni animalelor pădurii, îndeajuns de crude pentru a renunța la acest glas.

— Și mai ales teme-te de ayani, Mehmet. Fiii lunii au căpătat gustul pămîntului. Am văzut pămînturi goale, s-ar putea folosi. Știu că în garnizoană nu e disciplină. Cînd iei soldatului dorul de luptă, el cere alt lucru pămîntesc. Rasa noastră e aleasă, nu trebuie să se istovească în lupte cu cadine.

Rîse multumit și beiful rîse tare, se zgudui, voia să-i fie pe plac.

— Ienicerii au învățat să cumpere pămînt, au devenit ayani, teme-te de ayani, Mehmet.

Ochii lui Davud se făcuseră ca sticla pictată din geamii, verzi, neîndurători. Vicleanul își trimise spionii, știa prin mulți ceea ce beiful pune la cale. Dar beiful nu se temea de ayani, mai mult de mocani se temea, de firea lor ascunsă, crîncenă.

— Piri Reis, spunea beiul, știa să privească marea. Hărțile sale au ajuns vestite. În apa mării se oglindește pământul, e o taină pe care o știu corăbierii. Pământul e legat cu sfori de stelele cerului. Când una din stele se mișcă pe cer, apa mării se tulbură. În apa mării am văzut adesea marele nostru imperiu. O bucată de pământ pierdută e ca o corabie scufundată în mare. Dar corăbierul priceput nu trebuie să piardă nici o corabie

— Am învățat prețul corăbiilor, Mehmet, e mai mare ca al pământului. Pe pământ vin ploile și înghețurile, corabia plutește pe furtună.

Davud ar fi vrut să spună ceva, dar privi ușa cu geamlîc, se temea să nu fie ascultat.

Beiul deschise ușa, care nu dădea spre camera femeilor, cum crezuse poate Davud. Dincolo de ușă era un balcon de lemn. Mirosul de oleandru intră în sală. Beiul era mai viclean și mai sigur decît cel care se credea mare conducător de corăbii.

Davud bău din clondirul plin cu sirop. O șuviță se strecură pe lîngă colțul gurii, deși ținuse buzele strînse.

Eunucii aduseră plăcintele cu carne de berbec. Foile subțiri, coapte bine în seu, păreau vâluri de aur. Gustul lor pipărat trezi simțurile ascuțite ale bătrînului.

După ce mîncară, ieșiră pe balcon. Pădurea foșnea arsă de soare și bătrînul strînse ochii. Avea o față chinuită și semăna cu un animal fugărit. Beiul ținea ochii larg deschiși. Nu se temea de soare, nu se mai temea de nimic.

— Europa, spuse beiul, are ateliere care fabrică tunuri mari. Am văzut în Viena cîteva, au bătaie departe. Sînt mai bune ca tunurile noastre. Austriecii sînt buni meșteșugari. Ar trebui furați cîteva meșteri, duși la Istanbul. Știu taina adîncă a fierului, nu-i supără căldura cuptoarelor. „Pax ottomanica“ nu-i decît o iluzie, vestit conducător de corăbii, popoarele au suflet oropsit și abia așteaptă să se răscoale. Austriecii visează lumea, polonezii sînt puternici. Nici popoarele mici nu stau de bună voie cu capul pe butuc. Au devenit vicleni. Voievodul de acum la serhatul Moldovei e un arnăut ager, cu prieteni la Poartă, dar și la Schönbrunn. Sînt fii ai pămîntului și iubesc acest pămînt. Aceste păduri vor fi toate

duse în dar sultanului și nu-s destule pentru afeturi de tun și corăbii. Ce-i pe pământ se oglindește în mare, dar ce-i în inima omului nu se oglindește în azurul mării, poate inima pământului s-o știe.

— Mehmet, spuse vizirul, pădurile trebuie tăiate fără milă și pământul trebuie scormonit după fier. Să nu rămână nimic necercetat, noi sîntem stăpîinii acestui pământ.

„La aur se gîndește bătrînul, la aur și ambră“, zbură gîndul beifului, înainte ca el să fie dovedit de glasul lui Davud.

— Poate găsești în piatra muntelui biserici creștine, arde-le, arde tot ce nu poți lua. Pustiu să fie pământul care ne trădează.

Fața mică și strînsă în crețuri a lui Davud se înroșea.

— Nu are nici o vină pământul, vestit oaspe, el primește lumina lunii și se bucură, pe el cresc trandafiri îndrăgiți de poeții persani. Crește și floarea viței cu bobul de strugure mic și rotund de culoarea ambrei.

Voia să încerce tăria bătrînului, nu știa dacă s-a spurcat la rodul acestui pământ. Văzîndu-l că tace și-și strînge și mai mult fețișoara de smochină, continuă :

— Pământul poartă hergheliile cu care, viteaz al mărilor Azov și Caspica, vei intra la Istanbul mai bogat ca toți vizirii. Și, sub cupola care îi acoperă pe cei șase mari viziri, vei pune la cale atacul Vienei.

La auzul numelui Vienei, Davud întoarse fața lui smochinită spre bei, dar nu spuse nimic. Nu se gîdea la Viena sau socotea înfrîngerea ei doar un vis. Iar dacă se gîdea, era destul de viclean ca să nu vorbească despre aceasta.

— Mehmet, te-ai ticăloșit, te îmbeți cu visarea sau și cu licoarea blestemată, care l-a răpus pe Murad sultan ?

Beiul își plecă puțin capul, privi cizmele sale și picioarele goale ale rivalului său, înălță din nou privirea și o aținti asupra lui Davud. Jucau în ochii lui albaștri, puțin bulbucați, patimi mai mari ca ale hulitorilor de dumnezeu și gînduri viclene. Nu cu papuci se va cuceri Viena. Trebuia o nouă ordine, în stare să răstoarne din temelii încremenirea imperiului, în care stăteau de pe vremea lui Soliman. „Crește și descrește fala, ca fazele lunii“, se gîndi el, dar voia o creștere a falei.

— O turmă de oi cu blana seacă ar putea lua cu sine înaltul său oaspete? Soiul e bun și lina cu firul lung, iarba sărată dă strălucire. Ierburile sangeacului au în ele taine cunoscute poate doar de marele vraci Avicena. Doar mocanii de pe aici mai știu tainele pământului. Vorbise mult despre ei în fața bănuitorului bătrinel.

— Prea multe daruri strică, gîngăvi bătrinelul, stîrnesc invidia, Mehmet. Și rîse iar și se vedea că a și primit darul.

„De ce să i se cuvină atîta noroc?“, gîndi la rîndul său beiful și iar surîse pentru că își aminti planurile puse la cale, avînd de partea lui oamenii cadiului de Brăila. Și poate și pe doamna lui Vasile, voievodul de acum la serhatul Bogdaniei.

— Corabia, se juca beiful cu bătrînul intrigant, are pîntecele gol, încap toate dobitoacele pământului. Prea luminatul închinător al lui Allah, marea nu se teme de strigătele unor koium, înghesuite în caic. Marea nu știe glasul acestor animale crescute pe dealul pe care-l vezi acum cu ochii tăi de vultur, care au scrutat cerul pentru a descifra drumul corăbiei pe apă. Muntele acesta freamătă mereu. I se spune Ciumbaba, tatăl oilor.

Muntele nu mai fremăta. Beat de soare își arăta culorile.

„Te vînd, vicleanule“, gîndi beiful, „te vînd, prea ești singur și liber. Nimeni nu-i liber, nimeni!“

Intrară din nou în sala ospățului și beiful închise ușa cu geamlîc.

Davud se așează pe o pernă. Adormi deodată, spre mirarea beifului. Cînd se trezi, după cîteva clipe, părea că nu știe unde se află.

— Uite, așa te fură gîndurile cîteodată, Mehmet, spuse el și parcă ducea o luptă cu sine. „Ar fi un mijloc să înfrîngem Europa și să trecem spre Indii. Un canal săpat în Suez, destui leneși n-au ce face cu mîinile lor, ne trebuie o legătură cu Oceanul Indian. Calea ar fi mai scurtă, Mediterana e prea mult împînzită de corsari. Acolo, dacă am pune pază și gümruk mare și vameșii noștri ar primi gümrukul și l-ar da sultanului, nici dogele Veneției n-ar mai avea putere, Papa nu s-ar mai amesteca atîta în treburile imperiului și profetul lor min-

cinos ar fi descoperit. Cum să cîştige lumea un profet care dă ordin să fie sabia în teacă mereu? Viclean om e papa, mare viclean !

Beitul tresări. Rivalul său nu era prost, vîrsta și experiența îi deschiseseră ochii. Un canal care să lege Mediterana de Oceanul Indian, oricît de prost conducător de corăbii și cunoscător al tainelor mării ar fi fost el, Mehmet, înțelegea cîte binefaceri ar fi adus imperiului. Și, deodată, urî imperiul, se desprinsese de el. Fusesse trimis aici la margine, singur cu cadînele și ienicerii puși pe răscoală, de ce s-ar fi gîndit la planurile unui imperiu pe care nu-l iubea ? „Guarda e passa“, își aminti versurile unui poet vestit. Atît îi rămăsese lui, „guarda e passa“, mai departe spre neant. Făcuse destule.

Și, în timp ce privea versetele din Coran, se simți foarte singur, de parcă ambițiosul de lîngă el ar fi intrat în pămînt. Nu-l mai vedea.

„Iar ameteala ?“, se gîndi și, ca prin vis, își invită musafirul în harem. Dar vizirul voia să se odihnească după rugăciunea de seară ca să poată vedea garnizoana a doua zi.

Beitul avea dreptate, nu promiteau să devină ayani. Spahiii timarioți care aveau feude în ținut, abia găseau oameni să le lucreze pămîntul.

Bulucurile lor, cu cei patru subași, stegarul și ceaușii, erau în față. Țepeni și grași, îmbrăcați în zalele care-i strîngeau, cu coifuri lucitoare pe cap, avînd la ei sabia și chiar lopata de săpat șanțuri, dovedeau că nu mai vor nimic de la viață, ticăloșiți de lene și îmbuibare.

Urmau năvrapii care-și țineau în frîu caii ageri. Beitul nu-i însoțise niciodată în escapadele lor tîlhărești, dar se gîndi că mai e timp să fie conducătorul unei astfel de cete.

Pedestrașii stăteau aliniați, țineau ochii în pămînt. Erau flăcăi tineri care se obișnuiseră greu cu disciplina militară. Îmbrăcămintea lor nu era prea arătoasă, se vedea că populația care-i întreținea era ori prea săracă, ori deloc dornică să plătească o armată străină.

Printre voynicii îngrijitori de cai erau cei cîțiva delii, mîndri de îmbrăcămintea lor caraghioasă din piele de lup și coifuri înalte. Înceau să atragă atenția asupra lor. Ținută în frîu, nebunia lor de luptători fără frică de moarte le strîmbase firea. Corbi lacomi numai la vederea prăzii, în timp de pace erau saltimbanci.

— Sînt prost îmbrăcați soldații, Mehmet !

— Prea bun cunoscător în treburile imperiului, or-tacii nu țin la haine, le spală rar. Apa e puțină și rea. S-au învățat cu frigul, se feresc de el prin necurătenie. Eu însumi nu prea știu ce să fac iarna, minte prealu-minată, spuse beiful. Ne încălzim cu tizic și tăvi cu man-gal, dar frigul nu-l putem înfrînge. Sînt pe aici oameni care știu taina gerului, au sobe bune și încăperi mici.

— Nu cumva s-au spurcat și beau vin oștenii ?

Beiful zîmbi amintindu-și licoarea plăcută care-l ame-țea și-l trimitea în ceruri aparte, limpezind mintea și dînd moleșală simțurilor. Culoarea de chihlimbar a vi-nului ascuns în pivnițe era mai plăcută ca lumina lunii. Prin el, lumea deschidea porți de safir și mica moschee devenea în ochii beifului moscheia făcută parcă de Soli-man sultan.

Soldații priveau cu atenție, vroiau să vadă cîtă ură și invidie este între cei doi comandanți, și cum să le folosească împotriva beifului. Păreau supuși și vrednici, erau nepăsători și trîndavi. Păreau astfel, căci toate erau părelnice aici, unde nu aveau de gînd să stea prea mult. Îl urau pe bei pentru că nu-i băga la închisoare și nu-i bătea cu vergile decît rar și parcă pentru a scăpa de ei. În rest, îi înfrunta în felul lui, mereu neprevăzut pentru ei și poate pentru sine. O zi rea a beifului însemna cer-turi în garnizoană. Între el și oșteni erau nevăzute fire, legătura aceea ce se stabilește între oameni cînd în preajmă există o mare personalitate. Îl văzuseră luptînd, îl auziseră cîntînd din tambură cîntece vechi, persane, auziseră că face divan și mintea lui e plină de versuri frumoase. Îl invidiau. Șopteau că are origine umilă, e un devșirmé, și a fost prea mult ajutat de soartă. Cu beiful ei nu puteau lupta, cum nu luptă ciinele cu ti-grul. Beiful venea parcă din altă lume, îi mirosise, îi pipăise, știa ce are ascuns firea omenească. Și legendele

care circulau printre ei și le scorneau ei înșiși îi puneau în seamă o origine ghiaură. Era drept că tatăl beifului fusese bine prețuit de pașa de Buda, dar vremea era aceea care prețuia meritele ostășești. Doar prin senzualitatea beifului îl simțeau mai aproape, era deci biruit din când în când de slăbiciuni. Cu totul altfel era Davud. Prost și cîinos, le plăcea mai mult.

— Soldați, strigă Davud, trebuie să fiți mîndri ! Sîntem stăpîinii lumii. Imperiul care se întinde din Indii pînă la apa Nilului nu are potrivnici. Coranul a biruit și ultimul profet va stăpîni lumea.

Se auzi un susur, apoi un zgomot care tulbură prea mult timp urechile sensibile ale beifului. Dorința de adorație a supușilor, ținută în frîu de firea lui mîndră, își găsisese poarta și năvălea în liniștea pădurii.

— Sînt, după cum știți, continua guvernatorul de Rumelia, conducător de corăbii și mare învingător. Poate vreunul să-mi fi slujit vreodată pe vremea cînd conduceam bătălia pentru Azov. De pe baștardaua imperială nu poți vedea totul, dar vezi pe viteji ca și pe lași. Nici unul de aici nu e laș.

Încă o dată se auzi murmurul acela de mulțumire, nimic mai frumos nu li se întîmplase în viață, erau lași, mulți dintre ei o știuseră bine pînă atunci și o mai știau și alții și iată că unul din cei mari nu cunoștea lașitățile lor. Era ca și cum i-ar fi înnobilit.

— Pe mare trebuie să fii mîndru, dar mîndru să fii și pe pămînt. Am auzit că vă pierdeți vremea în jocuri de noroc, voi porunci să vă bată cu vergile. Cei mai nă-răviți să fie mai aspru pedepsiți, învățătură pentru toți.

Un nou murmur. Ceea ce le refuzase beiul se desfășura acum la vedere. Fiecare avea dușmanul său, se bucura dinainte pentru pedepsirea dușmanului. Cîțiva se pregătiră să pîrască nelegiuirile. Abia așteptau să-l găsească singur pe vizir, visau de pe acum pedepsele pentru altul, erau destule de spus, aveau ochi să vadă și timp să asculte, știau multe, de la pricinile judecate de cadu și felul cum se făceau judecățile, pînă la prețul fix pentru o turnătorie mai mică sau un furțișag în ziua sfîntului Foca, mare sărbătoare, cînd trebuiau să ardă măcar două

băcănii. Davud se pricepea la soldați, cum se pricepea Izmet Edip la încrucișarea raselor de cai.

— Avem de îndeplinit o mare misiune. Spaniolii știu drumul spre Indii, dar noi știm că mai există căi necunoscute, descoperite de marele nostru Piri Reis, iluminat de profet. Dar mai întâi trebuie să fiți buni mînuitori de sabie. Dușmanul din Viena așteaptă, îi vom trimite daruri împăratului și scrisori de prietenie. Avem ce să cerem în schimb.

Era o politică știută, beiful își aminti că mulți sultani se făleau cu talentul diplomatic. Mahomed al II-lea trimisese daruri lui Lorenzo și nu găsisese ceva mai bun decît o girafă. La rîndul său, învățatul florentin îi înapoiasse cu vîrf și îndesat darul. Un refugiat politic dat de sultan lui Lorenzo învinsese moartea prin pana unui pictor vestit, Leonardo, care se mai ocupa și de inginerie. Pictorul avea o a doua vedere, vedea lumina cum n-o văd oamenii. Pe Bernardo Bandini, acest Leonardo îl pictase spînzurat. Îi plătise cine știe ce trădare sau o făcuse pentru că era torturat de taina morții. Poate zugrăvise și girafa, dacă vedea oamenii cu cap de cămilă și cîine. Și poate și erau, cine știe cum arată omul ?

— Oare cu jucătorii de ghiulbahar vom străpunge întăriturile dușmanului din Viena ?

Făcîndu-i părtași la planurile imperiului, îi lua ostacii. Beiful începu să-l admire pe bătrînelul pe care nu pusese prea mult preț.

— Acum să mergem, spuse Davud și nu căuta în ochii beifului efectul făcut de discursul său. Fața lui, ca o smochină uitată prea mult la soare, nu spunea nimic. Ori era prea sigur de sine, ca unul pe care norocul nu l-a părăsit niciodată, ori se pricepea într-adevăr la treburile politice. Nedumerirea beifului creștea. La rîndul lui nu s-ar fi abținut măcar să tragă cu coada ochiului. Bătrînelul era mai puternic decît credea.

Mergeau acum alături și caii bocăneau pe ulița pietruită care venea de la cazarmă. Luna-și ridicase pe cer coarnele, muezinii făceau strigarea către dumnezeu. Mîndria rănită a beifului promitea să se ridice în fapte ieșite din comun. Balaurul din sine se zvîrcolea amarnic. Și în timp ce-și spunea un catren înțelept, luna limpezea vîr-

furile muntelui și tălăngile se auzeau ca niște semnale. Mirosea frumos a floare pregătită să se deschidă. În gar-nizoană nu mirosea prea frumos. Erau prea mulți oameni. Dar nu de oameni trebuia să se depărteze beiful.

— Unde bem vinul, la cadiu sau la muftiu ?, întrebă bătrînelul, repetînd o întrebare deja vestită în imperiu.

— La cadiu, răspunse beiful și rîse.

— Eh, Mehmet al lui Ali oglu, vinul aduce uitarea. Avea ce să uite Davud.

Ca orice vicios, beiful avea multe relații și cunoștea taina ridicării lui Davud în funcțiile cele noi. Obținuse, cu puțin timp în urmă, rangul de beilerbei de Rumelia, cu ajutorul fiicei sale mai mari, albă ca o bucată de zahăr și la fel de dulce la înfățișare. Măritată cu defterbașul imperiului, femeia fusese văzută de sultanul Ibrahim care o ceruse de nevastă. Davud ar fi vrut s-o dea sultanului pe fiica mai mică, Aișé, dar fata nu învățase și-retlicurile pe care o femeie le știe deabia după ce stăpî-nește un bărbat, și nu plăcuse sultanului. Ibrahim n-o voia pe Aișé.

Bătrînul Davud nu știa cît vor mai ține, nu nazurile fiicei mai mari, ci răbdarea lui Ibrahim sau interesul său.

Zadarnic se străduia defterbașul să sporească bogăția imperiului, intrase în dizgrație pentru că-și iubea soția și ar fi vrut s-o păstreze.

Toate acestea le știa beiful și mai știa, ca unul ce luase parte la bătălia pentru Azov, că victoria pe mare nu se datora priceperii militare a lui Davud, ci norocului de a sta cu caicurile sale sub comanda marelui kapudan Pialé pașă. Sub comanda unei mari căpetenii are de cîș-tigat orice năpîrcă.

Purta desigur numele unui pașă norocos care făcuse în Constantinopol geamie și medrese, dar acel pașă Davud fusese un mare soldat. Pieriseră astfel de oameni, cei de acum erau doar măști care aveau cîte un nume...

Nici nu merita să-l iei în seamă pe Davud, mai bine se gîndea la „divanul” său.

Și beiful recită spre surprinderea vizirului :

„Omul cel bun e adesea supus greșelii.

O greșeală e o pată pe haina profetului.

Numai vinul aduce uitarea, să bem deci uitarea
Și să lăsăm legile divine să curgă ca apa unui rîu“
Deodată Davud opri calul.

— Să ne întoarcem în garnizoană, Mehmet, să vedem adevărul !

Întoarseră caii pe drumul știut.

— Năpîrci, lepădături puturoase, oștenii tăi, Mehmet, dorm pe marginea șanțului și-și rup șalvarii în bălării.

— Stăpîn al mărilor Caspice și Kara Deniz, spuse be-iul și ochii lui albaștri, puțin bulbucați, priveau în ochii de viezure ai lui Davud, omul e o ființă ascunsă și vicleană, îi trebuie mirosul putred ca să se înalțe.

— Cămile rîioase, n-or ajunge nici la Buda !

Oastea era supusă, nu se aștepta la inspecția aceasta, niciodată be-iul nu-i chinuise așa. Un miros acru ieșea din puhoiul abia întors din hoinărelile de noapte. Nu departe muntele vuia.

O căprioară țîșni dintr-un sac, lătră ca un cîine și se pregătea să fugă spre munte. Speriată de cai și de oameni, alerga în mijlocul meydanului, negăsind locul pe unde să treacă. Avea un picior frînt, care atîrna moale cînd făcea salturile ei desperate printre oameni. Un soldat se repezi spre picioarele căprioarei și animalul înțepeni speriat de capcana cu miini calde. Stătea așa, tremurînd, legată de om și răpusă de el. Mirarea sălbăticiunii era prea mare pentru a-i trezi instinctul de apărare, tremura, și capul mîndru căuta undeva ajutorul, nemai-găsind în sine puterea sălbatecă de a se apăra. Atunci se auzi împușcătura și apoi se așternu o tăcere de moarte pînă cînd, sîngerînd, animalul se prăbuși.

— Bun ochitor, spuse Davud, privind cu invidie pușca be-iului prinsă în șaua calului. Fumega încă.

Fața lui Davud era vînată și ochii strălucitori la vederea sîngelui. Pietros, pămîntul refuza să primească sîngele care se scurgea la suprafața lui, cald, răscolind aburi. Păstrînd în ochi lucirea demonică la vederea sîngelui, Davud începu scurtul său discurs, după ce meydanul fusese repede curățat și căprioara dispăruse.

— Oștenii lui Mesia luptă pentru credință, papistașii au lăcașuri sub pământ pentru pregătit armurile, meșterii lor nu văd lumina zilei, voi pentru ce luptați ?

— Sabia și profetul, se auzi un glas stins și beiful bănuî că e Zorba, vînătorul de zestre din Pera.

— Necuviințele v-au moleșit, aici, la marginea Anatoliei, continuă vizirul, pîrînd că nu bagă în seamă vorbele oșteanului îndrăzneț. Porcii lui Rákóczi s-au înmulțit în pădurile voastre. Vergile !, spuse, întorcîndu-se către bei, unde sînt vergile ? În noaptea trecută, unul din oșteni a devastat o prăvălie a lui Izmet Edip, marele crescător de cai de rasă, prietenul sultanului. Au furat mătăsuri și giuvaeruri. Știu hoțul, să iasă în fața cinstiților slujitori ai profetului ! Apoi, aplecîndu-se către bei, spuse încet, continuînd parcă o discuție mai veche : Să piară ca șoldanii, hoții !

Vizirul nu-l mai auzea, mica lui ființă se agita, n-avea răbdarea să mai asculte. Răbdarea, vestita răbdare a rasei lui se împuținase odată cu vîrsta și fiindcă era în fața unor oameni de rang inferior nu mai era necesară nici politețea.

Ieși în față Zorba efendi, ținut de mîini de doi neferi. Se zbătea, nu avusese curajul să iasă singur, nici n-avea de gînd să iasă pentru a primi pedeapsa, doar nu era prima dată cînd devasta prăvăliile, și în noaptea de sfințul Foca a anului care trecuse, dăduse cu mîna lui foc și strigase de plăcere văzînd flăcările care se înălțau. Tot el făcuse vergile care acum erau pregătite să-l pedepsească.

Un spahiu cu ochii roșii ca de iepure aduse vergile și, clătînîndu-se, întinse lui Davud această legătură de șerpi.

Cu spatele pregătit ca pentru namaz, vînătorul de zestre din Pera striga : „Nu da, vestitul, nu da, rău mă doare carnea !“, deși vergile nu începură să lovească, nici măcar nu fură dezlegate din întăritura sforii.

Soldații stăteau cu ochii plecați, nici chiar cei din ultimile rînduri nu mai jucau zaruri.

— Nu mai da, prealuminatul !, urla pedepsitul, jur să fac o călătorie la Mecca și voi dăruî imamului trei pungi de aur. Șalele mele n-or să mai țină betelia șalvarilor dacă le atingi cu vergile. Mai bine omoară-mă, stăpîne,

vai de sufletul bietului meu tată plecat la hagioal. Dacă ar ști ce se întâmplă cu mine, nu și-ar mai trudi picioarele bolnave. Luminate, răcnea pedepsitul, am fost eretic, m-am adunat cu prietenii, am băut licoarea blestemată și m-am crezut puternic. Dar de-o fi să mor, cum să mă duc în iad cu trupul vărgat? Dracilor le trebuie carne curată, doar știi, strălucirea imperiului mai mare peste toți, numai peste Ibrahim sultan nu, dracii iubesc carnea curată, neprihănită, a fecioarei și pielea albă a tînărului. Nu le trimite un zorbagiu negricios ca mine, am eu pielea ca laptele de cămilă? De ce-ți strici mîinile cu pielea mea de măgar? Mai bine ia-mă lîngă măreția ta în drumul cel lung al Bazargicului și eu am să-ți tot spun cine ia nișvet mare pentru o funcție mică și cît trebuie să fie nișvetul pentru un post mai înalt. Dintre spahii cunosc pe oamenii lui Rákóczi numai după încruntatul sprîncenelor. Pielea mea e de măgar, dar urechile știu să asculte, iar ochii sînt de kartal. Eu n-am stat cu ochii beliți la minaré, deși m-am dat în legea profetului, ce să fac eu cu legea lui Mesia? Recunosc, în noaptea Ramadanului mă adun cu oamenii, trebuie să știu ce se întâmplă, bunule judecător. Ia-mă cu tine, vizirule, nu mă duci doar în spinare, sînt un măgar, dar unul bun de gură. Știu s-o fac și pe nebunul cînd trebuie, dau ochii peste cap și cad mort în mijlocul drumului, țeapăn ca un iatagan băgat în burta unui trădător. Știu toate tainele, mare favorit al lui Ibrahim cel înțelept, știu să mă învîrt ca dervișii sau ca bectășii cărători de apă, îl văd pe Allah și lăcașurile profetului, dar văd ce se întâmplă și în garnizoana din meydan. L-am văzut odată pe cadiu tocmind arnăuți să prade noaptea carele încărcate, plecate pe drumul Varnei, văd chiar acum piei de samur date de doamna lui Vasile Vodă, nu disting prea bine cui, multe piei mai sînt, să i se păstreze soțului serhatul.

Davud făcu un semn și vergile începură să șfichiuiască pe curul pedepsitului. Ca prin farmec, guralivul se potoli, răcnea din cînd în cînd sau gemea. Părea că-n fața durerii și-a recăpătat demnitatea.

„Stulticița“, gîndi beiul, văzînd fața lui Davud, care se înviora cu fiecare lovitură, „nebun e vizirul“.

Dincolo de meydan era muntele, aprig, demn, nepăsător de ceea ce se întâmpla înlăuntrul sau în afara lui.

„Ființă vicleană“, se trezi gândind beiul, „nu-ți pasă“. Și era neliniștit, nu mai putea să vadă spectacolul, care-l îngrețoșa. Sensibilitatea lui atinsese pragul cel mai înalt ori viața lui intra într-o altfel de conjuncție a astrelor. Plecă din mijlocul oștenilor. La pas, armăsarul alb se depărtă de meydan. Vuietul muntelui era din ce în ce mai aproape, de parcă întreg pământul ar fi respirat prin această inimă de piatră crescută acolo, prin sacrificiul unei ființe ciudate și nevăzute de ochiul prădalnic al omului.

Negustorii dormeau, femeile treceau ca umbrele printre tărăbile pline. Mirosea a pește și seu, carnea de bat, adusă din gropnițe răcoroase, părea vînătă. Îl lăsase pe Davud să-și sature pofta bezmetică de a pedepsi. Nemernicul acela norocos era în stare de orice. Ar fi vrut, la rîndul său, să-l pedepsească pe vizir altfel decît lăsîndu-l stăpîn peste garnizoană. Gîndul îl sperie puțin. Privi în jur, nu era nimeni. Trecu pe lingă geamie, vru să intre, dar se răzgîndi. Cui să ceară ajutor, cînd sufletul său era părăsit în mijlocul acestei pustietăți? Se gîndi la divanul său, dar cuvintele nu-i mai plăceau. Cum puteau să-l ajute cuvintele, cînd zeul cel mic și ocrotitor părea că nu-l mai bagă în seamă și nu mai cere pentru el ajutorul lui Allah?

„Singur rămîne omul cînd Allah își ascultă profeții, Goale sînt cupele îngerilor și inima goală asemeni“.

VI

BEIUL INTRĂ ÎN CAMERA SA. Întîmplarea din meydan îl înnegurase de parcă el însuși ar fi trăit suferințele zorbăgiului. Se gîndi la seriile acelui învățat european care făcuse elogiul nebulniei. Stultitia, în nenumărate forme, se strecura printre oameni. Europa ducea un război de treizeci de ani în numele acelei „*pax sit Christiana, universalis, perpetua*“

veraque et sincera amicitia“, habsburgii mai pierduseră din încrederea lor fără margini, Franța își cultiva mercenarii și spionii, în timp ce viticultorii din Neumagen pregăteau butoaiele pentru vinul lor vestit cu care să-și bucure inima în ziua cînd se va încheia pacea.

Își scoase cizmele caramzii. Le aruncă departe și se așază pe pernă. Plictiseala urca în el ca apele subterane care caută o fisură în scoarța pămîntului. Nu-i mai erau de folos versurile poeților persani, nici vederea trandafirilor care înfloriseră în grădină. Luptase toată viața împotriva urîtului, iubea puritatea pe care n-o vedea decît în grădina plină de trandafiri. Trecătoare era frumusețea și uneori înspăimîntătoare. Se temea să adoarmă pentru ca somnul să nu-i aducă iarăși visul acela, imaginea femeii în văluri care parcă-l chema.

Se așază pe covor pentru a-și face rugăciunea, dar se gîndea la ale sale. Pentru Davud pașa nu mai avea ura de altădată. Timpul scoase marile sentimente, îi lăsase în suflet mici ochiuri de apă stătută, care n-ar fi fost bună nici de adăpatul unui cal. Între lenea orientală și setea de cucerire se ducea o luptă de durată ca războiul de treizeci de ani. Se gîndi iar la iluzoria *Pax ottomana*, la visurile lui Davud de a cuceri Veneția și Creta. Bătrînul nu-și pierduse încrederea în sine. Ne-adăpat la izvoarele poeziei, crezînd doar în Allah și profetul său bun mînuitor de sabie, fără meandre sufletești, neobișnuit să privească abisul chiar dacă ar fi trecut pe lîngă el sau ar fi fost strigat pe nume, Davud pașa era puternic. Pe covorul de rugăciuni, scufundat în gîndurile sale, părea căzut în extaz. Ridică puțin capul. Pe geamul mic privea cineva. Își pregăti sabia.

Ușa se deschise încet și văzu o siluetă care se strecură. Venea spre el, cu mijlocul strîns în paftale, de parcă aluneca pe un lac de gheață. Părul negru, retezat, îi cădea pe umeri. Nu purta feregea și avea capul descoperit. Nu văzuse nici o femeie cu părul atît de scurt și de des ca peria.

— Mehmet, spuse femeia, ciobanul te așteaptă. S-au strîns dicieni în casa lui.

Beiul recunoscuse frumusețea ochilor negri și i se păru că Zenab a căpătat mai multă siguranță. Nu mai se-

măna cu o oaie tăcută și blindă, plecată mereu parcă în altă lume.

— Mehmet, continuă femeia, baciul vrea să-l prinzi pe Mirza tătarul.

Vocea ei părea stinsă, dar poseda o bărbăție pe care beiful o mai văzuse odată. Avea o fire sănătoasă. Îi apăruse în obraji rozul trandafirilor.

„Cînd trandafirul floarea-și împlinește,

Iubita mea mai tare se roșește,

De parcă fața-i roșie ar vrea

Să prindă roșul lui de catifea“.

Era inutil să-i recite catrene, Zenab nu avea inteligența viclenei Abdișa. Purta în ea o forță a pămîntului, năpraznică, tăcută ca și el.

— Ciobanul te așteaptă. Vino !

Și-i întinse o mînă aspră, cu tăieturi și degetele mîncate de leșie.

Beiful mai zăbovi puțin, își trase cizmele.

Ocolind strada mare a garnizoanei, meraseră și meraseră priviți de ochii curioșilor.

Zenab mergea ca muntencele cu pași mici și repezi, privind din cînd în cînd într-o parte și alta, ca și cum ar fi pîndit-o vreo primejdie, o vietate sălbatecă.

„Sînt un nebun“, gîndi despre sine beiful, „iată cum mă poartă o femeie pe străzile dosnice“.

Dar era în el dorul de aventură și mai era și Zenab. Cînd întorcea capul, speriată că bărbatul n-ar putea s-o urmeze așa repede, în privirea ei întunecată beiful nu mai vedea iubirea de altădată, iubirea pe care femeia o păstrase în ochi și care înflorise pentru el în prima clipă, încă pe cînd beiful număra gurașii ceruți de vechiul stăpîn al lui Zenab, un evreu bătrîn și lacom care se tîr-guise mult.

Ochii georgienei ceruseră atunci îngăduință și apărare. Umilița de a fi vîndută n-o înțelegea copila cu ochi negri, cozi la fel și sinii cît doi hulubi. Față de bătrînul evreu, beiful era lumina soarelui.

Învățată cu drumurile, cunoscînd potecile Caucazului, îl ajutase, după ce bărbatul pierduse în bătălia Azovului, scoțîndu-l din capcane, ocrotindu-i singurătatea nopților, lipind de trupul lui chinuit trupul ei cald, bine-

făcător, de animal tânăr și frumos, hrănindu-i sufletul cu sufletul ei. În anii cît stătuse în harem, beiful n-o pedepsise prea aspru, îi dădea bani de haine și lumînări, dar nu se interesa dacă e persecutată de zănateca Zulfie sau de celelalte femei.

Dar n-o iubise.

În urma lor orașul începea să se trezească. Din ultima casă învelită cu olane se auzea sunetul tamburei. Pe geamul mic ieșea duhanul, semn că mulți oaspeți chefuiau. Nu cafelele trezeau patima, nici băutura înțepătoare și acră cumpărată de la tătari, doar vinul dădea inimii veselie și putere gîndului.

Intrară în ograda curată, împrejmuită cu gard de nuiele. Mocanul trăgea semnul proprietății sale însemnînd pămîntul, așa cum pe răboj scria numele oilor, porcilor și cailor de rasă.

Un clopot mare de bronz ieși deodată în lumină cum ieșea din ceață căciula brumărie a dealului Coiumbaba, un clopot de multe ocale și de mulți ducați, adus prin Vadul Oii de dicienii care, în ciuda goștinăritului și a zaharelei, începeau să fie mai bogați ca soldații din meydan. Beiful citi „Săghii“, mai era și anul, 1640, inscripție mare, adînc săpată în bronz, făcută să dureze.

Ciobanul stătea tot în ușă, îl aștepta. Din tindă se auzeau glasuri de bărbați. Erau glasuri potolite, uneori șoptite. Păreau că pun ceva la cale.

Beiful intră prin ușa scundă în timp ce Zenab pleca spre locuința femeilor.

Dicienii îl salutară, el le răspunse cu politețea obișnuită. Aveau aceleași fețe supte și arse, semănau cu persanii închinători ai focului. Păreau rude. O femeie cu o năframă neagră trecu prin dreptul lui ca o nălucă. Puse pe masa de lemn ulcele și beiful simți mirosul vinului bun. Pofta și visarea crescură în el înainte de a încerca puterea vinului.

Dicienii ieșiră ploconindu-se, păreau abia învățați cu ritualul și se străduiau să nu greșească. Voiau să-l lase doar cu ciobanul, ruda care avea multă autoritate în fața lor. Obișnuit să vadă atîtea rase și firea omenească în toate ipostazele ei, beiful urmări cu atenție rasa cea nouă care se trezea deodată dintr-un somn lung și nu

putea îngădui umilința și prefăcătoră, se vedea prea bine. „Ușor de învins firile orgolioase“, gîndi vicleanul, „nimic mai ușor de învins“.

— Mirza tătarul este în mîna mea, îl trezi mocanul. Nu i se adresase nici cu „luminăția ta“, se purta ca un învingător, cu grosolănia celui proaspăt mîngîiat de noroc.

— Știu, spuse beiful și privi spre ulcica plină. Ciobanul turnă vin. Clinchetul lichidului îi aminti clopoțele din Novgorod. Nu știa cum a scăpat Mirza din închisoarea beilicului și de ce era în mîna mocanului, trebuia să afle și nu voia să arate grabă. Poate Murad să nu fi întărit paza, poate tătarii să fi folosit vrăjile lor. Era pentru bei destul de neplăcut să nu știe ce s-a întîmplat în garnizoana sa, mai ales cînd avea ca oaspete pe Davud. Fusesse întotdeauna bun negustor, nu se trăda prea lesne, dar și ciobanul își cunoștea puterea. Tăcut și aspru, nu spunea prea mult și nici nu avea de gînd să vorbească. Părea că pune mare preț pe vorbele lui, le vindea mai scump decît caii și oile.

— Învinge-ți dușmanul în fața padișahului, spuse omul cu figura de persan. Apoi, amintindu-și un ceremonial uitat, adăugă :

— În fața celui mai slăvit împărat al lumii.

Și iar tăcu, de parcă era un actor care-și isprăvisese scena.

Beiful pipăi sabia, era la locul ei, sub tunica de atlaz.

— Nu mi-e frică de moarte, șopti omul cel aspru, am frați și veri, are cine să-mi urmeze.

Beiful zîmbi și ochii lui albaștri sclipiră. Părea o pisică mare care așteaptă prada.

— Pohtesc muntele, spuse omul cel aspru și trist, pohtesc muntele, dau mulți guruși, îl am și pe Mirza tătarul. Fără el sta-vor timp lung tătarii și n-or mai tulbura pămîntul lui Dumnezeu.

Beiful mai bău o ulcică. O căldură plăcută urca în sîngele său. Ciobanul voia muntele acela cu rădăcini din care mai curgea seva ? Nu-i plăcea muntele, era om al stepei, orașului și înghesuiei de pe străzile înguste, veșnic treaz și atent, știind că din orice parte poți fi atacat. În Stambul învățase să nu meargă pe lîngă zi-

duri și să se ferească de ușile deschise ale băcăniilor, ori-cînd poți să fii luat drept altul asupra căruia au căzut sortii morții. Îi plăceau balcoanele mici de lemn, nu filomelele. Ar fi tăiat muntele și l-ar fi întins pe o tip-sie de aramă, „baclavá pe tavá“, dar nu se grăbea să ofere. El se simțea bine în șaua calului, acolo era imperiul lui și în tinerețe se simțea mai bine în pernele moi ale divanurilor, în camerele cu miros de smirnă și ulei bun de Kios. Dacă pentru cioban muntele avea așa o mare valoare, beiul hotărî să se folosească de slăbi-ciunea dușmanului său. Tăcea și sorbea vinul bun.

— E bun vinul?, întrebă mocanul. Iată cum i-am încercat tăria. În poloboc am băgat un rățoi. Fost-a în brumarul trecut rățoiul prea gras, s-a scufundat repede în poloboc, n-a plutit ca peana. Toamna, în răpciune, se strînge roada viței. Bătrînii șestuiesc boabele, numai un bătrîn trebuie să strivească bobul dulce, altfelu vinul e acru, nu ține pînă la sărbătoarea sfîntului Foca. Apoi se limpezește licoarea și cînd vinul e gata se dă drumul unui rățoi în poloboc. Dacă plutește, yinul e curat și ușor, iar omul va fi asemenea. E vin de grijanie, își prind inrema și călătorii care pleacă în hagialic. Dacă rățoiul nu plutește și bate din aripi, e semn că prea e greu vinul și trebuie îndoit cu apă.

Beiul gusta cu plăcere din vinul greu în care rățoiul nu plutise ca peana, cerînd eliberarea din aburii licoarei înșelătoare. Apoi spuse ca pentru sine :

— Dau muntele, pămînt vacif, îți dau muntele, dar frații și verii să facă geamie.

Ciobanul îl privea cu ochii mari, uitase să fie viclean, îl privea de parcă un înger negru i-ar fi luat darul vorbeii.

— Deasupra bisericii ascunsă în piatră să fie geamie!, porunci el și rîse. Nu-mi trebuie Mîrza, doar caii.

Ciobanul nu părea mirat. Mînuia destul de bine arma sa, învățase în cine știe ce împrejurări cîte ceva despre firea omenească.

— Oile seine au adormit în cîșlă. În zori le-o mîna un oarecine spre oraș. Am pregătît burdufuri de apă și bulgări de sare. În jgheaburi apa a secat, ploaia nu vrea

să vină. Pămîntul strigă după apă, omul după libertate. Vorbea încet de parcă ar fi spus o rugăciune.

— Și cînd e liber își bagă singur capul în butuc, spuse beiul, gîndindu-se la ceea ce s-ar putea întîmpla cu pămîntul pe care atît de darnic îl dăruia. Văzu geamia ridicată deasupra bisericii cu candelabru de lemn, văzu în sine mormîntul marelui sfînt întemeietor Saltic Dedé, văzu și mormîntul său alături. Dar nu un mormînt oarecare. Aici se va întoarce după atacul Vienei, aici, ca o pedeapsă dată intriganților care-l trimiseseră la marginea imperiului, cînd brațul mai putea să poarte sabia și mintea să facă planuri de cucerire și sporire a faimei. Dar pînă atunci mai erau multe de făcut, n-avea de ce să se gîndească la moarte. Între gloria viitoare și viața de acum o alese pe ultima.

— Pămîntul mănîncă adesea casa și eu vreau casa bine clădită, spuse morocănosul „șuban“.

— Ți-l dăruiește prea fericitul de mine acest pămînt, așteaptă numai, spuse beiul, și mai bău din ulcica aceea mare niște vin. Apoi dădu ordin să i se pregătească armăsar pentru întoarcere și ciobanul ieși. Încă un armăsar alb nu era de prisos în grajdurile sale. O promisiune necinstită de danie nu rîvnea să se transforme în faptă. Fapta beiului era prea mare pentru a putea fi răsplătită, așa gîndea despre sine. Și demonul cel mic rîse iară cînd se gîndi la amestecul de religii pentru care Europa își frîngea gîtul de mulți ani. Dumnezeu beiului era unul îngăduitor, care nu surpa temeliile lăcașurilor sale.

Ce frumos mergea la pas armăsarul cel alb dăruit de șuban și cum se lăsa strunit, parcă ar fi fost dresat.

„Nu-i umil cel care face daruri regești“, gîndi, dar inima lui îi spunea că nu l-ar fi dorit umil pe mocan.

Își amintea fața lui smolită, arsă de soare, puțin oboșită. Se vedea că s-a sculat devreme. Poporul căciulilor lungi nu era obișnuit cu veghea de noapte, doar soarele îi dădea putere, nu era de mirare că oamenii lui semănau așa bine cu închinătorii focului. Și unul care avea în

destin truda de zi trebuia să doarmă bine. Turmele de oi și herghelia cea mare aveau nevoie de îngrijitor sănătos la minte și la trup. Mai era și pământul care trebuia lucrat și rodul viței cules la timp, ca să plutească în zeama din poloboc rățoiul cel gras. Ce bine că rățoiul se scufundase, tare mai fusese bun vinul din ulcelele de lut, la fel de bun ca al viticultorilor din Neumangen care așteptau să se veselească în ziua semnării tratatului pentru *Pax sit Christiana*.

Uitase, din pricina vinului, de Zenab și fiul ei ; al său. N-avea nici o grijă, copilul creștea bine, aerul era curat, laptele îndestul, mai erau prigoriile, pitpalacii, behăitul oilor și nechezatul cailor, sunetul pădurii de ulm și muzica sferelor...

Așa crescuse și el. Pînă într-o zi cînd cineva îl luase de mîină, un om înalt, îmbrăcat..., oare cum era îmbrăcat ?, nu-și mai amintea, și o bătrînă care stătea prin preajmă, îmbrăcată în straie negre. Bătrîna făcuse deasupra lui un semn necunoscut cînd străinul stătea cu spatele, îi mai dăruise o bocceluță cu o sfoară lungă și i-o petrecu pe după gît..., apoi amintirea aducea alte crîmpeie ; un drum nesfîrșit într-o haraba, cîteva popasuri, cînd oameni și cai se aplecau să bea apa din niște jgheaburi de lemn, soarele care ardea și-l împiedica să doarmă, dealuri cu spinări golașe, somnul și veghea, glăsuri de oameni a căror vorbă n-o înțelegea, își amintea doar cuvîntul „devşirmé“, ori îl auzise mai tîrziu, vuietul mării, înspăimîntător și aerul ei care-l îngrețosase pînă cînd stomahul icnise aruncînd afară ceva rău. Atît cu amintirea aceea. Urmau altele ; o cameră întunecoasă, cu o bagdadie joasă, de lemn, o măsută rotundă pe care o femeie pusese un vas cu o mîncare necunoscută și rea. O iubise pe femeia aceea fiindcă îl lăsa liber să străbată orașul și nu-l certa cînd hărtănit, plin de zgîrieturi și jeg, se întorcea seara acasă și trebuia să mănînce din nou mîncarea cea rea. Iubea orașul unde de-avalma alergau copiii și cîinii, cîinii prieteni și cîinii dușmani care se agățau de dosul șalvarilor. Deodată se trezise, nu mai știa cum, într-o școală unde trebuia să învețe știința matematicii, logica și astronomia. Răspundea frumos și totuși învățătorul scotea mereu de la brîu nuielușa de

alun, să-l învețe cu umilința. Dar într-o zi a venit Cinci Hoca și viața i s-a luminat. Cinci Hoca era un pișicher, plîngea ca la comandă, se atîrna de caftanul urîtului lalá și cerea îndurare, îi furase odată învățătorului nu-iaua și se lăuda că a făcut-o printr-o vrajă știută numai de el...

Calul nechează. Lîngă ultimii copaci îi descoperi pe dicienii care ieșiseră din casele șubanelui. Lîngă ei, rezemate de un copac, erau două desage. Un miros putred îi asmuți nările, dar cunoștea mirosul. Era un dar și nu trebuia să-l piardă, chiar dacă darul se înfățișa în forme neatrăgătoare. De-a lungul vieții învățase că binele nu are parfumul de mosc și alămîie și răul nu dă întotdeauna de știre prin forme urîte.

Nu-i înțelegea prea bine pe dicieni, dar era pe semne și între ei o vrajbă mai veche, doreau ceva numai pentru ei, nu și pentru verișcanul cel bogat. Cadiul le rezolvase pricini care nu putuseră fi rezolvate prin legile lor nescrise.

Unul dintre dicieni se apropie, se vedea că n-are darul vorbei, îngîmă ceva „și noi, cu sărăcia noastră, iată, am adus cîteva piei de samur, le-am fost cumpărat cu preț bun de la oamenii din convoiul lehilor care abia a trecut pe drumul domnesc“ și arată spre desagi. Văzînd bunăvoința beiului, îndrăzni mai mult; voia muntele, să fie al lor și al verișcanului, să-și pască în voie turmele, să nu mai plătească atît la spahii.

Beiul privi dealul atît de rîvnit, nepăsarea lui și dădu din cap, ceea ce însemna încuviințare. Primi cele două desage și le puse de o parte și alta a șeii. Mirosul, stîrnit, se iuți, miros de hoit și jigodie care, oricît de mult ar fi prețuit, nu putea să-l lase indiferent. Va trebui să poarte cu sine duhoarea, să-i îmbibe hainele frumos croite și noi, dar nu era prea lung drumul și merita să suporte orice, dacă voia să fie învingător.

Făcu un semn de despărțire și plecă spre beilic. Nu întoarse capul să vadă unde au dispărut dicienii.

Ajunse aproape de beilic. Cerul se deschidea ca o floare de cicoare. Muntele avea culoarea cenușie. Umi-lit pentru cîte trebuia să facă aici, beiul își aminti de bătrîna pe care o legănase. Mogîldeața vorbea despre lu-

mină, poate avusese dreptate, lumina ucide, întunericul înspăimintă. În întunericul din om stau la pîndă animale hulpave. Dorința și întristarea prăvălesc trupul. Lumina e prea mică, un simbure cît mucusul unui opaiț, cît strălucitoarea Venus în grădina rece a cerului. Ce poate face firava lumină în luptă cu vietățile hămesite? Le hrănise în tinerețea sa, acum le simțea amorțite, dor-nice de pradă.

Calul își încetini pasul. Uneori se poticnea în gropile lăsate de copite. Secate, păstrau urmele unor ploii re-pezi și sărace, cum sărace erau ploile acestui ținut.

Orașul sclipea cu albul lui neîndurător și acoperișu-rile roșii de olane. O clipă i se păru că Istanbulul îl așteaptă cu forfota piețelor, murmururile din bazare, zgo-motele lui de mare oraș.

Dar orașul din vale era mic și rece, un dar al apelor care tăiaseră cine știe cînd podișul. Din piața de pește se auzeau tobele. Peste glasurile omenesci se distinge-a vocea răgușită a imamului.

Intră pe o străduță mai îngustă și ascunsă, nu chemă nici un slujitor, legă singur calul. Desagele erau grele, abia le aduse în camera sa. Deschise ușa unei firide și le aruncă printre alte lucruri de preț. Un miros jilav în-țepa nările. Erau acolo orfevrăriile țărilor creștine și mi-gala asiatică, forme simbolice, dragoni și păuni înțepe-niți în aur și în arama vaselor și a tăvilor, covoare de India și porțelanuri de China, blăni de samur prins în capcanele puse în zăpezile bogate, blăni lucioase ca ar-gintul lunii. Erau de toate, și valuri de atlas, de filordin și borangic, de mulți dirhami, în culori care cuprindeau sufletul și-l săltau în raiul poftelor.

Închise cu grijă ușa firidei și se întoarse căutînd so-faua.

— Ești bogat, lumina vieții mele, dar rostul vieții îl pierzi în singurătatea de aici ca beduinii săraci. În Stan-bul se pregătește marea ridicare a unui neam care va face să tremure prințul cel blond din palatul de la Schön-brunn, auzi glasul femeii Abdișa, întinsă leneș pe o pernă.

— Abdișa, spuse moale beiful, legea nu îngăduie.

— Să nu vorbim acum de lege, frumusețea Stanbulului, legea nu îngăduie pentru nemernici, nu pentru firea ta aprigă și mintea hrănită cu toate tainele cerului și pământului, roditor al viței de vie.

— Abdișa, spuse mai aspru beiful, cutezanța femeii e pedepsită de Allah. Vino lângă mine mai bine, mîngîie-mă, mare meșteră !

— Du-te în garnizoană, continua femeia, du-te, Davud e acolo de la primul glas al imamului. L-a prins pe Mîrza, poate este alt tătar care seamănă cu căpetenia, și vrea să-l ducă la Ibrahim. Iar pe oșteni îi pregătește pentru întîlnirea cu sultanul cînd el, ca mare beilerbei de Rumelia, conducînd aripa stîngă a armatei, îl va însoți în expediție. Oștenii tăi, minunat dar al preacinstitei tale mame, au ajuns blînzi ca acele koium pe care le vei dărui sultanului. Sîngele tătarilor nu se mai scurge zilnic. Mîrza e viclean, va ști să se răscumpere. Are douăzeci de mii de călăreți pe care-i mîna dintr-o parte în alta a Bugeacului, ca să-i învețe cu greul. Caii sînt iuți și vrăjiți, mai iuți ca rasa lui Izmet. Cunoscut rezistența lor cum îți cunosc mîinile care știu să mîngîie.

Avea ochii albaștri ca vopsiți. Străluceau. Buzele date cu cîrmîz păreau vinete. Numai suflet era și sufletul dădea strălucire ochilor și feței. Îmbrăcase haine de culoare verde ca mătasea de pe masa mihrabului și vălurile erau tot caramzii. Pe trupul plin, taftaua se strîngea în cîteva crețuri. Capul micuț și rotund ca o ceașcă de porțelan de Chitai, cu fața mult albită, se ținea tru-faș. Dîndu-și seama parcă, îl apleca mereu și iar îl ridica.

— Te-am așteptat toată noaptea. Femeile din harem iar s-au încăierat. Le-am lăsat să creadă că ești cu mine. Am fost într-un teatru, știu să imit vocile, să te aduc lângă mine cînd vreau, mare stăpîn peste grădina inimii mele. M-am frămîntat din pricina georgienei, nu e bine să-ți dai sufletul pe mîna unei femei de neam creștin. De ce nu-i smulgi tainele aflate de Zenab în patul lui Ibrahim pentru a te ridica la postul de mare vizir ? Fă ca sclipirea iataganului tău, gazi, să-i bage în răcori pe borțoșii hrăniți cu bere și rugăciuni către Mesia !

„Gelozia“, gîndi beiul, „o face mai frumoasă pe Abdişa“.

— Nu mi-e frică de femei, continua ea de parcă i-ar fi citit gîndurile, mi-e frică de Davud paşa şi neamul cel mare de viziri, care vor duce cu ei fala sau decădereă imperiului. Mă mai tem de oamenii de pe aici, sînt iscoade şi au şişul ascuns mereu. Şi de marele timp care o să mă ducă odată pe cărarea cea întunecoasă a morţii, mă tem.

Abdişa se ridică şi se așeză pe altă pernă. Era frumoasă ca luna care se stingea în baia de sînge a răsăritului. Rîse. Ochii ei albaștri păreau negri. Era făcută pentru a fi iubită şi beiul voia s-o iubească. Dar femeia era prea aprigă pentru a îngădui dragostea.

— Mi-au venit iscoadele. La Stanbul se pregătește ceva deosebit, sultana mamă nu mai ține în frîu fiul năîng hrănit cu duhorile samurului.

— Taci !, porunci beiul şi se uită cu atenție.

— Nu-i nimeni, cine să fie în camera marelui bei adorat de sultana validé ?

Trecuse așa puțin timp de cînd o cunoscuse pe Abdişa, iar acum femeia părea sătulă de dragoste, hotărîtă să-l împingă spre putere. Uitase să mîngîie ? Își aminti nopțile petrecute alături de ea după încetarea postului, tainele dezvăluite cu pudoare de parcă nimic n-ar fi fost mai de preț în fața nevestei lui Izmet Edip decît castitatea. Se așteptase la altceva, ar fi vrut un trup mai supus ori mai multă nerușinare, dar femeia era mereu trează, atentă să nu i se întîmple ceva neprevăzut. Îl urmărea cu pleoapele întredeschise, nu pentru a vedea cînd forțele din el se întremează, ci pentru a-l apăra de aceste forțe care l-ar fi putut pierde. Pînă și sălbateca Zenab era mai plăcută în dragoste. Cînd o mîngîia strîngea pleoapele și între sprîncenele lungi, negre, apărea un semn necrutător. Respira sacadat și pe pufușorul de deasupra buzelor țîșneau mici boabe de sudoare, ca de rouă. Odată, din nebagare de seamă, părul lung se desfăcuse și cînd se ridicase, adunîndu-și părul într-o coadă, puțin rușinată, Zenab zîmbise atît de complice, încît beiul tresărise. Aceste ciudățenii l-or fi atras și pe Ibrahim sultan. Iar acum Abdişa intra în camera lui pentru a

vorbi de putere și intrigi de parcă pentru aceste sfaturi se bătuse el la jocul de gerid cu un ofițer trufaș. Era frumoasă această Abdișa cu ochii ei albaștri și priceperea de a lupta într-o ceată de spahii, dar el avea acum nevoie doar de frumusețea ei, nu și de mintea ei cutezătoare.

Beiul își aminti una din hotărârile repezi ale sultanului nebun Ibrahim când, după ce petrecuse la nunta uneia din fetele vizirului, hotărîse că socrul, vizirul, e condamnat la moarte și dăduse ordin să fie imediat începută ceremonia înmormîntării. Omul era viu cînd l-au băgat în groapa de scînduri, doar puțin amețit cu sămîntă de „canabis indica”. Viu și nevătămat fusese băgat în groapă. De ce-și amintea acum aceste lucruri? Cînd se trezi din gîndurile sale, văzu aceeași privire a femeii, ageră, neistovită, cercetătoare și hotărî să fie și el ager. N-ar fi vrut deloc, ajuns mare vizir, să fie la cheremul acestei femei.

— Hoțul de cai nu e tocmai hoț, Mehmet. Bărbatul acela cu ochi verzi pe care l-ai întîlnit în codru nu e omul cadiului de Brăila. E fiul beiului de Moldova, Vasile Vodă, și vrea să te amăgească.

— De ce? întrebă fără să arate interes beiul.

— Vrea să pună mîna pe tronul Munteniei. Cei mici se urnesc împotriva noastră.

— Nu cred, spuse beiul.

— Nimic nu crezi, Mehmet, vai, nebuna de mine cîți galbeni am cheltuit să aflu intrigile acestea! Iată!, și arată mîinile goale, nu mai am brățări, nici o bijuterie nu mai strălucește pe mîinile mele. Serenissime, ai pentru „i grandi” același dispreț ca pictorii italieni făcători de chipuri omenеști. Tu știi că sînt „i grandi per un minuto” și încerci să-i zugrăvești în mintea ta așa cum sînt. Dar nu e bine, privește la viață așa cum este ea. Murad, ofițerul pe care nu-l iubești, are un arz mincinos despre beiul Moldovei, Vasile, și despre tine. Scrie acolo că aveți înțelegere să-l faci pe fiul arma-nului mai mare peste Moldova și Țara Românească. Murad poartă scrisorile în căptușeala caftanului. Cînd doar-me le ține legate cu sfori de pieptul lui, să nu i se fure. Vrea să plece la Constantinopol să te pîrască sultanei

Anastasia. Sultana Față-de-lună abia așteaptă să asculte intrigi. Nu-l iubește pe domnul Moldovei, vicleanul mereu șterge din numărul oilor promise porții și mai lasă liber polonilor drumul sării și al untului. Dar nu-i numai atât. Supușii din serhatul lui se sumetesc, trăiesc prea bine, asta-i ! Numai un popor flămînd se stăpînește, sătulul este cîrtitor, nu trădează repede fiindcă se trădează pe sine.

— Oho, Abdișa !, spuse beiful. Și gelozia, vechea gelozie pe Murad îl făcu să privească mai atent fața femeii. Era strălucitoare.

Beiful se ridică și se îndreptă spre ușa secretă care dădea în camera darurilor. Cotrobăi îndelung, alese dintre multe lucruri o brățară grea de aur, o ridică puțin pentru a se bucura el mai întîi de strălucirea metalului.

Pe sub pleoape văzu chipul femeii, era doar curiozitate, nu lăcomie. Abdișa fusese învățată cu daruri mai de preț, nu se tulbura ea în fața unei brățări. N-avea nici un rost să înstrăineze ceva care pentru el avea mai mult preț decît pentru o femeie. Dorise doar să vadă pe chipul femeii lăcomia și, cum n-o văzuse, căzu el însuși pradă acestei lăcomii. Repeziți, demonii cei mici îi linișteau sufletul. „Decad“, gîndi o clipă, „ajung foarte repede în iadul lăcomiei“, dar nu mai putea da înapoi. Ascunse brățara și mai privi odată pe sub pleoape, sperînd ca femeia să nu fi văzut gesturile sale. Și femeia era deșteaptă, se întoarse cu fața spre mica ferăstruică, părea foarte interesată de ceea ce putea să se petreacă în afara camerei. O iubi pentru viclenia ei și ar fi vrut să pară în fața acestei femei un „i grandi per l'eternită“ O eternitate a omului, suficientă să-i aducă demnitatea. Trebuie să facă un lucru de seamă pentru Abdișa.

Se apropie de ea, îi cuprinse în palme fața micuță, frumoasă. Apoi, cu gesturi moi, scoase de la gît talismanul.

— Sînt aici numerele prietene încrustate chiar de mîna lui Tabit ibn Korra, marele matematician. 220 sînt eu, celălalt, 284, poate să fie sufletul îngemănat cu mine. Cînd voi muri eu, moare și prietenul meu. Maestrul arab nu s-a înșelat niciodată. Doar matematicile sînt pure, legile lor sînt ale lui Allah. Și adevărul, femeie frumoasă,

nu e bine să-l privești prea des. Uneori adevărul se îmbracă în număr, câteodată în cuvînt. Adevărul, stăpînă a inimii mele, e fără pată și fără iubire de oameni, dar numai cu iubire ajungi pînă la el. Ce-i omul în fața numărului, chiar dacă ar poseda toate armele Europei? Viața mea este înscrisă în acest număr. În marea ordine e mai bine să fii uneori victimă decît învingător singuratic și nebun.

Femeia îl asculta cu un spor de atenție. Privi talismanul, îl întoarse pe o parte și alta, apoi i-l dădu înapoi.

— Eu sînt un vierme, spuse ea, nu vreau să intru în iad cu adevărul în mînă, vreau să trăiești, Mehmet, și să trăiesc și eu. Un lucru vreau să te rog, bunule, fă-l pe Zorba maestru de ceremonii. Ai nevoie de acest om. A suferit prea multă umilînță din partea lui Davud, îl va urî la rîndu-i și se va răzbuna. E un vanitos, dă-i dreptul să se bucure puțin de viață. Așa se va vindeca mai repede. Dealtfel l-am văzut pe Zorba, are într-adevăr pielea de catîr, n-ai crede că nuiaua a devenit neputincioasă doar pe pielea lui. Se spune că are pe sub șalvari o învelitoare de piele, așa de bine lipită de trup, că nu se vede. Poate să fie adevărat zvonul, dacă Zorba nu e un vrăjitor.

Și, văzînd ochii pierduți ai bărbatului, netemătoare cum era, socoti că e mai bine să-i întremeze forțele vitale. Îi turnă din clondir licoarea atît de prețuită de bei, aprinse narghileaua. În tutun strecurase cîteva semințe de „cannabis indica“.

VII

— SA NE GRĂBIM, VESTITULE, spuse beiul, eunucii au pregătit baia, să ne spălăm și să ne odihnim pînă la strigarea muezinului.

Treceau printre sukurile mici, încărcate cu mătăsuri decolorate de soare. Înghesuie una lingă alta pînă în capătul străzii, construite într-o noapte, imitînd marile

bazare din Yemen și Alep, prăvăliile doldora așteptau cumpărătorii.

Vizirul mergea țănoș. Era mic de stat, lat în spate, un trup alcătuit din oase puternice. Picioarele strimbe dădeau trupului o înclinare într-o parte și alta. Deloc nepăsător față de beteșugul său, vizirul se străduia să-l ascundă și din această cauză mersul părea nefiresc.

Privindu-l din spate, beiful descoperi asemănarea cu Mirza.

Aveau aceeași înălțime. Își aminti niște zvonuri despre înrudirea dintre familia lui Davud și familia lui Mirza. Puteau să fie adevărate, tătarul se bucura de multă trecere și el își cunoștea puterea. „N-are să-mi scape“, gândi beiful, „sau dacă va scăpa, trebuie să plătească“. Dealtfel, umoarea schimbătoare a sultanului putea oricând să-l determine pe bei la astfel de hotărâri. Ținându-i în friu pe polonezi, tătarii erau de mare ajutor imperiului.

— Ce zici, întrebă bătrinelul, oprindu-se puțin, un atlas roz de câțiva dirhami lungime ar putea acoperi calul la procesiune? Mi-ar place să fie învelit în atlas armăsarul, iar șaua să aibă safire, zmaralde și pietre de azurit. Am auzit că ai adus multe din părțile Caucazului. Și Ibrahim își îmbracă așa calul. Să nu spui, Mehmet, nimănui ce spun acum!

— Pecetluită va fi gura mea ca a căutătorilor de tîl-sîm, înțeleptule!, spuse beiful.

— Sînt cam vanitos, continuă bătrînul, ce să fac, prea am stat departe de bucuriile lumii. Cum să gust din viață, cînd a trebuit să apăr imperiul? Ascultă-mă, sînt bătrîn, am văzut multe, bucură-te de viață, Mehmet! Nimic nu-i pe dincolo, aici e raiul și iadul și marea judecată tot aici.

„O!“, gândi beiful, „iată-l făcînd pe lală cu mine“.

— Cred în experiența ta, învingător al furtunilor de pe Kara Deniz, voi urma sfatul. Am să trăiesc după cum mă sfătuiești. Prea mult am alergat după gazele, puțină e mintea bărbatului moleșit în harem. Dar un gînd întunecat trecu prin mintea beifului și avea să mai treacă o dată în timpul procesiunii.

— Să intrăm, spuse bătrinelul, să ne curățim de păcate și murdării, Mehmet!

Băieșii se găseau la locul lor, dormitau pe rogojini. Era cald în camera cea mare. Pe lângă pereți se vedeau așternute perne și covoare mici, deasupra erau atârinate centurile. Papucii cu talpă de lemn și fețe de atlas erau așezați lângă ușă.

Încinși în jurul briului, intrară în camera de abur. Prin conductele de piatră, aburul ieșea grețos, înecăcios. Era o încăpere pătrată, semăna cu un suk. Se lăsară în voia băieșilor, simțiră furnicăturile trupului, oboseala masajului. Era mult praf în oraș, acum praful înmuiat se scurgea în mici vinișoare negre. Privindu-l pe bătrînelul care gemea, beiul se gîndi cu milă la sine însuși. Cu pîntecele ca un chiup, vizirul se zgribulea și se chircea sub miinile puternicului telekk.

— Să mergem !, îl auzi pe bătrîn. Atît cu asta !

Ieșiră în marea sală cu havuz. În mijlocul apei, pe niște pietre de calcar, era un pomișor plin de păsări, un biet smochin pus într-un hîrdău. Pe crengile sale prăfuite, năucite de întuneric, de mirosurile alifiilor și parfumurilor, zburau păsări mici, speriate. Păreau amestecate de o licoare ce li se dăduse. Cîteva erau vopsite în culori țipătoare. Vopseaua, care mai curgea de pe aripi, murdărea pardoseala băii.

„Nevasta lui Izmet“, gîndi beiul.

Apa din havuz fusese schimbată, era apă de ploaie, păstrată în gropile din curte, stătută, mîlcoasă, veche.

Învelit în cearșaf, bătrînelul se așeză pe o saltea. Era fericit, se simțea ușor. Tot privindu-l cum își strîngea cearșaful, beiul se gîndea la norocul bătrînelului. Și-l aminti cît de răutăcios fusese cînd el, Mehmet, părăsise capitala pentru a veni aici la marginea imperiului. Pînă acum, Kara Deniz nu fusese rea, iar pămîntul avea munțișori și văi bogate în verdeață. Orașul însuși nu era urît, cu grădinile sale mari și vița care încolăcea pomii. Erau de toate aici, și intriganți, și femei frumoase, dar mai ales bogați crescători de oi și cai. Putea să fie fericit stăpînul. Dar beiul nu uita umiliința de atunci. Ca o bătaie cu vergile era amintirea despărțirii de cetatea atotstăpînitoare peste imperiu. Venise aici însoțit de Zenab care nu sporise, în drumul greu, grijile lui, își ascunsese cum putuse mai bine durerea care creștea în trupul ei.

Dar era durerea vieții și ce femeie se plînge de această biruință asupra pustiului morții ?

Beiul își tot biciuia sufletul cu amintirile acestea pentru a spori ura împotriva bătrînelului.

— Ehe, îl auzi pe bătrîn, n-aș vrea să mă fac de rîs la mormîntul marelui evlya Saltîk. Eu nu știu prea multe legende, tu știi, kûfri, totul, povestește, Mehmet.

— Da, răspunse beiul, e scris în Oguznamé.

— Unde ?, întrebă vizirul. Spune mai rar, să înțeleg. Uite, aici, și scoase mîna din cearșaf, atingînd cu ea fruntea lui teșită, am destulă minte, dar n-am memorie. Uit cele noi, doar pe cele vechi le țin minte. Am învățat și eu la medrese, dar mai uiți cîte odată, prea multe greutăți am pe umeri.

„Mici umeri pentru povara unui imperiu“, gîndi beiul și se strădui să zîmbească. Știa cîtă vanitate e în bătrînelul care își tot ascundea în cearșaf umerii îndoiți ca o cobiliță.

Un servitor aduse băuturi reci. Era un tînăr abia ieșit din copilărie, subțire ca un merișor abia sădit. Bătrînul aruncă prin tăietura ochilor priviri vesele.

— Nu știu prea multe, îi tulbură veselia beiul, nu știu nici eu prea multe. Există o cronică unde se vorbește despre marele întemeietor Sarî Saltîk. Mehmet îl chema pe gaziul viteaz.

— Mehmet ?, întrebă plin de curiozitate bătrînul.

— Era în anul 662 al Hegirei, 1261 după socoteala astronomilor latini. Pe vremea aceea domnea peste Bizanț Mihail Paleologul. Grea a fost domnia împăratului care a smuls prin lupte tronul de la uzurpatori. Era isteț Mihail, dar nu-i ajungea istețimea pentru a stăpîni paragina imperiului de răsărit. Și mai era înconjurat de viteji ghazi din Anatolia. Mihail voia unirea cu Roma, „orbis romanus“ era visul lui de aur. A vrut unirea cu Roma, și-a însurat nepotul cu o prințesă italiană coborîtoare din Frederic Barbă Roșie. Această prințesă italiană a avut greață de bărbat, s-a retras într-o mănăstire și de acolo a început să spună tainele gineceului.

— Ce-a spus, întrebă curios vizirul, ce-a spus, Mehmet ?

„Ce spun toate femeile care nu stăpinesc puterea“, gîndi beiul, dar nu asta îi răspunse bătrînelului mai curios de birfeala femeilor decît de soarta lui Mihail și a nepotului său.

— Era, continuă beiul, sultan peste turci Izzedin Keykavvuz, prieten cu un mare conducător de corăbii, Ali Bahadır. Și hanul tătarilor ținea cu sultanul Izzedin.

— Cine, întrebă bătrînelul atent, cine conducea corăbiile ?

— Un vestit bărbat, mare cunoscător al mărilor, care l-a sfătuit pe tînărul sultan să ia puterea Paleologului.

— Și a luat-o, Mehmet ?, întrebă bătrînelul nerăbdător.

— Răul vine repede, binele tîrîș, iar soarta sultanilor e schimbătoare ca apele Bosforului, viteazule. Izzedin a fost prins, închis de împărat, dar a făcut Allah mare mișcare în oștile de îngeri, îngerii au suflat suflare de gheață pe umerii pămîntului și pe Dunărea înghețată a venit marele han cu oștile și l-a bătut pe împărat. Atunci a fost eliberat Izzedin și împăratul i-a făgăduit un oguz independent în Anatolia. Dar mai era ghazi și ciobanul Mehmet, care a venit în ajutorul lui Izzedin. Bektaş sfînt nu mîncea decît iogurt îndulcit acest vînător de ghiauri și cine stătea o dată în fața lui, nu-i mai uita figura de lumină. Sfîntă și dătătoare de sănătate era îmbucătura lui Saltik, făcea minuni și el era de neîntrecut în mînuirea sabiei.

Beiul știa puterea magică a maniheilor, nu se îndoia că Saltik se va fi folosit de știința vreunuia din ei pentru a supune pe cei care-l vedeau.

— Să așteptăm iarna, Mehmet ?, întrebă bătrînelul, dezvelindu-se din cearșaf, și să-i luăm de partea noastră pe tătari.

Era prea curajoasă întrebarea pentru ca viclenia beifului să doarmă. Vizirul voia să știe ascunzișurile unui plan, dacă beiul se gîndește să-l înlăture pe sultanul nebun. I-ar fi convenit bătrînelului ajutorul, se pricepea la oameni, dar tot așa de bine se pricepea și beiul.

— Saltik l-a urmat pe Izzedin în Anatolia, a dat case ciobanilor, a întins corturile oștenilor. Cum era un ghazi credincios, l-a urmat pe sultan în Crimeia, dar s-a în-

... în Anatolia. Îi plăcea mai mult aici. Iarba era me-
... u verde, clima blîndă, pădurile dese, belșug pe pămîn-
... tul dăruit. A murit aici sfîntul colonizator. În opt locuri
i-a fost îngropat trecătorul trup, dar orașul Babadag are
adevăratul mormînt. Sultanul biruitor Baiazid al II-lea
a comandat tûrbé frumos și s-a închinat în fața raclei
sfîntului nerăpus de timp.

„Trecerea lui Saltîk în partea cealaltă a ținutului bi-
zantin a fost exact în anul șase sute șazeci și doi al
Hegirei“ scrie în cronica Oguznamé.

— Oho, ce mult e de atunci, mormăi bătrînelul. Mai
spune o dată, Mehmet !

— În anul șase sute șazeci și doi al Hegirei, stăru
beiul.

— În anul șase sute șazeci și doi al Hegirei, repetă
bătrînelul și apoi se întinse pe saltea, mulțumit de sine,
privind păsările vopsite care se tot loveau de pereții ca-
merei.

Tinărul aduse iar băuturi răcoritoare.

— Bun somn am mai dormit, se trezi bătrînelul.

Avea la colțul buzelor subțiri, o diră strălucitoare.

Beiul trîndăvea pe covorașul lui. Puțin îi păsa de me-
moria bătrînelului și de știința căpătată acum despre
marele Sarî Saltîk, colonizatorul selgiucizilor.

— Nu e timpul să mergem ? întrebă Davud.

Plecară din sala băii.

Ce văzură ticăloșii băieși că zîmbeau privindu-i ? Oare
vedeau ticăloșii imaginea celor doi conducători încleștați
în lumea cealaltă, a gîndurilor ? Sau priveau cu dispreț
trupurile surpate de plăceri ?

Mergînd în urma bătrînelului, beiului i se păru că
aude glasul înfiorător al mării. Poate era numai glasul
fluviului Tuna, răvășit de furtuna verii. Chema nume
de om.

Își puse mîinile la urechi, nu voia să mai audă ni-
mic. Dar glasul venea din sine, năucitor, poruncitor,
sinistru.

●

Îl găsi în cancelarie pe Zorba Turcitul, făcut cu o
zi înainte maestru de ceremonii. Avea nevoie de el și

mai dorea să-l înfrunte și pe Davud. Bufonul se tămăduise repede, era îmbrăcat în caftan nou.

— Serenissime, îi spuse maestrul, timpul nu e prea mult, trebuie să pregătim cămilele și oamenii. Am pentru suită haine roșii de halebardieri. Mai sînt în depozit cîteva pălării cu multe pene de cocor, n-am putea să le folosim ? Să fie vreo treizeci.

— Pentru ursari și păpușari, spuse beiul. Nu !, se corectă el, ursarii și păpușarii nu sînt îngăduiți, doar oșteni îmbrăcați ca pentru paradă.

— De cînd regretatul sultan Murad s-a oprit în orașul nostru și a fost la mormîntul lui Saltîk să capete puteri și să se vindece de gută la atingerea de piatra mormîntului, nimeni nu s-a mai îngrijit de ceremonii. Numai eu, se lăuda el.

— O listă, ceru beiul, o listă cu oamenii din fruntea convoiului.

Atunci intră secretarul oacheș de la medjilis. Beiul îi promisese odată că vor discuta chestiuni teologice, dar nu pe secretarul oacheș îl voia în clipa aceea.

Văzînd că altcineva îi poate răpi beiului timpul, maestrul de ceremonii se întunecă la față. Se temea de secretar. Negriciosul era știutor de limbi străine, scria frumos, dar mai frumos recita Coranul. Trăgăna cuvintele.

— Am scăpat pentru cîteva clipe, spuse secretarul, cancelaria e goală, cadîul se pregătește și el pentru ceremonie. Iată, spuse, scoțînd o carte, aici e scrisă legea oamenilor.

Beiul îl privi cu ochii săi albaștri, încă frumoși, îngăduitor. În copilărie învățase Coranul. La vîrsta la care alți copii stăteau sub oblăduirea mamei, el cîștiga cîteva acele recitînd versete din Coran. Cele mai plăcute erau acelea despre vestitele fecioare huri care răsplăteau pe lumea cealaltă pe bărbații vînjoși în lumea aceasta. Învățat cu parșiveniile vieții, beiul îi răspundea cu parșivenia firii. Pîndea pe închinătorii care ieșeau din geamie și le recita versetul despre obligația de a ferici femeile haremului. Știa cînd sînt plictisiți închinătorii de slujbă și ce trebuie gîndului lor. Într-o seară de vineri găsisse un spahiu, îi recitase versetul, dar spahiul îl alungase cu pietre. Fugînd, stîrnise cîinii, se trezise cu o cotarlă atir-

nată de dosul șalvarilor. Mușca dihania ca din chebab și nu se lăsa smulsă. Această întâmplare i-o amintea acum secretarul.

Zorba îl îmbrînci puțin pe secretar, negriciosul mîndru se ținea bine pe picioare. N-avea să uite umilința, cum n-avea s-o uite nici Zorba. După felul cum încercau să-l cucerească, beiful bănuie că se cunosc prea bine cei doi. Poate secretarul voia să fie în fruntea convoiului, ar fi însemnat foarte mult pentru cariera sa.

— Nu se poate, spuse agerul Zorba, are un beteșug la mîna dreaptă.

Secretarul îl privi crunt, dar își ținea ascunsă mîna dreaptă. Se retrase așa, cu spatele, în timp ce ochii aruncau scînteii. I-o luase înainte Zorba, se strecura în sufletul beifului, bufonul.

— Să luăm, ceru grăsanul, cîțiva ologi, să se însănătoșească la mormînt.

— Doar trei, preciză beiful.

Patru, scrise maestrul de ceremonii.

— Un orb, adăugă fără tragere de inimă beiful.

— Cu ochiul scos în lupte de craliul Sigismund sau din naștere orb? Am de toate, se lăuda turcitul.

— Dintre negustori numai cei care au adus daruri.

— Patruzeci de taleri, bani gata, și o bucată de postav de la negustorul de stofe, spuse maestrul.

Beiful încuviință.

— O rahlă pentru Coran și o sută de taleri de la Izmet Edip, crescătorul de iepe.

Beiful tresări. Oare ce dorea să ceară gîndul bătrînului crescător de la tatăl miraculos? Nu cumva o voia din nou pe femeia lui trădătoare?

Maestrul văzu ezitarea beifului. Se făcu a-l șterge de pe listă pe bogatul Izmet.

Apoi beiful nu mai protestă. Zorba spunea mereu nume, preciza numărul talerilor și alte daruri. Trecu la animale, trei cămile vor merge în urma calului îmbrăcat în atlas caramziu. Toboșarii și fluierarii vor deschide drumul, va lua și un tun împins de soldați, să se cutremure noaptea pădurii la auzul ghiulelei ieșită pe țeavă. Și îl privi pe bei. Dormea. Stătea ca și cum ar fi ascu-

tat, doar pleoapele căzuseră peste ochii albaștri. Părea statuia unui zeu păgîn sau a unui înțelept.

Oștenii suitei pregăteau calul pentru Davud. Cu perii moi servitorul ștergea coama calului, apoi trecea palmele peste părul neted, limpezindu-l de sudoare. O șa cusută cu safire și smaragde era adusă de un soldat, altul desfăcea atlasul caramziu. Beiul observă că lucrătura șei era puțin stricată, din coama păunului căzuseră cîteva pietre. Servitorul stătea nemișcat, oferea șaua ca pe o ofrandă. Nu avea acum timp și nu era momentul să-i întoarcă dosul șalvarilor pentru a vedea cîte fuseseră ascunse și asta știa și servitorul. „Numai de nu le-ar fi înghițit“, se gîndi beiul, văzîndu-l cum stă ca în extaz.

Imbrăcat în atlas, armăsarul primea ultima podoabă. Părea un animal din basme, pregătit să intre împreună cu călărețul direct în rai.

Și călărețul... Gătît de sărbătoare, cu marele turban alb pe capul micuț, ca o tărtăcuță, privea în jur și voia să vadă cîtă smerenie este în fața măreției sale.

Pe vîrfurile papucului servitorului căzură cîteva smaragde.

— Pehlivani !, strigă beiul, să fie dus la închisoare !

Davud privi cu uimire cum slujitorul, tîrît de cei doi armeni răsăriți ca din pămînt, era dus repede spre curtea belicului.

— Acum, spuse beiul, vizirul va primi binecuvîntarea gaziului Saltik.

Lîngă bietul animal împiedicat în pinza lungă, calul beiului necheza.

Suita îl urma la mică distanță. Caii, învățați să meargă la pas, bocăneau pe caldarîm.

La ferestrele cu ziduri groase și zăbrele apărea, din cînd în cînd, cîte un căpușor care dispărea pe dată.

Făcură un ocol, trecură prin piața de pește, apoi părăsiră orașul. Suita cînta un cîntec trăgănat. Oamenii aveau voci frumoase, dar ceva prea feminin în glasurile lor de războinici.

Se apropiau de munte, se mai auzea chemarea muzicilor. Luna apăru, albă, în mările pustii ale cerului.

Se aprinseră făcliile.

În convoi se afla și Zorba. Pentru el, Saltik avea mai puțin preț ca părul din coada unui cal, dar ținea mâinile împreunate și mieuna cu mult sîrg melodia.

Din cînd în cînd, simțea în coaste degetul arnăutului care mergea alături, sughițînd și gîfîind. Era un arnăut zdravăn, mîncă o oaie cu mielul ei cu tot în noaptea Ramazanului. Tot îl sfătuia pe Zorba să facă împreună în noaptea aceea o spargere în sukul unui ragusan și-l imboldea cu degetul lui gros ca țeava puștii.

Vorbeau grecește și prin sunetul trîmbiței și dobelor glasurile lor abia se auzeau, deși mergeau unul lingă altul.

Mormîntul ieși deodată în fața convoiului. Un mîșuroi construit de furnici gigantice. Alaiul ingenunche. Davud coborî de pe cal, beiful asemenea. Slujitorii țineau caii, care începură să necheze. Și atunci se auzi tunul. Era ideea lui Zorba să aducă tunul pentru ca bătaia lui să dea de veste celor plecați în lumea cerului că pămîntul îi cheamă.

De pe munte, păsări speriate începură să strige, bufnițele se lăsau jos, aproape de oameni. Se tulburase pacea și greu se așternu ea din nou peste munte. Dar nu alergau decît căprioarele și zburau păsările, mistreții stăteau nepăsători în ascunzișuri, lupii suri tăceau.

Davud se apropie de mormînt, se așeză în poziția rugăciunii și căzu în extaz. Preotul începu să cînte. Privirea-i galbenă cuprindea cerul brăzdat de nori tuciurii și, din cînd în cînd, pămîntul. Dar glasul lui se frînse brusc. Muezinul tuși.

— Ajută-mă!, șopti beiful. Poruncește glasului tău să cînte versurile surei.

Beiful avea un glas puternic, îl exersase bine în tinerețe.

— Nu știu, răspunse el tot în șoaptă, nu știu Coranul. Chiar nu știu nici o sură, surd am fost în copilărie, iar mai tîrziu, în timpul rugăciunilor, m-am gîndit numai la porcării.

Îi plătea preotului pentru umilința de altădată, doar îl făcuse necredincios, de la el știa Davud că e cugetător și-i dăduse porecla de kûfri.

Muezinul deveni tăcut ca piatra mormîntului de care Davud se lipea, mărturisindu-i parcă înfrîngerile trecute și ticăloșiile viitoare, cerînd iertare înainte de a face răul, rob de pe acum acestui rău. Neștiutor de taine sacre, înfipt în pămînt cu puținătatea ființei sale, Davud ridică spre cer dorințe care ar fi înspăimîntat tot neamul vizirilor Kara și ienicerii garnizoanei sau imperiului. Se umilea înălțîndu-se în fața ființei noi care creștea acum din sine, devenea milos, știind că rugăciunea deschide drum larg puterii. Îi ierta pe toți, și pe Mehmet pe care-l văzuse în gîndul său de cîteva ori strîns cu șnurul de gît într-o încăpere a Edikuleului.

Cucuvelele miorlăiau ca hienele. Peste glasurile rugătorilor trecu, dinspre munte, un sîsiit scos parcă de un șarpe enorm. Un dumnezeu al voinței dădea cu miini pline supușilor ceva care semăna cu voința, ceva necurat și prădalnic, amestînd-o cu taina cuvîntului și a muzicii. Era darul cel mai de preț, încrederea în viață, dar zdrumicat în ființele acelea năuce și puhave, darul pierdea lumina.

Arnăutul cel gras își pedepsea cărnurile. Furînd la drumul mare din seul trimis pentru imperiu, îl supărase pe Allah și el îl pedepsise îngroșîndu-i trupul. Acum trupul cerea binecuvîntare, deși ar fi trebuit să ceară mai bine proporții omenești.

— Kûfri, strigă Davud, de ce nu te închini ? Și, apoi, din gîtlejul lui subțire de găină golașă ieși o vorbărie de neînțeles.

Îngenunche și beiul. Cui să se roage și ce să ceară ? Purtase bine sabia, slujise legile. Se sumețea. Cine trecea în răboj faptele sale și de ce trebuiau trecute ? Nu se simțea dator nimănui, doar vieții care ardea în sine, dar viața nu-i ceruse niciodată pînă atunci să-i mulțumească, exista, îi dădea de știre prin toate simțurile asmuțite, ardea cu flacăra ei, trebuia doar să întrețină flacăra. Căutase, pe vremuri, în afară, ajutorul și-l găsisese mereu în sine. Cerul nu-i răspunsese, pămîntul pe care treceau vietățile doldora de patimi era mai îngăduitor. Privi acest pămînt, petecul pe care-l puteau cuprinde ochii săi. Era negru și bun, liniștit și tăcut.

Admira credința lui Davud, dar n-o putea urma. Avea dreptate muftiul, știa că el, beiful, e un kufri. Dar se adăpase prea mult la izvoarele lucidității ca să mai facă de acum încolo ceva. Acesta era adevărul inimii sale, în afara lui putea să mai existe alt adevăr, unul al celorlalți, de care-i păsa foarte puțin.

Era o tăcere mare în jur, întreaga fire părea încremenită. Atunci se auzi glasul lui Zorba. Se ridicase în picioare, se învîrtea ca bectășii. Din cînd în cînd țipa.

— Vai, uite-l cum vine !

— Cine e ?, întrebă Davud, trezit din extaz, dar nu se desprindea de piatra mormîntului, de parcă de acolo și-ar fi luat seva vieții.

Aerul greu apăsa piepturile. Nemișcată era pădurea atinsă de bagheta unui vrăjitor.

Zorbagiul se învîrtea, ridica mîinile și bătea cu ele aerul.

— Vine !, strigă, vine marele evlya ! Spune ceva ! Și căzu în țărîină, lipsit de viață.

— Ce spune ?, întrebă Davud.

— Nu știu, răspunse după un timp învîrtitorul, nu-i știu limba. Vai !, cum mă doare pîntecele !, se smiorcăi el. Și se ghemui, lăsînd pe genunchi cele două desage ale burții sale.

— Încearcă să-l înțelegi !, porunci vizirul.

Zorba se ridică, începu să se învîrtească.

— Spune, striga apucatul, strîngîndu-și cu mîinile burta, spune că trebuie 40 000 de galbeni, că sînt răzvrătiți soldații celalți care spurcă și credința și haznaua imperiului și trebuie tocmiți soldați să-i înfrîngă. Și oștenii trebuie plătiți cu galbeni mulți.

— Celalți, repeta Davud, akingiii sînt celalți, numai ei vor răscoală, să piară akingiii !

— Și mai vrea, striga Zorba...

— Spune !, porunca vizirul.

— Iată-l, striga, acum îl văd bine, are sabia profetului și vorbește în limbi străine. Vai !, se cutremura, foc are în ochi și fumul îi învăluie caftanul.

— Încearcă, strigă beiful, încearcă să-l atingi !

— Nu vreau, răspunse învîrtitorul, oprindu-se și devenind lucid, nu vreau !

— Aşa a fost, povestea mai târziu beiul lui Cinci Hoca, sfetnicul sultanului Ibrahim, aşa a fost. Zorbagiul n-a mai suflat un cuvînt nici cînd marele vizir Davud i-a aruncat o pungă de bani. Iar calul...

— Da, calul, rîdea Cinci Hoca, era descîntat, küfri, trebuia să-l răstoarne pe Davud cînd l-ar fi încălecat. Numai tu ştiai taina descîntecului, îl învăţaseşi de la tătarii ageri, küfri, ştiai că după ceremonie, calul, orbit de mătăsurile care-i acopereau ochii, o să-l răstoarne pe Davud. Dar am să închid acest cal în închisoarea celor şapte turnuri, să se potolească dervişii cu vedeniile lor. Un viteaz ca Davud nu trebuia să moară, küfri, degeaba i-ai făcut înmormîntare de ghazi. Ce-i mai trebuiau onorurile garnizoanei şi türbé asemănător ghaziului Saltik?

VIII

CADIUL ŞI ALȚI FUNCȚIONARI intelectuali mergeau în urma beiului. Caii sforăiau şi se poticneau pe cărăruia care urca şi cobora. Mirosea a ierburi arse. O lună nouă, cu jumătatea de inel bine desenată, veghea pe cerul negru. În faţa convoiului, trei luminători cu feştile mergeau tăcuţi.

Ar fi fost mai bine să facă actul vînzării în clădirea medjilisului, în sala cea mare a judecătoriei, dar nu voia să dea cadiului drepturi pe care el, beiul, nu le avea, odată ce i se refuzase sigiliul. Cînd va ajunge în capitală, departe de duhul cel rău al mării Kara Deniz, va obţine şi mult doritul sigiliu. Doar nu venise aici ca poetul acela exilat între malurile Tunei şi mării. Poetul acela, îi citise versurile, plîngea după clima blîndă a Romei. Beiul era mai puternic. El nu plîngea cînd în locul Istrangiadghiului, muntele din apropierea capitalei, de pe care se vedea luna nouă, semn de începerea Bairamului, privea micuţul deal, nepăsător la strigarea muezinilor.

Beiul se vedea în sala divanului, se vedea cu mintea, care o ia întotdeauna înaintea vieţii, alături de marele şeic sub cupola unde cei şase viziri puneau la cale soarta lumii.

Şi Viena...

În mintea sa, ca un fir de apă în stare să prăvălească o stîncă, încolțise gîndul la atacul Vienei, acum, cît nu era prea tîrziu, cît se mai păstrau legiuirile marelui Osman și imperiul nu se prăbușise încă la cheremul unui nebun și unui sfătuitor șarlatan.

Ura lui împotriva națiilor europene se schimba, în timp ce urca spre casele ciobanului, în dispreț și nepăsare, chiar neprevădere. Trăia iluzia dezastrului Vienei cu pasiunea unei femei închise în harem și firea sa, accentuat feminină, ieșea biruitoare cînd străbătea, urmat de cei cîțiva oameni, cărarea dealului nepăsător. Îi tăiasă pomii și gonise animalele. Asistase el însuși la distrugerea copacilor, bucurîndu-se la vederea sevei, sîngele alb al pămîntului. Dealul stătea nemișcat, ca la apropierea furtunii.

Beiul căpătase din nou încrederea în sine. Înfrîngerile trecute, micile intrigi, care-l aruncaseră la marginea imperiului, treceau prin fața sa ca muștele sîciitoare. Nici măcar firea prădalnică a lăcustelor nu o aveau.

Pe întinsa pășune a sufletului rămăseseră cîteva oaze de verdeață. Spre ele se îndrepta speranța beiului în ceasul acela al serii.

Ajunse în fața gardului de nuiiele. Descălecă și, după el, descălecă și caduiul.

Beiul îi spusese că va fi o afacere tainică, va trebui să joace un rol, dar caduiul nu părea prea liniștit. Ar fi dorit să nu se facă actul vînzării muntelui.

Intrară în ograda curată. Ciobanul îl întîmpină, părea că nu-i vede pe ceilalți.

Beiul intră pe ușa scundă. Dicienii îl salutară, el le răspunse cu politețea știută.

— Prietene, întrebă cînd îl văzu pe „șuban“, bătrîna pe care o legăneau nepoții e îngropată aici ?

Ciobanul dădu din cap, încuviința.

— Trupul se alcătuiește după alte legi la înviere, nu-i așa ?

— Așa-i, spuse ciobanul, care nu vorbea niciodată despre credința sa. Era de-ajuns că avea o credință pe care ar fi apărât-o cu prețul vieții.

— Auzi, muntele cheamă ploaie, spuse beiul tot în graiul ciobanului. Potopul vine cînd în zori cîntă pri-

goriile. Herghelia trebuie apărută, ploile sînt repezi, cară totul la vale. Caii, ştiu de la vestitul Izmet Edip, înnebunesc în faţa morţii, ca oamenii. Vreau să ştiu cîtă grijă porţi hergheliei care va străbate nisipurile Varnei pînă la marea împărăţie a profetului.

— Muntele, spuse ciobanul, şi la lumina feştilor avea o faţă vinată, dar se distingeau bine trăsăturile, gropiţa din bărbie, umbrele mari ale arcadelor care-l făceau să semene cu un persan închinător al focului, muntele apără, nu ucide.

Apoi ciobanul îşi strînse buzele.

„Iubeşte lutul, fiinţa de lut“, gîndi beiul. În clipa aceea i se păru că fiinţa care iubeşte lutul e mai tare ca fiul lunii.

În tindă erau mese şi bănci de lemn.

Beiul deschise ochii mari, încercă să se orienteze în lumea exterioară. Cînd se așază pe banca lungă de lemn, martorii intelectuali se înghesuiră şi ei.

Secretarul cadiului întinse foile şi-şi pregăti uneltele de scris.

Îl întrebă în persană dacă e doar o glumă vînzarea muntelui.

Desenă formula introductivă, datele, atent să pună liniile şi punctele. Foarte mîndru de ştiinţa lui, era politicos şi întreba mereu, dar beiul se uita în altă parte. Nu mai auzea glasurile copiilor, totul părea stins şi doar nu trecuse de două ori pe cer luna, în aceeaşi formă şi el abia-şi mai amintea glasul bătrînei. Totul pierise. Doar muntele era la locul lui şi peste vîrfurile ţuţuiat trecea luna. Beiul se simţea puternic, stăpîn pe munte.

Dictă primele cuvinte :

„Religia musulmană e divină şi puternică“.

Secretarul scria, punctele şi liniile se aşterneau pe foaia de mătase.

„Dacă există altă religie mai puternică?“, întrebă gîndul, demonul cel viclean şi ascuns.

Îl privi pe cioban. Stătea sprijinit de uşa deschisă, îngîndurat ca un copac, neştiutor, într-o pădure la fel de neştiutoare, oricînd la îndemîna baltacilor care loveau cu cruzime trunchiul legat de pămînt. Căpriorul poate să

fugă, kartalul să-și desfacă aripile, copacul e supus, ca omul.

Și când dictă formulele care vorbeau despre rolul daniei în dobândirea paradisului, demonul din sine iar îi șopti ceva.

Parcă înțelegându-i gândul, ciobanul aduse ulcele și vin.

Unii din martori se strîmbau cînd înghițeau licoarea. Secretarul ceru lapte.

— Ca îngerul Gabriel ești neprihănit, spuse beiul.

— Slăvitule, răspunse secretarul, dar se vedea că îi place să fie neprihănit.

Martorii începură să devină vorbăreți. Povesteau întâmplări hazlii din noaptea Ramazanului.

Beiului îi plăcea cutezanța lor.

— N-ai terminat ?, strigă un tînăr care nu-l iubea pe secretar. Făcea parte din ceata de hulitori, o adevărată armată. Vicleni, înaintea primei rugăciuni spuneau și prima minciună. Această ceată se purta ca o mașină de strivit, hîrști !, făcea cînd prindea între roțile ei omul deasupra căruia nu mai stătea mîna lui Allah. Strîmbe, împopoțonate ca păsările împodobite cu pene date cu vopsele, puteau să curme vieți, aceste huliri.

— Dacă nu era tunul, spuse rîzînd Zorba Efendi, calul nu s-ar fi speriat. Calul era nebun. Mincase de cu seară bob otrăvit. Ca omul înnebunește animalul.

Cadiul își împreună mîinile. Turbanul verde alune-case pe o sprînceană. Căpătase mai multă demnitate lîngă bețivii cîrtitori.

— Era nebun calul, iaca, hotări maestrul de ceremonii. Numai marele sfînt Evlya ne-a salvat. De acum ești tu marele tată, slăvitule, se ploconează turcitul.

Secretarul ducea mereu la gură ulcica cu lapte.

— Prea știe multe secretarul ăsta, spuse în șoaptă maestrul de ceremonii. Privește-l, „i grandi“, are un bețeșug la mîna dreaptă. Nu, n-a fost prins cu degetele în minunatul zerdé făcut din orez și safran, nu cu mîncare s-a murdărit mîna negriciosului. Oho, știu o poveste despre el, dar nu se cuvine să grăiesc urechilor prea curate deprinse doar cu cele 24 de măsuri ale usului muzicii, saltuk evlya al inimii mele.

Apoi își cuprinse cu miinile grăsuțe pîntecul plin.

— Îngădui, mărite ?

— Îngădui.

Secretarul parcă bănuia că e vorba de el, dar nu putea auzi.

— E o poveste mai veche, divanî, cu una din neveste și cu o vrajbă.

— Și pentru atît ?, întrebă zîmbind beiul, l-a pedepsit cadiul, tăindu-i degetul ?

— Nu pentru asta, continuă Zorba destul de tare, de parcă voia să fie auzit de secretar. Pe fața lui grăsuță jucau lumini. Era totuși înciudat că beiul nu e curios.

Cadiul povestea acum cu voioșie o judecată făcută unor dicieni și cît de drept fusese el. Venise unul cu o pungă să spună „mărite judecător, am o pricină cu un verișan, a mea e pășunea pe care pasc oile“, „mărite judecător“, venise pîrîtul aducînd două pungi cu guruși, „a mea e pășunea“. „Nu pot“, am zis celui cu două pungi, „să-ți dau dreptate, ai venit al doilea, m-ar pedepsi Allah. Ia-ți banii și du-te omule, dreptatea e a domnului, eu sînt doar prea smeritul supus“.

Îi plăcea să se laude. În pivnițele adînci ale sufletului stăteau bine ascunse nedreptățile, rătăburînd imaginea despre sine, una bine poleită, ca a statuiilor păgîne.

— Firea noastră, spunea cadiul, identificîndu-se cu întreaga rasă a marelui Osman, nu ne îngăduie minciuna și judecata strîmbă. O judecată strîmbă e o pată pe haina profetului.

Ciobanul se retrăsese într-un colț, atent să aducă ulcelele pline.

Secretarul anunță terminarea actului. Pregăti pana, curățînd-o de praful adunat în vîrfurile ei ascuțite și spuse că trebuie acum doar semnăturile și tugraua.

Cadiul se trezi brusc.

— Bunule, mai mare peste ținutul Oceacului, nu trebuie să semnez, lasă-mă să nu semnez. Nu vreau să-l supăr pe sultanul Ibrahim, dumnezeu să-i sporească puterea. Am strîns bani să ajung la Constantinopol, vreau să-mi cumpăr acolo prăvălii. Am șapte fii, trebuie să-i ajut, mă rog și de Allah să-i ajute, dar una e tatăl ceresc,

alta tatăl pămîntesc. Doar credința nu umple tablaua cu bunătați și nici nu potolește setea. Noaptea trecută m-am rugat în rugăciunea mea rekeat să vie un înger în viața mea și cînd te-am văzut în ușa medjilisului mi-am zis, iată îngerul !

— Atunci, spuse beiul moale, mirat de izbucnirea ca-diului, îngerul îți cere să semnezi !

Secretarul spuse printre dinți în limba persană „nu știe să scrie, nici ăsta, nici acela“ și arată spre maestrul de ceremonii. Avea în ochi o nebunie lucidă.

— Pe vremea aceea eram prieteni, nu ?, începu Zorba, spune, așa-i ?, îl somă el pe secretar, bănuind că negriciosul a spus despre sine un lucru nu prea cuviincios.

— Așa-i !, răspunse negriciosul, scuturînd pana.

— Eram săraci ca niște șoareci, dar tot atît de vicleni.

Secretarul puse coatele pe masă. Părea dornic să asculte despre sine părerea altuia. Avea destul orgoliu pentru a se privi detașat, deși bănuia că nu va fi o părere care să-l încînte. Sau era mulțumit de știința lui, de darurile lui supranaturale.

— El știa, continuă Zorba Efendi, cîte-n lună și în stele, locul unde morții își fac sălașul de unde-i privesc pe muritori. Trebuie numai să știi a-i chema pe nume, nu pe numele purtat în viață, ci pe acela scris în cartea cerului.

„Oho !“, gîndi beiul, „dacă aș ști eu numele adevărat al morților, le-aș cere armate de ieniceri, tunuri cu bătaia lungă. M-aș duce în capitală, nu stăpîn pe blăni de samur și turme de oi, m-aș înfățișa așa cum trebuie, ca un războinic“.

— Într-o noapte ca asta, m-am trezit strigat de prietenul meu, continuă maestrul de ceremonii, „vino !“, îmi spunea, „luna e nouă, forța morților e mare, să căutăm comoara ! De trei ori am văzut flacăra albastră jucînd deasupra locului, vino !“.

Mi-am îmbrăcat repede hainele, nevasta torcea lîngă mine ca o pisică, am luat sabia încovoiată și am deschis repede ușa. „Fără fier !“, mi-a spus prietenul, așa-i ?, îl întrebă iarăși pe secretar, „așa-i !“, răspunse acesta privind-l cu aceeași detașare.

— Nici eu nu sînt prost, mintea mea poate să înghită ca un chiup tot ce-i dau să păstreze, am înțeles că fierul sperie morții, ei nu mai sînt de carne și sînge și firul vieții nu-l poți rupe cu o lovitură de fier. Așa că am îngropat sabia în fața ușii.

Ciobanul se apropie, cunoștea bine limba turcească părea că-l interesează povestea. Uitase să aducă ulcele pline și cei doi martori, cu ochi roșii și holbați cereau din priviri ceva ce acesta se făcea că nu înțelege. Nu voia sau uitase de vinul gras în care, în toamna trecută, plutise rățoiul bătrîn.

— Și cum mergeam amîndoi tăcuți, ieșiserăm din oraș, ne aflam deja în pădure, îmi vine prin gînd să privesc luna, o privesc, era ca acum, lună nouă, și deodată mă apucă niște bițituri și friguri, strig, prietenul meu se întoarce și cînd mă vede tremurînd strigă și el un cuvînt neînțeles și pe dată îmi trec fierbințelile, mă simt puternic. Dar parcă eram mai înalt și hainele începuseră să mă strîngă. „Așa-i?“, strigă Zorba, dar secretarul nu-i răspunse. „Cum să nu crezi în forța de vrăjitor a unuia ca acesta? Eu sînt mic de felul meu, caftanul îl iau totdeauna mai mare, mai lung și mai larg, să mă slujească bine, dar caftanul mă strîngea și mîinile se vedeau prin mîneca largă, ce se întîmplase cu mine?“

„Uhu!“, a strigat prietenul meu, „uhu!“

Cadiul se trezi, înălță capul, se gîndise pînă atunci la ale sale, dar Zorba strigase „uhu“, cu vocea lui groasă, răgușită, în stare să trezească din somnul de veci și un mort, darmite un cadiu ager, veșnic la pîndă.

„Nu poate fi vîndută bucata de pămînt, dacă nu e la un glas de om de orice canton, așa scrie în lege“, vorbi cadiul apăsător, continuînd, probabil, gîndurile sale.

— Și cine a răspuns? întrebă beiful pe Zorba, făcîndu-se că nu l-a auzit pe cadiu.

Maestrul de ceremonii continua galopul în plaiul acela al amintirilor, cînd chemaseră pe nume morți, legiuni, ca să dezvăluie taina comorii deasupra căreia jucase flacăra albastră diavolească.

Pentru descoperirea unei comori beiful ar fi plecat acum cu secretarul necromant, era tot lună nouă ca atunci, așa zicea maestrul de ceremonii, l-ar fi chemat

pe Davud, sufletul lui se găsea mai aproape de pământ, n-ajunsesese încă în lumea înaltă a mării judecăți, era pe mîna ginilor, care-l conduceau din umbra nopții spre băutori și jucătorii de zaruri.

Își aminti cît de ușor îi păruse trupul vizirului cînd îl purtase pe umeri. Un fulg. Unde încăpuse puterea și patima ? Acolo, în groapa de scînduri se va purifica trupul acesta mic. Va avea pămîntul puterea să stingă materia și s-o înalțe transformînd-o în cîțiva bulgărași de țărînă ? Dacă asta era totul, ce rost avea energia unei vieți pentru a da morții dreptul să mîntuie ? Și dacă moartea era biruitoare și aranja după capul ei faptele oamenilor rupînd legăturile cauzale, nu trebuia s-o tulbure puțin, chemînd din împărăția ei sufletul unuia care se înfruptase destul în timpul vieții ?

— Pămîntul, auzi lîngă sine glasul ciobanului.

— Baciule !, se trezi beiul, baciule !

— Bîtica, spuse mocanul care părea că citește gîndurile, bîtica iubea muntele. Zicea „geme săracul, scobit de oameni pe dinlăuntru, geme și se tulbură, da-i bun, muntele e mai bun ca omul“.

Cum să fie bun muntele, cum să fie bun cucuiul ieșit dintr-o zvîcnire a acestui pămînt indiferent ?

Dinspre munte, prin ușa deschisă, veni o adiere. Beiul își aminti un catren scris în urmă cu cîteva luni :

„Sfînt e pămîntul pe care s-a aprins candela
sufletului.

Datori sîntem să cinstim pămîntul nașterii noastre,
Să ne închinăm lui, cum ne-am închina glasului
marelui tată,

Cum ne cinstim mama care ne-a adus la porțile
vieții“.

Maestrul de ceremonii, stimulat de curiozitatea celor doi mincinoși, le explica mereu cît de mare se simțea în caftanul cel nou după ce secretarul chemase duhurile. „Și nevasta ?“, întrebasese unul din cei doi, „s-a bucurat cînd a văzut grămada de acele ?“

Știa nemernicii ce se întîmplase cu nevasta maestrului de ceremonii. Cînd se întorsese acasă, după ce secretarul vorbise cu duhurile și le trimisese înapoi, nevasta, da, nevasta nu era singură. Nici acum, după atîta timp,

nu putea să povestească liniștit Zorba ce se întimplase atunci. Își pedepsise femeia, îi luase zestrea, era o femeie încântătoare, plină de draci, mieroasă la vorbă și lipicioasă, bogat înzestrată și cu bani de tatăl ei, negustor de blănuri. Cadiul desfăcuse căsătoria când auzise toată povestea, cum era să dăinuie o căsătorie când soțul spusese mînios „alungată să fii de la casa mea“ ?

— Cum mai plîngeai atunci, ca din fîntîna caravan-seraiului curgeau lacrimile, mormăi răutăciosul secretar.

— Cum să nu plîng, mîriia maestrul, cum să nu plîng, mărite judecător, cînd am văzut ce mintea mea nu gîndise niciodată ? Și cînd păcătosul de aici, mînuitor de pană, spunea că e un gin în patul nevastei pe care nu-l trimisese înapoi, în cetatea întunericului, fiindcă-i uitase numele ? Dar nu semăna cu un gin, nemernicul care stătea sub aceeași plapumă cu soția mea, semăna prea bine cu un ienicer arnăut din meydan.

— Se mai întîmplă, mormăi beiful, ginii pot lua înfățișare dă om.

— Și a doua zi în meydan tot gin era arnăutul care purta pe deget un inel cu un smarald cît bobul și se lăuda cu farmecele gazelei mele și puterea berbeciei lui ?

— Și ce, se amestecă în vorbă unul din cei doi martori, și ce ? Doar și sultanul a fost păcălit de armeană. Mahpeyker Kösem, sultana mamă, i-a adus lui Ibrahim o grecoaică din neamul ei. Grecoaicele au nasul mare și rece și cînd se încruntă seamănă cu niște păsări. Dar asta mai avea și păr pe picioare, ca o cămilă. Nu i-a fost pe plac grecoaica, el a iubit-o pe armeană. Sultantul își tocește dosul șalvarilor mai mult pe divanuri decît în sala tronului.

Cadiul se uită într-o parte, părea că nu vrea să audă povești despre sultan, dar nu mai avea aici nici o autoritate.

— Altceva era cu sultanul Murad, el știa să conducă o galeră, să-i taie pe elvețieni, i-a învins și pe regii perși. Sub mîna lui a pierit fala persană și Bagdadul a trimis daruri aurite, să nu fie ras de pe fața pămîntului.

Vorbea martorul, fără să se mai teamă, spunea taine care l-ar fi dus la închisoare, ori l-ar fi iertat de cap înainte de a cunoaște zidurile reci ale Ediküleului.

Vinul dădea minții voioșie. Nu mai era timp de violențe și păstrare de secrete.

— Ibrahim e nebun și sfătuitorul său Cinci Hoca știe. Și ei beau vin ca noi acum și când beau devin glu-meți. Și Cinci Hoca vorbește cu morții. Mai știe să vin-dece și dropica. Guta nu mai topește oasele lui Ibrahim și vârtoșenia lui e diavolească. Doar profetul a mai avut atîta putere la femei.

— Vracii persani, se amestecă secretarul, cunosc su-fletul omului și îl vindecă. Acolo unde noi nu vedem decît coaja trupului, ei văd animalele din suflet și cum tînjesc ele după hrană și libertate. Când vine moartea, animalele sufletului pier ca secerate de ciumă, nu mai rămîne nimic, doar opaițul care să le lumineze drumul spre ceruri. Acolo sînt înhățate de dhuri și chinuite după cum a fost pofta de mare. Mai pot fi aduse înapoi în trup dacă știi să le lovești cu o vrajă. Cinci Hoca a fost ini-țiat în taina secretă a șiiților. Vindecă prin atingere cu aur și smirnă, iar untdelemnul, despre care se spune că îmblinzește cel mai bine duhurile, îl folosește adesea. Cinci Hoca e un kûfri, dar are legături cu dervișii rătă-citori. Din neam șiiț are un prieten ascuns într-o încăpere a palatului Topkapî. Noaptea, Cinci Hoca îi smulge tai-nele. Se spune că șiițul ziua e mort, are o față ca o pă-pușă de ceară. Mare vizir, când vei pune mîna pe sigiliu, ia-mă prea plecat servitor, pune-mă în locul cadiului de aici și voi strînge toată ambra acestui pămînt. Soarta lumii stă acum în cantitatea de chihlimbar care i se dă sultanului, de ce să nu facem noi doi soarta lumii, mă-rite bei prea iubit de Allah ?

Vorbea în persană, să nu-l înțeleagă cadiul.

— Kara Deniz, spuse beiul, după ce mai înghiți din cana plină cu vin și se trezi deodată, nu iubește ambra, piatra soarelui. Kara Deniz e o mare întunecată și rea. Pămîntul se teme de mare, spiritul cel rău al mării ne-gre stă asmuțit asupra acestor pămînturi pline doar cu cretă. Și tibișirul nu sporește puterile bărbatului.

Secretarul înțelese că l-a supărat pe bei, mai înțe-lese că nu-l va face cadiu. Lăasă capul în jos. Fața lui negricioasă părea, în lumina mică a muclei de opaiț, unsă cu smoală.

Cei doi martori se străduiau să înțeleagă ce îi spune secretarul beiului. Bănuiau că se pune la cale un lucru important și înțelesesă, după cum arăta la față secretarul, că nu fusese ceva îmbucurător pentru sufletul lui. Cum știau că trebuie să acționeze repede în astfel de împrejurări, hotărîră să-l distreze pe bei cu povestea din haremul lui Ibrahim, sultanul nebun.

— Îi plac sultanului, așa se spune, femeile grase. Ce să faci cu una mică și slabă ca o așchie și care-ți amintește mereu că moartea stă deasupra ciolanelor tale ?

Beiul știa întîmplarea cu armeanca adusă sultanului de mama sa Anastasia. Era cît o casă, din belșug erau toate la ea. Sultanul se simțea în fața ei ca în fața unei statui grecești. Femeia îl mînuia ca pe o vislă de galerie și lui îi plăcea să se simtă posedat. Strașnică femeie, bea vinul din poloboc și mîncă o oaie întreagă după Ramazan. În camera ei se trăsese două paturi alături, să încapă și împăratul. El era mic, o adevărată pisică și se pierdea lingă cărnurile ei unse cu mehlemuri de India. O armată de corsari era tocmită să jefuiască toate corăbiile venețiene care duceau alifii la palatele dogilor. Pentru o femeie ca ea nu ajungeau pomezile unui imperiu. Trei ieniceri a pus sultana mamă să strîngă lațul cînd a hotărît să o omoare fiindcă pusese stăpînire pe sufletul sultanului. Armeanca a rupt mîna unuia cînd l-a prins în cleștele mîinii sale.

— Hi, hi, hi, rîdea ticălosul de martor și se uita în ochii beiului, hi, hi, mult îl mai iubește profetul pe sultanul nostru strașnic.

Pielea zbîrcită se strînsese în jurul ochilor. Dar ochii erau vii, păreau că simulează beția. Din țesătura gîndurilor beiului, intrigantul se desprinsese ca o realitate. Era ca și cum din covorul Secadé un călăreț micuț și scheletic ar fi ieșit deodată cu iataganul pregătit. „Prostia nu există“, gîndi beiul, „doar nebăgarea de seamă“.

Și cînd intrigantul îi ceru o funcție, tot aceea de cadui, și cînd buzele începură să rostească lingușiri, beiul înțelese că puterea are și o parte întunecată. Dar pe acolo nu voia să treacă în seara aceea.

— Pământul care e vîndut trebuie să fie pămînt mort, încerca judecătorul să-l lămurească pe bei.

— Noaptea trecută, spuse beiul, luna a intrat în alt pătrar și am gîndit că e un ceas favorabil daniei. Pămîntul de aici, împodobitule cu virtuțile făcătorilor de dreptate, se ticăloșește ca omul, dacă nu-l sfințești. Dar e mai puternic decît omul, tace și îndură, arareori se răzvrătește otrăvind semînțele și izvoarele fîntînilor. Eu vreau să-l îmblînzesc puțin.

De fapt, îi vorbea parcă lui Davud, simțindu-l aproape. Era ca și cum prin poveștile auzite s-ar fi scufundat în imperiul cel necercetat al morții. Se scutură.

— Să trecem la semnături!, spuse secretarul iar. Avea aceeași față smolită ca unul care băuse numai lapte și trebuia să suporte mirosurile deloc plăcute care veneau de la ceilalți. Și cei doi martori nu se sfiau să se apropie de nasul lui, să-i vorbească de parc-ar fi încercat să-i vîre cu de-a sila cuvintele pe gît.

Martorii semnară. Țineau pana cu ifos, o roteau în aer înainte de a face semnele.

Obosit, cadiul îi privea cu ochi răi. Făcu și el niște semne oarecare.

„Un dușman în plus“, gîndi beiul, „unul neîndurător“. Dar știa că-i va lăsa aici, cu dușmăniile lor mărunte.

Ce putea să știe cadiul despre cărțile de legi Kanun-namé date de marele vizir pe vremea cuceritorului Mehmet? Sau ce putea să știe acesta ce ținea pana ca pe o sabie despre cărțile pe care beiul însuși le-ar putea scrie?

În fața planurilor sale nu se putea încurca în articole mărunte de legi privind proprietatea dar-ul-islam. El, care purtase discuții cu preainvățații bizantini, cîți nu fuseseră închiși de Ibrahim, plănuiind poduri plutitoare peste Bosfor, cum mai încercase odată să facă pictorul Leonardo, se putea împiedica de aceștia de aici? Ar fi putut să-l facă pe cioban domn, în locul voievodului Lupu. De Rákóczi nu se temea, deși se voia kral în Ungaria. Dibuisse bine politica vremii Rákóczi, se biziua pe Franța și Suedia. Te puteai baza însă pe cuvîntul lui Ludovic al XIV-lea sau pe Sigismund al Poloniei angajat să păstreze neutralitatea? Dar pe suedezi? Erau umiliți

de Ferdinand al III-lea al Austriei, care le dicta rece dispoziții și despăgubiri pentru armamentul distrus.

Dar mai era înțelegerea dintre Vasile Vodă, Matei Basarab și Rákóczi, tributul pe oile venite în Țara Românească din Transilvania. Blestematele koium puteau să incline mai mult balanța în favoarea micilor crai. Vasile Vodă dădea 10 000 de galbeni, iar Matei Basarab încă 5 000 de florini pentru zeciuiala oilor. Erau daruri promise sultanului.

Kafi ! Iată ce trebuia păzit, întărirea celor trei de aici. Și în marea lui lăcomie sultanul nu înțelegea că beii din Moldova și Țara Românească vor să fie liberi.

Se uită la cei doi martori, îi va face spioni. Iar pe negriciosul funcționar îl va face, era un efendi, defterbași, să se ocupe de finanțele imperiului. Așa cum stătea acum, cu o diră de lapte pe buze, secretarul părea că citește gândurile beifului.

Secretarul nu mai ceru tuguia. Știa că beiful n-are sigiliu și că actul donației nu e valabil.

Doar ciobanul care primi sulul de hîrtie îl ținea strîns. Știa și el adevărul ?

Un zîmbet trecu pe fața „șubanului“. Viclenie sau mîndrie, se întreba beiful. Mîndria de a fi stăpîn ? Îi plăcea mîndria omenească, se înfruptase și el din ea, pe îndelete.

— Îți dau, strigă spre spaima martorilor, cetatea Herachioi pentru cișlă. Oile și căcărezele să acopere gloria ragusanilor. Vino, omule, și ia-ți pămîntul ! Îngerul Gabriel însetat va veni la ugerul oilor tale. Cere-i orice, dar mai întii cere-mi mie !

Pierduse simțul realității.

Veseli, martorii se ridicaseră în picioare, îl urma ră tăcuți, cînd ieșiră în ogradă.

Prin ochiul ei mort, luna privea pămîntul, formele lui întunecate. Era rece și nepăsătoare și beiful simți gheara luminii cuprinzîndu-i pieptul, căutînd parcă inima.

Chelălăind, martorii îl urmau la mică distanță.

Zorba Efendi începu să cînte un verset din Coran :

„Lăudat fie Allah, stăpînul lumilor, cel milostiv, cel îndurat, stăpînul zilei de judecată. Ție ne-nchinăm, pe

tine te chemăm în ajutor. Condu-ne pe drumul cel drept, pe drumul celor cărora le arăți harul tău, nu pe al celorlora pe care ești miniat, nu pe al celor rătăciți, Allah-kerim !“

Mai cînta încă versetul cînd ajunseră în oraș, stirnind cîinii. În fața medjilisului, cadiul se opri, se ploconi tăcut, dar beiful nu-l luă în seamă. Era dincolo de lege, în imperiul cel fără prihană al puterii.

Cumplit se luptau în mintea beifului rațiunea cu tăgăduirea și cîntea cu vicleana uneltire.

Spuse în gînd prima sură a Coranului, Fatiha, murmură și o rugăciune în limba latină, dar se opri fiindcă învățase rugăciunea după ureche de la un bijutier din Galata și, spunînd-o, nu știa dacă e corect „qui habitat in ajutorium“ sau „in adjutorio“.

Din camera femeilor se auzeau șoapte. Nici ele nu dormeau. Ar fi vrut s-o vadă doar pe Zulfie. Se strădui să-i distingă vocea fără a reuși. Fiica negustorului armean îi spusese cu cîteva seri înainte că Zulfie își petrece adesea nopțile cu un negustor bogat, că are planuri mari și nu vrea să ajungă la Constantinopol cu un singur rînd de șalvari.

Poate avea dreptate, deși armeanca era o mare mincinoasă. Devenise zgîrcit cu femeile sale. Orgoliul de stăpîn nu-l făcea s-o condamne pe Zulfie. De fapt el nu condamna niciodată viclenia și viciul, aceasta era o slăbiciune mai veche, o știa. De cîte ori sufletul lui ar fi trebuit să se revolte în fața unei murdării, îl cuprîndea o moleșală, o vioiciune nedefinită. Atunci se credea bun și tolerant, foarte departe de patimile omenești.

De cînd începuse să drămluiască banii, femeile haremului abia mai ieșeau din casă, neavînd cum să se ocupe de dani. Ca să-i fie pe plac, deveniseră și ele zgîrcite. Doar fata negustorului armean avea mereu bani, dar era prea leneșă ca să meargă în cartierele săracilor. Uneori femeile sărace veneau în beilic. Auzea adesea glasul dogit al bătrînei băieșite Nurvet. Sărăcită mereu de bărbatul bețiv și de copiii leneși, băieșita abia trăia cu bacșișul de la baia publică. Se mai ocupa și cu înlesnirea

unor întîlniri amoroase, însă nici de acolo nu primea prea multe acele. Ibovnicii, cînd erau în culmea fericirii, uitau s-o plătească, dacă erau nemulțumiți o huiduiau ca și cum băieșita ar fi fost de vină. Nurvet începuse să cerșească. Era prea necăjită și prea bătrînă pentru a fi mîndră. Se căpăta rar cu bani de la femeile beiului, doar cîteodată primea o sticlută de untdelemn pentru candelă. Băieșita vindea untdelemnul și se întorcea mereu cu sticluta goală. Fiindcă fusese o sticlută în care Abdișa ținea parfumul ei de mosc, uleiul rînced vîndut de băieșită avea un miros plăcut și preț bun.

Nu se auzea glasul lui Zulfie. Vocea joasă era a femeii Abdișa care povestea ceva glumeț fiindcă femeile rideau. Cine știe ce taine dezvăluia Abdișa, nu era de mirare să rîdă chiar de el. Scîrba de sine îi usca buzele, vinul băut îi făcea greață, greața ar fi stins-o tot cu vin, dar clondirul era gol.

Niciodată scîrba de sine nu se transformase în rău al trupului. Se crezuse în fața lui un om cinstit și astfel salvase sufletul și cînd, învinuit de erezie, făcuse un an de închisoare. Nu putea să susțină o religie în care nu mai credea.

Dar acum îl mințise pe cioban și începea să se teamă. Nu putea să-i vîndă pămîntul, actul era fals atîta vreme cît nu avea sigiliu, o făcuse numai pentru a-i păcăli pe dicieni. Otrăvise inima cu o minciună, acum otrava curgea picătură cu picătură în inima sa. Era mai ticălos decît judecătorul. Cadiul cel puțin nu înșela pe nimeni, dădea dreptate celui care aducea un dar mai mare, dar nu se lăsa corupt, cînd venea altul cu un dar și mai mare. Își respecta cuvîntul dat, chiar și față de ghiauri. Pe cînd el...

Începu să se teamă de legile cele nescrise ale armoniei cosmice. Nevăzute fire legau oamenii între ei, o nedreptate săvîrșită odată se întorcea asupra făptuitorului cînd nu se aștepta. Și cel mai umil meseriaș de harnașamente se putea bucura de soarta nemiloasă care lovea un vizir ce-l năpăstuiise cîndva, se mai văzuseră astfel de lucruri.

Își încălță cizmele și ca un hoț, ocolind scîndurile care scîrțiau, ieși din odaie. Avea de gînd să fie un ticălos

desăvîrșit, să rupă toate prejudecățile care-l chinuiau, să se folosească de vii și de morți, dacă atît îi mai rămăsese. Dorința de a descoperi prin vrăji aurul ascuns în acest pămînt devenise mai arzătoare după ce auzise poveștile secretarului. Voia tot aurul acestui pămînt și nu se mai sfîi să se dea pe mîna secretarului și a lui Zorba Efendi, cunoscător al semnului tîlsîm pus deasupra unei comori. Mergînd pe drumul răului căpătase încrederea în sine, sperînd să fie și aici un stăpîn proteguitor și la fel de iertător cu slujitorii lui. Nu voia să gîndească prea mult la neghiobia învîrtitorului de suflete, stăpînul răului, ca să nu-l supere.

Lîngă ultimul platan din grădină îl așteptau Zorba și secretarul necromant. Țineau de mînă un copil care smiorcăia.

— Știam, prea bun fiu al mamei tale, că ai să ne cauți. Ca să nu atragem atenția soldaților am venit noi aici.

Beitul nu se mai îndoie nici o clipă că Zorba povestise întîmplarea în casele ciobanului ca să-i stîrnească pofta și curiozitatea.

— Am adus, continuă Zorba, substanțe urît mirositoare să scoatem dracii din văgăuni: tizic de cal și praf de pucioasă, păcură și scîrnă și sămînță de mătărgună, iată-le !

Secretarul nu spunea nimic.

— Să mergem, preluă comanda Zorba, sufletul lui Davud nu e prea departe de pămînt, poate să-i afle toate tainele. Am mai adus și ligheanul de spălat. În arama lui bine lustruită pot să privesc mai bine duhurile atotștiutoare.

Și lovi de două ori în arama ligheanului. La zgomotul făcut, fereastra de la camera femeilor se deschise.

Plecară spre mormîntul lui Davud. Se tîrau dibuind cărarea în întunericul de catran. Copilul continua să smiorcăie. Drumul părea nesfîrșit. Lîngă mormîntul proaspăt, o cucuvea scoase niște sunete jalnice de parcă ar fi plîns un om, dar beitul nu se cutremură. Devenise viteaz și pregătit să întîmpine orice vedenie. Zorba nu păstra tăcerea cuvenită. Povestea întruna cum l-au învățat tătarii toate vrăjile, îl certa pe secretarul care nu reușea să a-

prindă cu flacăra amnarului tizicul, ba-l înghionti și pe copilul smiorcăit.

Cînd fumul de tizic și păcură se ridică în văzduh, aruncă pucioasa care sfîrîi. Apoi începu invocația, o bil-bîială de cuvinte spuse din ce în ce mai sacadat. În acest timp îl tot sfătuia pe bei să se uite în arama ligheanului.

Dar nu se distingea nimic, doar fișii de lumină și pete de umbră. Osteniți de încordare, ochii lăcrimau.

— Repetă după mine, Mehmet !, porunci Zorba.

Auzise bine, îi spusese pe nume, nici fala sangeacului, nici luminatul sau cel mai mare între ulemale ?

În lumina focului, fața puhavă a lui Zorba luase o înfățișare diavolească și avea privirea stăpînului. Cît de puțin îi trebuise să devină stăpîn. Dar beiul nu credea despre sine că poate așa repede să fie stăpînit. Repetă formula necunoscută, o învățase repede cu darul său de a imita.

— Vezi ?, strigă Zorba. Se arată ! Piei năpîrcă !

Da, începea să se încropească figura unei femei călare pe un elefant. Dar năluca pieri.

— Ai greșit, spuse calm secretarul, iar ai greșit formula. Niciodată nu ții minte nimic, toate le încurci. Și nici nu ești curat, numai la femei te gîndești și ai băut prea mult.

Copilul începu să plîngă.

Zorba striga la secretar, îi porunceă să facă el invocația dacă este curat, dar beiul strigă și el scurt, glas poruncit de războinic, prin care oprea orice încercare de a mai vrăji.

Mormăind, Zorba stingeă cu talpa imineilor tizicul.

— Și nici n-ai desenat cercurile, continuă calm secretarul.

Nici vorbă că fusese o nălucire, dar era o nălucire văzută și de către ceilalți. Îl privi pe Zorba, părea vesel. Poate știa să facă niște mișcări cu mîna, le exersase în meydan și umbra mîinilor semăna cu o întruchipare.

„Ce mult am decăzut“, gîndi beiul și o clipă îi trecu prin cap să-i omoare pe martorii decăderii sale. Dar nu luase cu el sabia. Zorba spusese în casele ciobanului că morții se sperie de fier. Nu cumva secretarul cel oacheș

și Zorba își bătuseră joc de el, știind că fără sabie vor scăpa de ceasul minios și a doua zi beiul n-ar fi putut să se răzbune ?

Ce repede fusese pedepsit pentru minciuna spusă dicienilor. Acum era legat prin ticăloșie de acești fățarnici, odgoanele care îi țin împreună pe slujitorii răului nu sînt rupte nici de cele mai năpraznice furtuni.

Se despărți de vrăjitori fără să spună o vorbă. În grădină îl cuprinse frica. Mergea încet, dar scîrțîitul pietrișului, crengile care-l atingeau sporeau groaza.

Cînd ajunsese în camera lui, se bucură că lumina din candelă nu se stinsese. Rămase nemișcat, cu ochii pironiți pe căpețelul de lumină. Deci fusese iertat, de vreme ce lumina nu se stinsese. Lumina nu trădează omul. Și invocă în gînd lumina, spiritul cel mai pur în stare să privească nimicnicia omului, s-o îngăduie și s-o ierte, însă gîndul fățarnic îi spunea că lumina e indiferentă, pîlpîie cît vrea ea. Se simți singur și frigul îi pătrunse din nou în oase și în suflet. Stinse cu ciudă lumina și se pregăti să doarmă. Dar somnul nu venea în sufletul răvășit, sau dacă atingea acest suflet, o făcea doar pentru cîteva clipe, atît cît trebuia pentru a prinde puteri și, treaz, să se teamă din nou.

Prin ușa deschisă, dinspre balcon, intrau mirosurile de alămîie, mosc și oleandru. Își căută papucii, scîndurile scîrțîiau sub pașii săi. „Prea multă osînză“, gîndi, dar nu mai avea timp pentru exerciții în meydan. Se plimbă prin camera luminată de lună. Pe măsuta rotundă, lîngă ibricul de cafea, găsi o scrisoare pe care n-o văzuse pînă atunci și se gîndi că iar a fost pedepsit fiindcă a stins candela. O aprinse din nou și citi scrisoarea. Sultanul Ibrahim îi cerea să-l elibereze grabnic pe Mîrza tătarul. Avea nevoie de prietenia și alianța tătarilor pentru a porni împotriva rușilor. Putea să fie arz mincinos această scrisoare adusă de Murad fostului său rival, cu gînd să-l piardă, dar beiul nu mai avea timp, adăstase destul. Chemă un slujitor și-l trimise la cadiu cu porunca să-l elibereze grabnic din beciurile beilicului pe Mîrza tătarul.

Trebuia să pornească spre Constantinopol, drumul era îngreunat de darurile pe care le va duce sultanului. Caravanseraiurile erau rare, dar și așa avea câteva zile bune de mers. Pentru cai va tocmi oameni de soi, călăreți buni, pentru oi va fi mai greu. Va lua cu sine pe ciobanul prieten și câțiva dicieni.

Stătea pe balcon, petrecându-și cu astfel de gânduri clipele dinspre dimineață. Din piață veneau glasuri de oameni, cîinii lătrau. Noaptea folosită cu temeii de închinătorii lui Allah era pe placul profetului. De vreo două ori auzi scîrțîitul ușii de la camera femeilor, vreuna din neveste voia să-și amintească de dînsa. Nu avea chef de femei. Zîmbi cînd se gîndi că nu va lua nici una după el, nici măcar pe Abdișa. Poate o va chema după ce va dobîndi marea putere, avea nevoie de o intrigantă ca ea, de cunoștințele sale și de ce nu? de ne iubirea lumii din inima acestei femei încercate. Dar nu se va da pe mîna ei. O, trîndav e sufletul omului pe care e stăpîină o femeie!

Privea dealul împădurit pe o coastă. Cucuiatul părea un mușuroi negru de furnici. I se năzărise?

În lumina albă a lunii, pete mici păreau că se adună și se împrăștie. Erau mărgăritare dalbe, multe, mișcătoare, coborînd și urcînd cucuiul dealului. Se frecă la ochi. Era închipuire îngerească ori diavolească? Nu putea lumina ochilor să străbată întunericul nopții pentru deslușirea adevărului. Așteptă. În scurta noapte de vară, lumina întîrzia să apară, fiindcă timpul așteptării gonea sufletul spre neliniște și nerăbdare. Și, deodată, sabia luminii despică întunericul, luna părea o petală pălîită de trandafir.

„Pămîntul nu minte“, gîndi beiful și-și frecă ochii. La atingerea cu vîrful degetelor, pungile moi de sub ochi se mișcă ca umplute cu apă. Da, pămîntul nu mințea. În verdele aproape negru al muntelui se mișcau oile, mii. Auzea acum glasul cîinilor căutînd turma, lătratul dolcăi, strigătul răgușit al măgarului. Din burta muntelui ieșiră vietățile. Își aminti ce-i spusese bătrîna despre munte.

Fusese viclean ciobanul, dăduse puțin din prea multul turmei sale; cum nu se gîndise și cum crezuse în

prietenia unuia ca el ? Înşelătorul, reuşise el, netrebnicul, să-l păcălească. Nu sute, mii erau oile lăsate acum sloboade pe muntele pe care se credea stăpîn ciobanul. Era deci stăpînul, Ciombaba, despre care îşi amintise că auzise şi credea că-i doar o legendă a locului, cum legendă era şi mormîntul marelui evlya Saltik ?

„Caii albi sînt strînşi de vărul meu. Zece sînt la număr armăsarii. Oile seine — o sută, le mîn în zori spre belic. Am pregătit desagi cu sare şi burdufuri cu apă, caravanseraiurile sînt rare şi drumul Varnei lung. Domnul a sorbit apa din văi, ploaia nu vrea să vină, pămîntul strigă după apă, omul după libertate“, îi spusese ciobanul.

Se îmbracă în grabă, intră în grajd şi dezlegă calul. Armăsarul alb era nervos, molipsit de neliniştea stăpînului. Îl lovi scurt, calul tresări, sări în două picioare, abia îl putu încăleca. Trezit, slujitorul nu era de nici un ajutor. Beiul plecă spre casele ciobanului. Pădurea foşnea uşor, păsările începură să cînte. Nepăsătoare, pădurea nu se temea de nimic. Nişte vietăţi ciudate ţîşneau din tufişuri şi se ascundeau la fel de repede.

Îl găsi pe cioban lîngă Zenab. Stăteau pe o bancă de lîngă clopotul mare cu inscripţia în limba latină. Alături, într-o covată, era pruncul.

Îmbrăcată cu zeghe şi cămaşă de borangic, la gît cu trei rînduri de salbe, femeia stătea cu miinile în poală. Din cînd în cînd, legăna cu piciorul covata.

Zenab îşi strînsese părul gros într-o coadă scurtă care, legată cu panglici, înţepa ceafa plină. Obrajii ei de piersică sclipeau. Avu timp să vadă şi lumina jucăuşă de pe faţa ei, dar şi spaima cînd îl descoperi.

Ciobanul se ridică în picioare, era prea năpraznică arătarea din zori. Strigă „ograda mea“, dar beiul făcu în jurul lui o mişcare iute, strunind calul ca în jocul de gerid şi strigă şi el : „vă dau foc la toţi, în fundul pămîntului să locuiţi, neam de cîrţiţe !“ şi, deodată luminat, potoli calul, descălecă şi se apropie de covată. Şi întreaga viclenie a rasei şi puterea de a se stăpîni îi aduseră pe faţă zîmbetul ştiut şi, ridicînd pruncul, spuse moale „va fi sultan, Zenab !“, dar pruncul începu să ţipe.

Inima mamei era prea departe de strălucirea viitoare și prea aproape de copilul care țipa. Era în ochii femeii împietrirea morții.

— Va fi un împărat sănătos, spunea beiful, rîzînd, știind unde trebuia atacat sufletul femeii.

— Nu-l dau, strigă Zenab, nu-l dau ! Ochii, cuprinși de mînie, păreau acum negri. Niciodată nu-l înfruntase Zenab, nici cînd o dăruise sultanei mamă, ca s-o dea, la rîndul ei, fiului în noaptea Bairamului. Atunci întorsese doar capul după el, ca o oaie dusă la tăiere. „Cu el de gît mor“ striga acum tigroaica, dar beiful n-o mai lua în seamă. Strigă la mocan :

— Vreau toate oile. Acum le mîni spre beilic. Strînge verii să mîne turma !

Ciobanul strigă, apărură ca din pămînt dicienii pe care beiful îi văzuse în seara trecută.

Și în învălmășeala care urmă, abia mai auzea blestemele femeii. Învățase blesteme rele, doar atît învățase Zenab.

Beiful porni în urma alaiului. Printre trunchiurile copacilor, rătăcind cărarea, oile buimace erau aduse înapoi de cîini.

Așa intră în oraș, trecînd pe lîngă sukul cizmarilor și blănarilor. Cele trei geamii, proaspăt văruiate, păreau că abia așteaptă soarele pentru a-l împunge cu vîrfurile minaretelor. Adormite, palatele cu două etaje se trezeau la zarva iscată fără veste. Un lalá care ducea o ceată de copii se ascunse repede într-un suk. Cerșetorii se dădeau la o parte, hoții priveau uimiți alaiul. O gardă de spahii împraștia mulțimea de curioși. Negustorii ragusani ascuseră repede de pe tarabă valurile de mătase cu fir zerhat. Oile, zbierînd, apropiindu-se de tarabe, dărîmînd și rumegînd papucii de mătase cusuți cu mărgelile ridicau nori de praf. Păsările zburau speriate și se zbăteau între ramurile arse de soare. Iar în urma tuturor venea beiful, ținînd în brațe mogîldeața. Părea străin de vacarm.

„Nu-i semn bun“, gîndi Abdișa cînd îl văzu. Și trase perdeaua subțire, care acoperea fereastra, dar curiozitatea

o îndemnă să privească din dosul perdelei pe nebunul căruia îi încredințase viața și inima ei.

Pînă seara veniră la bei trei grupuri de dicieni care se rugară să-l scoată din pivnițele beilicului pe vărul lor, ciobanul. Însuși cadiul se ploconi în fața beiului și-l rugă să desnoade băierile inimii și să lase minia deoparte acum cînd era atît de bogat. Mai folositor imperiului ar fi fost crescătorul de oi care știa și taina încrucișării cailor de rasă, dacă ar fi fost lăsat liber. Și cînd plecă, îi lăasă o pungă plină. După felul cum lăasă punga, beiul bănui că are pentru sine un dar mult mai bogat.

Dar cel mai mult îl miră scrisoarea adusă de un sol din partea cadiului de Ibraila.

„Prea luminate lala“, spunea cadiul, „am aflat prin oamenii lui jupan Dimitrie de minia care te-a cuprins față de păstorul Radu. Eu rog inima ta să înflorească din nou la razele soarelui ca o cicoare în zori și să dai drumul omului. Nu pot să-ți spun acum mai mult, dar la cetatea Ibrailei e găzduită doamna de-a doua a beiului Moldovei, Vasile. Îl știi înțelept pe armean și bogat, nu-l supăra și, mai ales, nu ucide oamenii care, dăruind lui aur, ne fac parte îndestulă și nouă“. Și urmau și alte sfaturi înțelepte.

Chemă un slujitor și-i porunci să-l aducă în fața lui pe cioban. Slujitorul se întoarse după un timp, se aruncă la picioarele beiului, plîngînd. Nu-l dibuise printre întemnițații de acolo pe cel pedepsit, părea că s-a ascuns într-o grotă a pămîntului.

Beiul știa cîtă trădare și minciună adăpostește, nu era de mirare ca unul din oamenii săi să fi fost cumpărat pentru a-l elibera pe cioban. Îi scăpase. Și, ca prin minune, sufletul său, în loc să se întunece, se bucura. Să fi fost amintirea bătrînei care își dăduse sufletul sub ochii lui sau doar admirația pentru firea îndîrjită a altuia, cînd a sa începea să se moleșească ?

Ciudate și fără stăpîn erau vietățile din sufletul său ! Și, ca să le strunească, porunci să fie scos în meydan paznicul închisorii din beilic și bătut cu vergile.

ÎN CAMERA FEMEILOR, ABDIȘA pusese un leagăn pentru copilul care îi fusese dat în grijă. În firidă ardea candela. Mirosul uleiului ars era pătrunzător. Abdișa deschise o fereastră, dar zgomoatele curții erau prea mari, ar fi speriat copilul. Peste covorul verde se așezase destul praf, servitoarele uitaseră să facă de dimineață curățenie, atrase de spectacolul străzii. Erau puturoase și rele, se pîrau una pe alta și se ascundeau cînd trebuiau să muncească. Și pe lemnul ferestrei era praf. Camera părea lăsată în părăsire. Abdișa desfăcu o sticlută cu mosc și stropi așternutul copilului. Peste mirosul de cîrpe încinse, parfumul suav își schimbase parcă soiul.

— Anadîm !, făcu Zulfie cea cu buzele subțiri ca abia trase cu o pensulă, ia uite kartalul unde a venit !

Zulfie, prima soție, își scoase vălurile. Avea ochii încercănați. Transpirase mult și părea obosită. Abdișa o pîndea de cîteva zile. Femeia cu buzele subțiri se întîlnea cu un negustor bătrîn, nu putuse încă afla ce punea la cale, deși o trimisese iscoadă pe Nurvet, băieșița. Intriganta Nurvet îi spusese că Zulfie vorbește în limbi străine cu negustorul și poate era adevărat, prima soție avea un dar înăscut de a pricepe orice grai omenesc, învăța cu ușurință cuvinte ca papagalul vorbitor din colivie. Abdișa se mira cum în mintea aceasta proastă se pot culcuși cuvintele. Rămîneau acolo chiar auzite prima dată și ieșeau pe buzele femeii cu o precizie uimitoare. Deși nu era prea arătoasă, cu puțină carne acoperind șale de spahiu, avea darul vorbirii și nu era de mirare că beiul o preferase adesea. Naltă și uscată, Zulfie ar fi părut o stafie pentru oricare alt bărbat. De un singur lucru avea ea grijă : să-și toarne în ochi o licoare necunoscută pentru a le spori strălucirea. În ciuda cearcănelor, și acum, ochii ei mari cît două ceșcuțe de porțelan erau strălucitori. Dar nu de ea se temea Abdișa. Georgiana care stîrnise gelozia beiului putea să devină stăpîină pe inima lui, mai ales cînd avea de partea ei copilul cu ochi albaștri care-i semăna așa de bine.

Pe perna ei, fiica negustorului armean părea străină de tot ce se întâmpla în camera femeilor. Zdrăngănea alăuta scoțind sunete false cu care urechea ei era demult obișnuită, convinsă că pentru darul ei muzical o iubea beiful și se purta cu nepăsare față de celelalte femei din harem.

Zulfie se aplecă deasupra leagănului, dar Abdișa putu să vadă că în ochii ei nu era nimic din ceea ce ar fi trebuit să fie în ochii unei femei care născuse de câteva ori, adică dragoste. Abdișa se temu pentru viața copilului.

Din curte se auzi glasul gros al băieșitei care alunga pe cineva și Abdișa nu se îndoi nici o clipă că Zenab pătrunsese pînă acolo. Făcuse bine că lăsase de pază pe Nurvet, ce pază mai strașnică ar fi putut-o împiedica pe Zenab decît paza unei femei?

Abdișa se duse la fereastră, putu s-o vadă pe Zenab. Se ascundea după trunchiul unui copăcel subțire. Cu mîinile pipăia pieptarul, probabil că laptele curgea și sîinii o dureau. Din cînd în cînd, cite o pietricică aruncată de băieșita, care stătea pe pietroiul ei, spărgînd seminte de bostan o lovea, dar femeia părea că nu simte lovitura. Dinspre poartă se apropiau cei patru copii ai viclenei Zulfie. Mama îi uitase pe semne în meydan, mereu îi uita, dar copiii știau drumul și o descopereau întotdeauna, cum o descoperiseră și cînd îi părăsise la Istanbul, venind de una singură după bei. Călătoriseră cei patru, doar ei știuseră cum, și Zulfie se trezise cu ei în harem, murdari, mirosind a bălegar și seu, mereu flămînzi și gălăgioși, ca niște păsări de pradă.

— Soră, spuse Abdișa, apropiindu-se de leagănul copilului, n-ar trebui un ceai de ierburi pentru pruncul acesta?

Cei patru copii intrară în clipa aceea în cameră și se îndreptau cutezători spre leagăn. Descoperiră mica mोगildeață și nu înțelegeau de ce stătea acolo și se bucura de atîta grijă din partea femeilor, cînd la ei nu se mai uita nimeni. Fuseseră învățați doar să mintă, să se prefacă furați de somn cînd mama îi purta prin locuri străine și nu trebuiau să vadă ceea ce vedeau printre pleoapele întredeschise, și nici să audă șoaptele de dragoste,

neînțelesele sunete care ajungeau pînă la ei. Dar căpătau de fiecare dată sugiu. Ienicerii erau darnici cu copiii și ei știau că pentru buna lor cuviință erau mereu răsplătiți.

Zulfie îi alungă. Copiii ieșiră trîntind ușa. Zgomotul n-o trezi din îndeletnicirile ei muzicale pe fiica negustorului armean și n-o supără prea mult nici pe Zulfie, obișnuită cu purtările lor. Abdișa văzu pe mătasea tunicii roșii purtată de rivala ei o pată. Aflase că femeia abia născuse în taină ori lepădase și laptele îi curgea încă, ar fi putut hrăni copilul din leagăn.

— Hm, răspunse într-un tîrziu Zulfie, nu știu, soră, eu n-am crescut pe fiii beiului cu apă îndulcită.

Erau fiii beiului oare? Și cel pe care-l lepădase nu demult putea să fie zămislit de bărbatul așa ocupat cu necazurile guvernării? Acesta din leagăn era adevăratul fiu al beiului. O clipă Abdișa se gîndi cu voioșie la stingerea stirpei omenești, o clipă. Mintea ei ageră intuia jocul pe care voia să-l facă beiul cu acest copil. Născut în staul, nu în serai, copilul ar fi putut ajunge împăratul imperiului de răsărit și apus, dacă ar fi fost crescut după cum voia beiul. Și ea, Abdișa, va fi ca acum sultana validé, minuind și scoțînd din funcție silihtarii care purtau sabia sultanului, plănuiind cu cizlar-aga, șeful eunucilor. Nu va fi prea bătrînă atunci? Se depărtă de leagăn căutînd o oglindă unde să-și privească fața ei rotundă, să vadă cît mai pot ochii să strălucească în tainica lor albăstrime.

— Beiul, începu să vorbească fiica negustorului armean, nu a fost prea destoinic în noaptea berbeciei sale. Hi, hi, rîse, și dinții de vulpe țîșniră printre buzele vopsite cu hené. E bun de doică pentru fiii de sultan.

— Taci, soră, spuse moale Abdișa, iar glasul ei stins era sau se voia prietenos, taci, nu sînt vorbe de spus în fața copilului.

— De ce, răspunse obraznica, o să mă spună pruncul din leagăn grăsanului bei, soră?

Așezată pe perna ei, Zulfie adormise ori se prefăcea. Pufăia încet prin nările mari.

Scuipînd întruna cojile de la semințele de bostan intră băieșița. Abdișa îi făcu un semn, dar n-o putu împiedica să se apropie de leagănul copilului.

— Ia uite cum strigă prigoria, se mira băieșița, i-o fi foame. Și strecură în gura copilului un ghemotoc de semințe mestecate. Copilul tuși, se înecă și scuipă afară ghemotocul. Știa să se apere. Moale călcau pașii lui Zulfie care, trezită, se apropie de leagăn.

— Soră, spuse, îi aduc apă îndulcită.

Surorile ei. Prăvălatice ! Colțoase ! Iepuri fricoși, lupoaice veșnic flămînde în căutarea hranei, aruncînd banii de danii în buzunarul ienicerilor din meydan, vînzînd uleiul pentru candelă, adunînd valuri de camhă și obiecte de toate felurile pentru vremuri grele, iată surorile ei ! Dar cel puțin nu aveau gîndul prefăcut ca negrele călugărițe din mănăstirea împărătesei Irina. Știi că întreaga lor preocupare este pentru pîntecele bine hrănit și oferit mîngîierilor.

Zulfie se întoarse în camera femeilor. Ținea în mînă o sticlură plină cu lichid și tot sugea licoarea prin bucățica de pînză legată de capătul sticlurii. Pînza se umezise.

— Gustă !, îi oferi ea sticlura. Gustă ! Lichidul dulce mirosea puternic a mosc. Abdișa o privi pe Zulfie, ochii negri ai femeii străluceau. Adusese una din sticlurile furate din firidă unde Abdișa păstra neprețuitul parfum de mosc. O fura mereu și acum nu se mai temea să o arate. Mai gustă puțin, simți și gustul acrișor de alămîie.

Abdișa se apropie de leagăn. Nesățios, copilul suga prin pînza rară lichidul dătător de viață. Obrajii se colorau, „morbidezza e dolcezza, unita del coloriti“ erau pe fața grăsuță a copilului. Se pricepea Zulfie, lichidul curgea încet, picătură cu picătură în gura copilului flămînd.

Rămăsese, privind copilul care suga, singură în cameră. Dînd la o parte cu limba gîtul sticlurii, copilul adormi. Sorbi ea ultimele picături dulcele și-i plăcu. În ultimul timp mînca foarte puțin, începuse să se îngrășe.

Abdișa se apropie iar de fereastră, dar n-o mai văzu pe Zenab. Grădina, arsă de soare, stătea nemișcată. Cele cîteva tufe de trandafiri, pline de flori, pete de culoare în verdele aspru al verii, aruncau mirosuri pătrunză-

toare. O dulce moleșală o cuprinse, netulburată nici de strigătele animalelor din curtea beilicului.

Se întoarse lângă leagăn, înveli copilul care dormea și tresări. Părea țeapăn. Încercă să-l ia în brațe, nu mai era nici o îndoială, firul subțire al vieții se rupsesese. Vru să strige, dar se stăpîni, era numai ea singură în cameră, celelalte dispăruseră, doar ea putea să fie învinuită. Prin cele opt ferestre ale camerei intra o lumină albastră și Abdișa simți un cerc în jurul capului, care începea să-l strîngă, din ce în ce mai puternic, din ce în ce mai dureros.

Puse copilul în leagăn. Își strînse repede sticlutele cu hené și mosc și ieși. Bănuiala că e privită de ochii surorilor o încolțea, dar se baza pe norocul ei. Poate reușea să ajungă pînă la casa lui Izmet, era sigură că fostul ei bărbat o va ascunde și feri de mînia beilului. Fusesse un bărbat duios și blind Izmet, dar plicticos, nepotrivit ambiției ei. Îi mîncase tinerețea sau dacă nu tinerețea un număr bun de ani. Știa că mai presus de mînia beilului era dorința lui de a ajunge în capitală și se baza pe scurtul timp de răgaz. Nu dorise moartea copilului, părea un prunc sănătos și zdravăn, dar ce rost mai aveau gîndurile de acum, dorința de a-și vedea casele frumos zugrăvite de pe malul Bosforului? Pentru ea începea o viață grea, cel puțin un timp.

Ieși din camera femeilor și înaintă ferit printre pomii din grădină. Copacii păreau împietriți. O ameteală dulce o cuprinse. Încercă să se sprijine de ceva, făcu un pas, dar n-ajunse la copăcelul subțire, care o chema cu mii de brațe. Era un gin buclucaș, copăcelul, se depărta mereu de ea și rîdea. Femeia puse bocceluța jos și se așeză alături. Era ușoară ca un fulg, mai avea puterea să ridice mîinile, chemînd parcă ajutor. Apoi, brusc, ochii pierdură lumina și ființa ei intră în întuneric. Auzea în întunericul dinlăuntru glasuri, chicoteli, „vrăjitoareo, ucigașă, neprimitoare de duhuri bune“. „Nu-i adevărat!“, se opunea glasul din sine, stins, dar întunericul iar acuza. „Ai vrut!“ „Ce-am vrut?“, se sumeți mugurul de viață din sine.

Mii de păsări zburau, auzea numai bătaia aripilor, ciripitul înnebunitor. Apoi se făcu liniște. Îngerul Ga-

briel apăru mare, năpraznic, filfiind din aripile gigantice, cît cerul. Apăru în lumină, dar era o lumină rece.

O găsiră spahiii din gardă lîngă un copăcel, chircită de ultimile dureri ale otrăvii. Fu îngropată spre seară. Imamul ținu pe îndelete slujba, știind că Izmet Edip va da mulți guruși pentru trădătoarea cu ochi albaștri.

Prîns în pregătirile pentru plecarea la Istanbul, beiul auzi abia a doua zi ce se întîmplase în serai. Se rugă o clipă pentru sufletul femeii ambițioase, dar știa că rugăciunea lui nu va fi primită, era un kûfri care acorda mult mai multă importanță vieții și biruinței ei aici pe pămînt. La lumea sufletului nu voia să se gîndească prea mult, va avea destul timp dincolo, pe lumea cealaltă, s-o cerceteze pe îndelete. Pentru copilul cu ochi albaștri plînsese însă și toată noaptea se gîndi dacă moartea copilului nu însemna întunecarea norocului. De fapt, se gîndea tot la el însuși.

X

DIN SOLDATII GARNIZOANEI ÎI luase pe cei mai ageri. Murad veni lîngă el și-i dăruî două scrisori în care se vedea unirea dintre Vasile Vodă și beiul Matei Basarab. Voiau ghiaurii să fie liberi.

— O să-ți fie de folos, îi spuse Murad.

Beiul nu înțelese la început, abia apoi pricepu de ce Murad îi dăruise cele două arzuri. Știa că va ajunge mare vizir și încerca să-i intre în voie.

În marea lui mîndrie beiul nu se gîndi că sînt arzuri mincinoase.

— Și eu, preanorocosule, auzi în spatele său glasul lui Zorba, vreau să văd cetatea lui Mehmet Cuceritorul !

Animalele țipau întăritate de muște, presimțind vitregiile drumului. Herghelia necheza. După caii albi, zece la număr, veneau caii de povară înhămați la harabale.

Căruțele, încărcate cu sacale și bulgări de sare, gemeau. Darurile de preț le pusese într-o căruță din față.

Era păzită de trei oșteni călări. Mirosul de putreziciune, amestecat cu acela al frunzelor arse, îl amețea.

Zorbagiul se ținea mereu aproape, îl ajuta mai mult încurcându-l.

— Eu am văzut, începu el să vorbească, eu am văzut la mormîntul lui Saltîk un tron de aur și pe tine, slăvitule, așezat pe pernele lui, dar nu puteam să spun, cum să-i spun vizirului Davud? Și a mai avut această vedenie și secretarul necromant, poate să probeze prin jurămînt. Eu sînt un Zorba, o biată creatură aruncată de Allah pe pămînt să înveselesc oamenii, pehlivan cu bîrdihanul mare, dar știu să-mi strunesc gura și, cînd vreau să aflu ceva, mă strecor și în gaură de șarpe. Între huliitorii lui Allah sînt cel mai mare, între miei sînt cel mai blînd, tretin sînt în herghelie și armăsar focos cînd trebuie să-mi port stăpînul spre biruință. Am într-o pungă un os din oasele sfîntului Saltîk, atinge-l floare a imperiului, să-ți poarte noroc.

Și desfăcu o pungă. Se vedea un oscior curat din piciorușul unui miel, abia curățat de carne.

Beiul atinse relicva rîzînd.

— Acum nu te mai vrea nenorocul, pot să merg lingă tine pînă și-n țara morților, viteazule cu ochi de peruzea! Vreau să mă faci tigrabași în imperiul tău, să pun eu tigrău pe acte și apoi mîna ta slăvită să țeasă semnătura. Dar pe secretar să-l lași în preajma mea, să nu-i dai funcții prea mari că se mîndrește.

Îi trebuia inteligența secretarului și știința lui de carte, de aceea îl voia în preajmă, știa Zorba cum se face culcușul în lăcașul puterii. Ou de cuc în cuib de pasăre străină, dorea căldura să iasă la lumină, căldura altuia.

Printre strigătele din jur, glasul lingușitorului era ascuțit și puternic, aproape poruncitor. Sau i se păruse? Nu cumva cu darul lui înăscut de a prevedea, Zorba se pregătea să poruncească de pe acum? Oare cum s-ar fi purtat dacă beiul ar fi căzut în dizgrație și sărăcie? Nu se îndoii nici o clipă, ar fi fost primul hulitor sau, în rîndul bătaușilor cu vergile, ar fi lovit cel mai tare. Abia acum văzu că pe fața lui Zorba rămăsese un semn gros, rana făcută nu se vindecase prea bine. Dacă reușise

să-și lipească pe locul sortit vergilor o piele de măgar, fața nu și-o putea ascunde. Pentru Zorba moartea lui Davud era o răzbunare a cerului. Încăpea bine ura în sufletul său, veselie nu era și a inimii, doar una prin care putea să apuce de fiecare dată câte ceva.

— Vino !, îi spuse lui Zorba și lingușitorul fugi către un catir pregătit din timp. Dar bietul animal se lăsă la pământ, nu voia să poarte povara. Calm și nepăsător la lovături, stătea pe picioarele din față îndoite. Plecase numai o ureche și cu alta ridicată asculta de demonul altei ființe.

Beiul încălecă și dădu semnalul. Turbanul său alb lucea ca luna prinsă în primele raze ale soarelui.

Convoiul porni. Pământul își rupsesese băierile și, înnebunit, primea și răsfîrgea glasurile, tropotul de copite și strigătele animalelor. Pînă dincolo de șaua linsă de ploi a munțișorului se auzea glasul vietăților trezite la viață de porunca unui om și vietățile răspundeau în felul lor, însuflețindu-se, adunîndu-se în pîlcuri și răzvrătindu-se iar, peste toate stăpînind praful și sunetul. De jur împrejur, dealurile se întindeau ca o centură și Coiumbaba, asemeni muntelui Kaf, lăcașul spiritelor și al păsării fantastice Simurgh, părea de smarald.

Drumul fu greu. Pînă aproape de cheile Medgidiei îl hăituiseră hoții de cai, tocmiți de el însuși să-l prade pe Davud. Paguba nu era prea mare, dar oamenii convoiului păreau speriați. Oricum, apărarea era mai greu de făcut noaptea, deși aduseseră făclii care puteau fi aprinse.

Seara i se pregăti cortul. Stelele străluceau puzderie pe boltă. Luna era plină, caramzie, se vedea călărețul din lună și steagul desfășurat pentru luptă. Nu avea astrolabul, ar fi vrut să vadă mai mult. I se părea că bolta îi dă de știre în noaptea aceea și el nu avea decît să traducă știrile.

Ceva plutea greu deasupra așezării încropite în grabă.

Trei zile mai dura drumul prin stepă și chei.

Conducătorii harabalelor aprinseseră feștilele. Știau obiceiul tătarilor de a lega de coada calului lor un capăt al frînghiei, iar celălalt, aruncat pe gîtul calului l-ar fi

putut trage unde vroiau, erau hoți vestiți și mai periculoși decât oamenii cadiului.

Tabăra începea să se liniștească. Ochiul mare al nopții era deschis. Beiful nu intră în cortul așezat sub un dud. Întinderea pustie, dealurile pleșuve din depărtare, înnoptarea lumii îl dăruiau visării.

Departe de tabără văzu o luminiță. Se hotări să plece într-acolo, dar singur, fără gălăgiosul zorbăgiu rătăcit în tabără, poate pregătind jocul de zaruri. Căpătase mare încredere în ea, haimanaua, în umbra unei mari puteri ca a beifului.

Era parcă răul din sufletul său și, fiindcă el stătea în afară, îl lăsa să se zbenguie.

Mergea spre luminița care se depărta, întorcînd mereu capul. Prin pînza nopții abia putea să vadă bulucurile averii sale. Ale sale? Daruri care vor dispărea în bîrdihanul imperiului, cum dispăreau chebabul și zerdeaua în foalele lui Zorba.

Dar perla puterii îl aștepta, trebuia făcută dania către imperiul cel putred.

Luminița deveni flacăra, apoi foc jucăuș care își trimitea șerpia către noapte. Văzu lîngă foc, înnodat ca o frînghie trupul unui derviş.

— Îngăduie, ceru beiful și se așeză pe nisip.

În liniștea nopții se auzea glasul mării depărtate.

— Cere furtună, murmură dervişul.

— Merg numai pe uscat, ținînd coasta, nu mă tem, răspunse beiful.

— Eu am adus lîngă urechea ta glasul mării, ascute urechea, ce mai auzi?

— Kûfri!, strigau acum multe glasuri vesele, Kûfri!

— Duhul lunii este rău stăpîn, de ce te închini lui?

— Iubesc viața și pe stăpînul vieții, spuse beiful și simți un firicel cald cum se încolățește în jurul inimii.

— Prețul vieții este moartea, răspunse la fel de încet dervişul.

Acum înțelegea de ce nu-i iubea sultanul Ibrahim pe acești închinători ai focului.

Nu voia să mai fie păcălit, destul își bătuse joc de el Zorba, ducîndu-l în lumea duhurilor. Și totuși auzea în

preajmă odată cu vuietul mării, plînsul unui copil și chiar un greu răsuflet ca de fiară înjunghiată.

Își puse mîinile la urechi, apoi, ridicîndu-le spre cer, de parcă ar fi cerut îndurare, strigă :

— Și dacă ar fi să urc muntele de piatră Araf, tot pe stăpînul lumii îl voi sluji, de ce mă înfricoșezi ? Jur pe cel născut în întîia lună Rebi, pe marele Muhammed, să nu mă înspăimînte nimic, nici înfățișarea mea ieșită din învîrtoșarea inimii, nici trădarea. Slăbiciunea e parte femeiască și prag al libertății. Ca și nemișcarea. Libertatea e prețul vieții, de ce vrei să pui piedici libertății înfățișîndu-mă slab, cocoloșit în propria mea lașitate ? Piei, nebunule !

Ager, înfipse sabia în mogîldeața incolăcită. Dar sabia strălucea la lumina focului, fără pic de sînge. Focul era, dispăruse mogîldeața.

Beiul plecă îngrijorat, fusese doar o vedenie, spunea luciditatea sa. Se depărtă de foc, se apropie de cortul de sub dud.

Intră în cort, se întinse pe covoraș. Dormea din ce în ce mai rău noaptea. Trebuia să facă un drum greu, mereu în șa, mereu ager, apărîndu-se de capcanele pe care, din neatenție, le așezase și el. Nu dăduse încă ochii cu hoții de cai, dar știa că negriciosul cu ochi de măslină își va face datoria. Era o onoare a lor la care țineau foarte mult. Și mai știa că nu va fi cruțat, dacă ar fi stat în calea acestui negricios care, din greșeală, și-ar fi limpezit șișiiul în sîngele lui. Nu se gîndise oare să-i plătească pentru a lua viața conducătorului convoiului, Davud pașa ? Allah amestecase planurile și acum, în locul lui Davud era 'el. Ar fi vrut să ceară ajutorul cuiva, dar pe cine se putea bizui ? Zorba ? Trădător. Spahiii ? L-ar fi disprețuit. Pe cine să ceară din lumea oamenilor ? Ceru ajutor stelei sale norocoase, construi în minte o hartă a cerului și se rugă bobului de mărgăritar pe care-l credea pus de pază asupra vieții sale. Întinse mîna spre clon-dir, dar se răzgîndi. Mîine soarele va fi prea puternic pentru a-l suporta. Se ridică de pe covor. Nisipul fier-

binte îl încălzise. În ochi parcă avea firicele de nisip, mici luminițe scînteiau, năucindu-l.

Spahiii din fața cortului adormiseră, se auzea respirația lor zgomotoasă.

Un glas țîșni în tăcerea nopții, părea glasul unei păsări. Îl însoți un urlet prelung.

„Lupii“, gîndi beiul, „dar nu sînt așa cutezători vara“. Tunica i se răci deodată.

Urmă un miorlăit, o șoaptă neînțeleasă, într-un grai necunoscut, apoi altele, legate într-o melodie incantatorie.

„Aha !“, gîndi el, „asta e deciu !“

Paznicii nu păreau a auzi ceea ce auzea urechea lui doară. Pipăi sabia și ieși din cort. Acum se auzea un ritm îndepărtat. Căută ligheanul de aramă în care se spă-lase, nu-l mai găsi. Dispăruse. Spurcăciunile se atrag cu spurcăciuni, era mîna tătarilor vrăjitori. Dar caii erau ființe curate, nu trebuiau pîngăriți.

Calul său era neliniștit, neștiind unde să tragă, spre șaptele vrăjitorilor sau să rămînă lîngă stăpîn ?

Zurbagiul se trezise, se zvîrcolea pe covorașul său.

— Ehei !, îl zgîlții beiul, vrei să ajungi tugrabași ?

— Preaslăvitule, strigă Zorba, cine nu vrea ? Oșteanul se trezi de-a binelea, se împleticea în caftan. „Spurcăciunea cu spurcăciuni se sperie“, gîndi beiul și parcă oșteanul îi înțelese gîndul.

— Auzi ?, îl întrebă pe Zorba, auzi cum bat în ligheane ?

— Aud, fac vrăji pentru armăsarii lui Izmet.

— Ai lui Izmet ? întrebă beiul fără să-și ascundă mirarea. Sînt armăsarii ciobanului, zece cai albi de rasă bună, de la Izmet am doar cai negri arăbești.

— Izmet i-a vîndut baciului pe trei pungi cu galbeni. Abdișa a luat banii, ea a făcut și tîrgul.

Beiul simți iar amețeala, dar nu voia să creadă, știa bine armăsarii albi, îi văzuse, nu se puteau pune la cale astfel de afaceri fără știrea lui.

— Să nu ne simtă tătarii, șopti el.

— Știi trei vrăji să-i țintuiesc locului, șopti, la rîndul său, burduhănosul. Ascultă mai bine freamătul ierbii, preaiubitule, urechile tale nu trebuie să audă ce voi spune eu în crucea nopții.

Se strecurau către herghelie. Caii sforăiau înnebuniți, din ce în ce mai aproape se auzeau cuvintele vrăjitorilor. Rostogolindu-se pe norii plumburii, luna plină strălucea. Dar caii reușiseră să se desprindă. Numai cei albi fugeau nechezând, chemați spre alte locuri. Ridicaseră praful, nu se auzea decît zgomotul și strigătele celor care, ieșiți deodată din pămînt, îi mînau spre ascunzișurile dintre chei. Cine putea opri galopul ?

Spahiii veneau cu făclii, cîțiva încălecară, dar gloabele nu puteau ajunge caii de rasă. Și în lumina făcliilor, beiul văzu pe ciobanul Radu, care veghease ca totul să se facă în ordine. Planul împlinit, trecu fulger prin fața beifului, netemător de moarte.

Trezite, oile behăiau, spahiii cu făclii aprinse treceau prin îmbulzeală, oamenii strigau fără rost.

Numai caii albi fuseseră furați, ceilalți rămăseseră și erau neliniștiți. Spahiul de pază, cu mustățile sale ca două aripi de rîndunică, plîngea. Beiul își pipăi sabia, dar Zorba îl răsturnă pe spahiul, cărîndu-i cîțiva pumni. Apoi, cînd, întors ca un coltuc de pernă, spahiul lepădă o pungă, pehlivanul o ridică repede și o făcu pierdută în șalvari. Era, de pe acum, slujitorul cel mai apropiat de bei, știa să facă acele gesturi repezi, trebuincioase în vremurile pe care le trăiau. Pe tablaua vieții, arunca zarurile norocului cu aceeași agerime cu care aruncase în șalvarii săi punga spahiului. Erau largi șalvarii, încăpători, făcuți fără zgîrcenie.

Beiul intră în cort, dar nu putu să adoarmă. Nu se gîndea decît la sine, n-avea timp să vadă că Zorba dispăruse din convoi. Cu cît se apropia de biruință, cu atît se depărta de adevărul vieții. Și viața îi dădea de știre chemîndu-l, amăgindu-l cum doar ea știa să amăgească pe cutezători. Lăsase în sangeacul Babadag un an doar. Prin minte îi trecură cîteva amintiri neplăcute. Plătise strîmb și strîmb primise plata.

Pipăi talismanul cu numerele prietene. Crescuse o vreme aici printre fiii și fiicele poporului cu căciuli negre. Poate purtase și el o asemenea căciulă. Femeia care-l crescuse îi spurcase creștetul punînd pe capul pe care trebuia să stea mai tîrziu turbanul de mare vizir bucata de blană ca un mușuroi de furnici.

Dinspre cheile Medgidiei veni o adiere de vînt caldă. Apoi, liniștea se făcu stăpînă pe întinderea stepei.

„Sfînt e pămîntul pe care s-a aprins candela sufletului“.

Beiu! căută clondirul plin cu vin și înghiți zdravăn. Licoarea i se păru caldă ca laptele. Mai înghiți din vinul roșu, simțind o amețală plăcută. Văzu pe pînza minții zugrăvit muntele pe care-l vînduse și orașul de garnizoană cu casele albe ascunse între coroanele copacilor prăfuiți. Simți în nări mirosul ars al frunzei de viță. Apoi imaginile se învălmășiră și, răpus de oboseală, beiu! adormi chircit pe covorul secadé.

XI

INTRĂ ÎN ORAȘ PRIN POARTA sud-vestică. În lumina de plumb a dimineții, capitala lui Fatih Cuceritorul, cu nepăsarea ei de piatră, învinsă doar de obuzele lui Orban, era împrăștiată pe coline, chemînd privirea spre palatele cu patru caturi ascunse în marile grădini de smochini și alămii. Cetatea sfîntă vegheată de poligonul închisorii celor 7 turnuri părea în dimineața aceea, în lumina felinarelor uitate aprinse de către fanragii, un sat mare și liniștit.

Se despărți de oamenii care însoțiseră turma, dădu poruncă să se ocolească orașul. Plouase cu o zi înainte și convoiul mergea încet. Cîteva haimanale priveau cu admirație pacostea gălăgioasă, care îi trezise din somn, dar nu erau supărate, fiindcă bănuiau o zi cu danie.

Și așa, auzind din ce în ce mai stins behăiturile și gemetele bietelor animale lovite fără milă de însoțitori, beiu! adăsta. Soarele își deschise pleopa cu năravul încetineli și, treptat, peste aburul și praful care se ridicau coborîră culorile pîlpîitoare ale răsăritului. Aprins deodată, cerul arunca lumina și căldura de la sfîrșitul lunii iulie.

Pînă cînd oile și caii vor ajunge în grajdurile împăratului, avea timp să hălăduiască. Defterbașii se scula tîrziu, cum tîrziu se sculau și negustorii de la sukuri.

Se îndrepta spre cancelaria imperială; mîndru de sine și deloc obosit. Avea credința că va semna acum un pact cu viața și va birui. Lupta e datoria omului și el luptase. Mortul șters din cartea secretă a imperiului se întorcea pentru a plăti. Caii cei albi îi fuseseră furați, cei mai buni, dar și el îl păcălise pe ciobanul Radu. Muntele acela neclintit și batjocoritor, Coiumbaba, nu aparținea ciobanului odată ce pe act nu se afla sigiliul său. Dar cîntea îl cercă o clipă și, fără să vrea, se simți ticălos și mic. „Fac eu ceva să mă răscumpăr în fața ciobanului“, gîndea în timp ce se îndrepta spre cancelaria imperială.

Ajunse tîrziu și pierdu o bună parte din zi numărînd și semnînd cu atenție în condică. Dădu defterbașului ceea ce acesta ceru și mult pe deasupra. Pentru sine păstră o pungă cu guruși, nu prea mulți, restul îi trecu în condică. Se gîndi o clipă să-i dea personal sultanului, așa făcuse și pașa din Alep. 50 000 guruși, oho! Mai bine era să înregistreze ceea ce adusese el, sultanul ar fi putut să nege oricînd darul, se aștepta la orice de la Ibrahim.

Defterbașul era trist și socotea moartea socrului său de rău augur.

— Era un om cîstit, spuse el.

— Da!, îi făcu pe plac beiful, era un om foarte cîstit, nu primea daruri, se baza doar pe curajul lui.

Defterbașul îl privi încruntat, semn că nu credea în cîntea desăvîrșită a socrului său. Ar fi vrut să afle cîte din darurile pe care le scria acum în condică erau partea lui Davud. Dar își pierduse curajul și aștepta vremuri mai bune să-l pedepsească pe cutezătorul care venea acum la el. Scria încruntat și beiful urmărea înscrisul, nu dorea să fie păcălit.

Cum abia a doua zi era primit de sultan în camera de audiențe, voia să-și petreacă plăcut restul zilei.

Era liber acum și nimic nu-l mai înspăimînta. Scăpînd de avere, scăpase și de greutatea care-i strivea umerii. Se putea lăsa în voia firii sale de om liber, măcar cît îi mai rămăsese din zi. Trecu prin fața platanului din ogeacul ienicerilor. Era un copac mare, cu trunchiul gros și puternic. De crengile lui atîrnase nu demult un pașă.

Ienicerii îi sfîrtecară trupul bucată cu bucată. Ienicerii erau tot atît de nebuni ca Ibrahim. O lume a patimii fără astîmpăr creştea în imperiu. Legile cele drepte, kanun-anîm, căzuseră ca hainele unei cadîne în harem. Domnea iscusinţa fiecăruia şi voinţa oricui. Fărămiţată, marea voinţă care ţinuse edificiul imperiului nu mai avea nici un drept. Trecuse vremea cînd împărăteasa papistaşilor din Anglia, Elisabeta, folosisese întreaga ei isteţime pentru a trezi prietenia sultanului. Țarul Rusiei ştia slăbiciunea imperiului şi se întărea. Trebuia o mină puternică şi o minte trează acum, un om iubit de ulemale şi de şeic, şi cine putea fi mai iubit ca el, Mehmet ?

Cu astfel de gînduri străbătea străzile oraşului, trecu dincolo de multele bariere de lemn care înconjurau Aghia Sofia.

Caftanul cu tăietura Abaza i se umplu de praf.

O luă spre cartierul cu case de lemn, hoinări un timp gîndindu-se la palatele cu stucaturi de pe malul Bosforului ale femeii lui Izmet Edip, crescătorul de cai. Dar femeia Abdişa nu mai era şi el nu simţea nici nu regret pentru ea. Părea că toate sentimentele omenеşti plecaseră din sufletul său şi poate era bine aşa, curăţat de slăbiciuni, să trăiască doar pentru ideile sale.

Ajunse, fără să-şi dea seama, într-unul din cartierele cu magherniţe, unde petrecuse adeseori în tinereţea sa. Buhăilele femeii ale acelei vîrste aveau fiice tinere care puteau lua de la capăt meseria bine cunoscută. Aici erau huriile care dădeau bărbatului încrederea în mîntuirea lui şi el iubea aceste hurii ale pămîntului, fiindcă le cunoscuse.

Dar nu putea intra în casele acelea aşa îmbrăcat cum era. Trebuia să-şi schimbe hainele pentru a trece neobservat. Putea să fie jefuit sau omorît de acei hafiz care-şi spun recitatori ai Coranului, de fapt erau nişte ucigaşi care nu cruţau viaţa omului cu o pungă în sîn.

Se tocmi îndelung la unul din sukuri. Negustorul, bun cunoscător de oameni, îi văzu nerăbdarea.

— Numai eu ţin deschis la ceasul acesta al rugăciunii namaz, n-ai să găseşti în altă parte un om mai de soi, efendi. Văd ochii mei în care Allah a pus lumina că eşti om de seamă. Azi dimineată, una din femeile care spală

ligheanele și are darul cel rar al prevestirii mi-a tălmăcit un vis. Se făcea că la taraba neisprăvitului de mine s-a oprit un om cu aripi de înger. Norocul, mi-a spus femeia, vine spre tine, stăpîne, nu închide azi prea de vreme. Ai să vinzi pietre scumpe unui om prea învățat, inele cu olmazuri și piatra lunii. Ai câștig bun azi. Înțeleg că-ți trebuie haine ponosite pentru un joc, iată ce-ți trebuie.

Și întinzîndu-i cealmaua, primi și banii, fără să-i numere.

Se schimbă în dosul unei draperii de mătase.

Cînd ieși la lumină era de nerecunoscut; un bărbat destul de înalt, cu umerii puțin prea înguști pentru înălțimea lui. Fiindcă umerii dădeau să se aplece în față, hotărî să-i țină drepti.

Încordă mușchii pieptului și trase adînc pe nări aerul cald. Parcă era un sac de paie, o momîie bună de speriat porumbeii și rîndunelele din bazar.

Hainele vechi aveau pete de mîncare. Cîteva boabe de orez se prinseseră, sfrijite, de țesătura grosolană a veșmîntului care mirosea a cimbru și ienibahar, un miros putred, stătut.

Negustorul întreba unde să-i păstreze caftanul. Vicleanul făcu niște plecăciuni și puse caftanul pe un balot de bichinez.

Plecă de la negustor și se îndreptă spre strada dosnică, atît de cunoscută, de parcă ieri o străbătuse. Cînd se apropie de casa femeii Nurten simți în nări mirosul acru. Trecu pe lîngă niște gunoaie, ferindu-se de cîinii vagabonzi. Erau blînde cotarlele, dar el strînse pumnii. Întreaga energie a trupului se aduna în pumnii strînși. Din copilărie știa o vrajă cu care se apăra de cîini și acum o murmura încet. Aruncat ca ovăzul nerumegat din bîrdîhanul unui berbec pregătit pentru șașlik, fusese el trimis în lume printre oameni fără căpătii și printre cîini.

Bătu la ușă, așteptînd. Nurten Hanîm ieși în prag. Avea ochii măriți ca vazătorii de duhuri, păreau scoși din orbite din cauza multului negru dat pe pleoapele căzute. Dar era tot durdulie și plăcută la înfățișare, numai mîinile erau negre și zbîrcite, ca de mumie.

— Frumosule, strigă ea, bătînd din palme, iată, ochii mei te văd și nu le vine a crede. Neschimbată e pielea feței și obrajii par dați cu vopsele.

Și-l conduse pe un gang întunecos.

— De zece ani te așteaptă Galip să-i plătești datoria de la zaruri, eu i-am spus mereu că vei veni, ești om cinstit, te știe sufletul meu, Mehmet !

— Galip !, strigă ea, dînd la o parte o perdea, ia uite cine a venit la noi !

Pe perne, în jurul unei mese rotunde, stăteau jucătorii de zar. Pe o pernă mai înaltă era Galip.

— În Alep, spunea unul dintre jucători, fără a-l lua în seamă pe bei, se măsluiesc zarurile. În Yemen se joacă table.

Vorbea cu detașare despre țările străbătute mînat de patîma sa, de parcă s-ar fi întors din hagialic. Acelele cădeau pe tabla de joc, miza era mică. Mirosea înțepător a fum, vin și fructe putrede.

— Siavuș ?, întrebă beiul pentru a se face plăcut, dar Galip nu-i răspunse. Înțelese că Siavuș a murit sau s-a desprins de tovarășii săi. Dar cine se putea desprinde de asemenea prieteni ?

— Orhan ?, mai încercă o dată beiul, dibuind pe fețele puhave ale jucătorilor trăsăturile prietenilor de odinioară.

Galip sforăi strigînd ceva neînțeles către Nurten Hanım.

— Cine-i ăsta care strigă morții ?, întrebă supărat unul din jucători. Dă-l afară, Galip, aduce pagubă.

Dar palma cea mare a lui Galip se opri pe creștetul jucătorului revoltat și-l înfundă în pernă.

— Ai adus datoria, Mehmet ?, întrebă vlăjganul Galip. Cam tîrziu, cam tîrziu. Ia loc aici !

Și tot așa de indiferent îl îndepărtă pe jucătorul guraliv.

Beiul vîrî mîna în sîn, o scoase plină de bani de argint.

Galip numără banii, ținea minte toate datoriile, îi inapoie prisosul și-l rugă să participe la joc.

Beiul ocupă perna lui Altan, abia acum îl recunosc. Din băiatul de odinioară nu mai rămăsese nimic, părea că se ascunde în multele cărnuri care umflau caftanul.

Rămăsese tot revoltat și guraliv și la fel de neputincios în fața voinței lui Galip. Erau prin firea lor și legăturile viciului mai presus de orice. Învățați cu rușinea și lenea, mai greu de îndurat ca moartea, fiindcă moartea nu era cel mai mare rău, rele erau altele, cele ce trebuiau purtate și niciodată aruncate în noianul atîtor nesocotințe, se țineau de-a lungul unei vieți legați unul de altul ca boabele de mătănii.

— Îl recunoști pe Altan?, întrebă Galip aruncînd zarul, de unde să-l mai recunoști? I s-au scurs ochii așteptînd în caic să pescuiască viziri descăpăținați, aruncați din închisoarea celor șapte turnuri. Se laudă că a pescuit acum cîțiva ani cadavrul unui patriarh, dar să nu-l crezi, Mehmet, pe nimeni să nu crezi, numai zarul pe care-l citești cu ochii tăi să-l crezi!

În tăcerea care se așternu în cameră, beiul băgă mîna în sîn de cîteva ori pînă își dădu seama că punga s-a golit. Vru să se ridice, dar, văzînd zîmbetul disprețuitor al lui Galip, se opri. Cine erau acești golani care-l puteau disprețui?

Aruncă pe masă punga cu două acce și Galip încuviință din cap. Numai Altan protestă, „eu nu joc pe gigele de astea“, dar nu-l ascultă nimeni.

Nurten Hanîm aduse o tabla cu cafele și se retrase cu spatele, făcîndu-i semn, ca pe vremuri, ce spunea că-l așteaptă pe Mehmet în camera ei.

Deodată ușile fură bușite și glasuri aspre se auziră. Oamenii agalei pătrunseră înăuntru și-i arestară pe jucători. Împingîndu-l pe Galip de care aveau grijă deosebită, strigau și răcneau sudălmî. În coridorul întunecos, beiul simți o mîna caldă și umedă, care-l trăgea spre o deschizătură mică. Profită de înghesuială și dispăru prin ușa scundă.

— Sst!, făcu Nurten Hanîm și-i astupă gura cu dosul palmei.

Din curtea interioară se auzeau aceleași înjurături și protestele arestaților. Oamenii agalei se întreceau să biruie cuvintele rele ale jucătorilor.

Nurten Hanîm aprinse un opaiț. În lumina mică, beiul desluși o cameră urîtă, salteaua, ligheanul și un covoraș ca o pată pe podeaua curată totuși.

— Scapă el, nu-i purta de grijă, îi potolea spaima femeia, nu e prima dată. Are prieteni printre ienicerii agăi.

Dar nu pentru Galip se temea beiul, ci pentru sine. Dacă ar fi fost prins acum, înaintea întrevederii cu sultanul, toată strădania sa ar fi fost zadarnică. Hotărî, odată ajuns mare vizir, să stîrpească astfel de case. Pentru Galip şi prietenii lui din tinereţe ar fi găsit nişte slujbuliţe uşoare, îi ştia neînvăţaţi cu munca, mai degrabă dornici să stea la beci decît cu toiagul mîinînd o turmă.

Nurten Hanîm aprinse nişte beţişoare frumos miroitoare şi se aşeză pe saltea într-o poziţie ademenitoare.

Beiul îi cunoscuse trupul o dată şi încă o dată. Luat prin surprindere, nu avusese timp să-şi dea seama ce se întîmplă cu sine. Niciodată nu fusese mai mulţumit de biruinţa bărbăţiei sale ca acum. Faţă de Nurten Hanîm nu trebuia să te prefaci, era o femeie învăţată cu de toate, în casa lui Galip nu intraseră numai armăsari falnici, mai erau şi amăriţi care găseau culcuş cald.

Pe pereţii tavanului stăteau roiuri de muşte. Lîngă saltea, caftanul aruncat răspîndea mirosurile lui putrede.

— Porumbelule, spuse Nurten Hanîm, te vād ochii mei om bun, dar nu ştii glasul oamenilor. Vorbeşti puţin şi fără înţeles, mintea mea nu pricepe glasul florilor din grădina inimii tale. Oamenilor trebuie să le vorbeşti pe limba lor, fără înţelesuri ascunse. Cînd eşti în faţa celor mari pune dulceaţă pe vîrfurile limbii tale, pe cei mici înjură-i, să-ţi ştie de frică. Şi mai ales nu rămîne în locul prădăciunii, cînd porumbarul e gol, ce rost are să rămîină porumbelul? Uite aşa să faci, spuse ea, executînd o plecăciune adîncă, uite aşa să faci cînd treci pe lîngă un vizir şi uite aşa să faci, spuse ridicînd capul şi privind într-o parte ca şi cum ar fi vrut să ţistuiască pe cineva, cînd treci pe lîngă unul ca Galip.

Vedea ura femeii pentru bărbat, a cîta oară?, şi se simţea vinovat. Nu cumva, pentru el, Nurten Hanîm îşi vînduse agalei bărbatul?

Dar o bănuia degeaba pe Nurten Hanîm. Femeia îşi păstrase firea veselă din tinereţe şi se simţise destul de bine printre ai săi ca să le dorească pieirea.

Îi vorbea stînd în genunchi și pulpele groase, cu carnea moale, se lipeau unele de altele. Nu era nici un fel de prefăcătorie în ea, uitase și de legile neîndurătoare care cer femeii să fie mereu frumoasă în fața bărbatului. Părea blîndă ca o mamă, care are grijă de fiul ei, deși între vîrsta ei și a beiului nu era un pumn de ani diferență.

— La mormintele de gazi și de sultani să te bați cu pumnii în piept, porumbelule, să nu superi morții. Și Nurten Hanîm se bătu peste sinii plini, umflînd jumătate de piept ca pernele abia înfățate, așa să faci cînd te vede lumea. Cînd nu e nimeni în jur, fii mîndru, fără teamă, că nu e mort sau viu care să ajute omului cînd nu se ajută singur. Să nu stai cu capul în pumni cînd ești singur, porumbel rotat, gîndul e dușmanul bărbatului, fapta — prietena lui.

Și, dîndu-se mai aproape de bei, rezemîndu-și capul de pieptul lui dezgolit, murmură mai dulce :

— Pe femei să le supui repede, Mehmet, să nu lași colții de vulpe să-și frigă buzele de coral și urechile tale surde să fie la șoaptele de dragoste. Dacă nu cunoști nelegea, fi-vei ca bobul zdrobit din bulgur, bun doar pentru fiertură și sătulia pîntecului, nu pentru tulpină fragedă.

De ce îi dădea abia acum aceste sfaturi Nurten ? I-ar fi folosit în tinerețe, l-ar fi scutit de atîtea dezamăgiri.

— Ține, spuse femeia, strecurîndu-i în palmă un bănuț, e ban norocos, Mehmet. Îl am de la soția tatălui meu, preafrumoasa născătoare a fratelui meu mort, într-o noapte de Ramazan, în floarea vîrstei. Tu ești norocos, Mehmet, îi spuse femeia, acum douăzeci de ani am vrut să mă mărit cu tine, erai frumos ca un înger, dar mi-a ghicit o bătrînă știutoare, mi-a spus că nu e bine să fac pasul acesta și nu l-am făcut, atît cu asta.

Beiul privi femeia zîmbitoare și vru să-i înapoieze banul, dar banul se lipise de palma sa și văzu și femeia.

— Voi fi vizir, strigă el revoltat, rău ai făcut, Nurten Hanîm, că te-ai luat după o vrăjitoare.

Dar femeia se ridică, îl îndemnă să plece, fiindcă apăruseră zorii și nu era bine să fie văzut ieșind dintr-o asemenea casă, mai ales dacă spera să ajungă mare vizir.

XII

INTRĂ PE POARTA AGALELOR ÎN serai. În camera de audiențe, pe canapeaua cu baldachin, stătea sultanul Ibrahim. La picioarele divanului, Cinci Hoca, sfetnicul și tovarășul de petreceri al sultanului, părea o pisică somnoroasă. Din cînd în cînd ridica ochii, privind într-un punct fix.

Beiul îngenunche, sărutînd papucul sultanului. Un glas venit din altă lume îl întrebă cum a fost drumul. Beiul întoarse capul, erau numai ei trei, dar glasul venea din altă parte. Își aminti că sfetnicul Cinci Hoca e ventriloc. Intrat în imperiul nebuției, beiul hotărî să rămînă treaz. Dar era obosit și amețea îl cuprindea în cercurile ei.

— O, tu care ai venit de la Kara Deniz, spune, sînt eu purtătorul sabiei lui Osman ?, îl întrebă Ibrahim.

Cinci Hoca se strîmbă și-i făcu un semn cu ochiul.

— Nimic mai presus de ființa ta, ascultător de glasuri divine, spuse beiul.

— Ai auzit, ai auzit ?, se lăuda în fața lui Cinci Hoca împăratul.

Cinci Hoca tresări, era și mulțumire și invidie în ochii șerpești.

— Ce zici, Mehmet, întrebă sultanul, am eu puteri divine ? Ieri m-am supărat pe șeic și l-am tăiat cu sabia gîndului meu. Azi șeicul e bolnav, n-a părăsit palatul. Pot eu să omor cu gîndul ?

Beiul îl privea pe sultan cu ochi în care n-ar fi vrut să fie nici ironie, nici teamă.

— Mi s-a mai întîmplat și altă dată, vorbi fiul grecoaicei, să gîndesc adînc și să se schimbe cîte ceva în jurul meu. După moartea fratelui meu Murad, cînd m-am urcat pe tronul strălucirii mele, am simțit cum mă dușmănesc vechii prieteni. Mă săturasem de glumele lor, aveam sarcini prea mari de îndeplinit. Într-o noapte, cuprins de ură împotriva lor, am stat singur în camera captușită cu samur. Simțeam cum pielea mi se încrețește de parcă ar fi fost prea puțină pentru trupul meu, care se mărea dorind să spargă coaja. Mirosul de jigodie îmi ațîța simțurile. Și am văzut deodată în fața ochilor

cine-mi sînt dușmanii ; dervișii rătăcitori, care umpluseră capitala, ereticii care stăteau într-un picior pe podurile de peste Bosfor.

— Și atunci, îl ațîța Cinci Hoca, m-ai chemat pe mine. Vai, cum ne-am mai veselit cînd ai pus să se înhame caii la caleașcă și am plecat pe pod. Dervișii stăteau nemișcați, rugîndu-se pentru moartea ta, îi văzuseși în minte în clipa iluminării tale, încă în camera căptușită cu samur. I-ai curățat ca pe muște, i-ai aruncat în apă. Dervișii rătăcitori, a strigat gura ta cu miros de ambră, să se ducă la împăratul lor. Erai ca îngerul Gabriel, răz-bunător.

— Și pe tine am să te arunc în apă, te voi trimite la dervișii rătăcitori, Mehmet, spuse sultanul, devenit deodată lucid. Dervișii știu totul, cu un bețișor de alun cercetează tainele pămîntului. Știu și semnul tîlsîm, sînt căutători de comori. Cînd încep să se roage, văd cerul și pămîntul și toate vîrstele pămîntului, văd Tigrlul și Eufratul, Dardanelele și Marea Mînecl, corăbiile de la începutul lumii, pe Noe și animalele de prăsilă, așa-i, Cinci Hoca ?

Cinci Hoca învîrtea între degete un șnur de mătase. Lanțul semăna cu un șarpe lung. Arunca mereu lanțul în aer și din gîtlej îi ieșea o voce joasă.

Atunci intră în sala de audiențe sultana mamă. Ca una care avea întreaga putere, nu se sfia să încalce nici o lege. Avea vâluri negre prinse în părul ei des. Fața rotundă, nu degeaba i se spunea sultana Față-de-lună-plină, era aspră, nu se sulemenise, nu avusese timp.

— Ce dorește sultana cu pîntec sfînt născător de sultani ? întrebă îndrăznețul Cinci Hoca.

Sultana plecă ușor capul și vâlurile negre filfiiră ca aripile unui liliac de peșteră.

— Prea bunul meu fiu, trebuie să te desprinzi din mrejele blestematului de lingușitor, sfînții prea învățați ai imperiului țin sfat pînă în zori, s-au strîns în geamia Ahmet. Capete luminoase gîndesc la soarta imperiului, șeicul a strîns ulemalele. Dragostea unei mame este nesfîrșită pentru fiul ei. Nu-i place inimii mele să te vadă în închisoare, cu plumb la ușa. Același pîntec l-a zămislit pe Amurad, același te-a ținut și pe tine, acum pîntecul

mă doare și ochii mei plîng de durere. Pune mîna pe sabie și apără tronul lui Osman.

Ochii nu păreau a fi plîns prea mult, aveau în ei scîlpirea lucidă și răutăcioasă a ambiției. Uitase să-și îmbine sprîncenele cu negru și firele rătăcite sporeau impresia că e o pasăre de pradă.

Ibrahim luă de lîngă piciorul tronului sticla cu vin rubiniu. Gîlgii și fața căpătă culoare roșie, strălucitoare.

— Femeie, strigă el, pîntecele tău e sterp acum! Nașterea mea a fost cerută de profet, nu din pîntecele tău a crescut ființa mea divină, nu te mai osteni să mă dojenești. Bărbăția mea ți-a dat cinstea de a fi sultana validé, ai condus imperiul, mi-ai asasinat vizirii. Din cauza ta, necredincioaso, mă urăsc ulemalele sfătuite de șeic. Smulge-ți vălurile, cerboaiico, aruncă-le în Kara Deniz. Cînd preoții vor sfîrși sfatul, tot eu am să fiu sultan. Mîine Dardanelele își vor deschide porțile, am visat azi noapte minunea. Am brațe de oțel și puteri fără pereche. La o singură dorință abia înmugurită în inima mea, o cetate se va ridica în fața dușmanului și alta se va prăbuși în mare. Bagdadul și Trebizul pot să le urc pe spinarea unei cămile. Și pe tine pot să te fac țărîină cu ochii mei.

Anastasia, sultana mamă, dădu din mîină a lehamite.

— Răul este înlăuntrul imperiului, spuse ea hotărîtă să țină piept nebuniei fiului. Tu cine ești?, îl întrebă pe bei.

Beiul se înclină adînc. Era o tactică a femeii de a se preface că nu-l cunoaște sau înnebuniseră cu toții?

— Parcă te-aș cunoaște de undeva, murmură femeia cu văluri negre.

— Am fost în Caucaz, preanorocoasă mamă de sultani, lămuri beiul, am luptat cu cazacii lîngă Marea Meotis. Marea nu-i bună, ea dă în vileag slăbiciunile. Și omul nu-i decît slăbiciune, netemătoareo, o luminiță care pîlpîie pe pămîntul cel negru.

— N-ai fost biruitor, spuse ea pe gînduri, nimeni nu mai biruie.

— Allah cunoaște mai bine adevărul, slăvito, cazacii se unesc adesea cu tătarii. Tătarii luptă bine, trec gra-

nițele pe caii lor mici. Dar i-am învins în ținutul Anatoliei unde am fost numit bei de margine, în toamna anului trecut. L-am prins pe Mirza, poate să ne fie prieten.

— Cere sigiliul, spuse sultana. Iar Ibrahim să ceară de la beii de margine cît mai mulți bani pentru plata ienicerilor. În ogeacul ienicerilor poate oricînd izbucni răscoala. Și hanului de Bugeac să i se ceară cît mai mulți cai și călăreți.

— Eu să cer ?, întrebă sultanul. Să ceară șeicul. Să lase rugăciunile și să ceară călăreți pentru paza imperiului. Cu Bagdadul stăm bine, Kandia ne trimite daruri, Dardanelele sînt libere, de cine să mă tem ? Lumea e a noastră, degeaba se roagă șeicul. Tu știi pentru cine se roagă șeicul, Cinci Hoça ? Nu cumva pentru sănătatea fiului meu mai mic ?

— Marile suferințe ale trupului ascut mintea și o eliberează de trup numai la bărbați, nu și la copii, sultan vestit ! Fiul e un fricos, șeicul se roagă să nu-i mai fie frică de cutremur și lumină.

— Așa-i, încuviință sultanul, și mie mi-e frică de noapte, de ienicerii celalți care stîrnesc răscoale în imperiu, și de mare. Mi-e frică și de femei, dar îmi trece. Atunci mintea mea cuprinde într-o clipă universul. Mă simt călare pe taurul cel mare care ține pe spinarea lui pămîntul. Dar cu femeile e mai greu, ele nu știu legenda facerii lumii și nimic nu le interesează. Au sufletul ca pînza păianjenului, o greutate cît de mică o rupe. Dar e frumoasă țesătura sufletului lor. O știi, omule ?

Ce să-i răspundă beiul ? Despre trădarea din harem și moartea femeii Abdișa ? Despre pruncul ucis de Zulfie ? Despre știința femeii Nurten Hanîm ? Să-i vorbească despre singurătatea sufletului său ?

— Hanul tătarilor, preaviteazule, spuse beiul schimbînd vorba, nu e bun prieten. Tătarii nu știu surele Coranului și nici nu sînt cinstiți. Țin cînd cu austriecii, cînd cu cazacii. Mîrza are urmași mulți, ca Atila. Schönbrunnul nu se poate cuceri ușor, deși nemții sînt sătui de războiul lung de treizeci de ani. Anatolia și Rumelia sînt ca două turte puse pe jăratec, nu știi cînd să le iei să nu se ardă. Nici pe poloneji nu te poți bizui. Se mai

ridică popoare mici, stăpîne pe bogățiile pămîntului. Am arz despre unirea dintre Rákóczi al Ungariei, Vasile Vodă și Matei Basarab, au devenit prieteni. Vor să se întărească. Țările mici trebuie făcute prietene, lăsați cio-banii să-și înmulțească turmele și scormonitorii de pămînt să culeagă recolta. Pentru drumul Vienei trupul soldaților trebuie hrănit cu batal și yogurt, din care mîncă și marele sfînt Saltuk, cel cu vomitătura sfîntă.

Vîrî mîna în sîn să scoată arzurile, dar nu le găsi. Tresări. Știa bine că le luase cu sine, le desfăcuse din căptușeala caftanului cînd îmbrăcase cealmaua negustorului de la suk. În fața împăratului venise îmbrăcat în cealma, să se vadă modestia lui. Croiala Abaza a caftanului s-ar fi putut să nu fie pe placul lui Ibrahim. Calculase bine totul și iată că acum nu-i mai era de folos nimic. Nu cumva cu o vrajă Cinci Hoca îl scotocise și-i luase scrisorile pîrîtoare ?

Cinci Hoca învîrtea pe degete lanțul de mătase. Zîmbea.

— Arz mincinos, strigă sultana mamă, doamna be-iului de Moldova mi-a dăruit o salbă de mîrgăritare, am plătit ienicerii. O, spuse grecoaică, regretînd parcă furia clipei, am uitat să-ți spun, fiule, am început să uit foarte repede. Ieri am uitat cheile de la cămări lîngă un pilastru și eunucul de pază le-a găsit. Și rugăciunile le uit, parcă-s vrăjită. Ar trebui să știu totul, dar condicele cu datorii îmi tulbură mintea. Nimic nu sporește în besactea, nimic nu sporește în țara asta de cenușă. Acum ulemalele pun la cale soarta imperiului, vai mie, străina !

Cinci Hoca se juca mereu cu lanțul, îl arunca spre Ibrahim, părea că nici nu aude jelania sultanei.

— Astîmpără-te !, striga înveselit împăratul.

Cinci Hoca prinse picioarele tronului. Trăgea cu toată forța lui, ca un catîr înhămat la cotigă.

— Ai să mă trîntești !, striga împăratul.

Turbanul alb al sultanului căzu pe pardoseala de alabastru.

— Ia uite, mi-a căzut capul ! Și-și ascunse, cu un gest repezit, capul în deschizătura caftanului.

Trunchiul subțiat de insomnii și destrăbălare stătea descăpăținat în mătase de Hafer.

— Vai, strigă sultana mamă, blestemat să fii, Cinci Hoca !

Și ieși, ridicînd miinile, neputincioasă.

— Ce-a spus ?, întrebă sultanul, ridicînd capul, ce-a spus, Cinci Hoca ?

Cinci Hoca lepădă lanțul. Se așează la picioarele tronului. Ghemuit în patru labe începu să lingă papucul sultanului.

— Ai adus ?, întrebă Ibrahim, sărind de pe canapea. Beiul tresări. Ce să aducă ?

Privirea ciudată a lingușitorului se fixase într-un colț. Îl cunoștea pe Cinci Hoca din tinerețe, învățaseră împreună, avuseseră același lala. Cinci Hoca avea inteligența ascuțită, de femeie, și o intuiție exersată în lupta cu ceea ce de obicei se numește rațiune. Cîștigînd de fiecare dată prin obrăznicie, deschidea drumuri false, pe care se poticneau temerarii. Avea memorie fabuloasă și nu uita ani întregi un amănunt auzit în pernele moi ale divanului de la vreo cadîină. Știa cîte nemernicii se pot auzi din gura unei femei obosită de dragoste în nopțile scurte ale Ramazanului, asculta femeile și era iubit de ele. Le spunea și el secrete și le promitea să le aducă în haremul sultanului. Ce femeie nu era mîndră să participe la soarta lumii ? Era ca și cum în trupul fiecăreia ar fi putut să se zămislească stăpînul lumii. Și într-o lume cu mai mulți stăpîni fiecare voia să fie unica născătoare a unui profet eliberator. Pe Ibrahim îl stăpînea Cinci Hoca. Învățase din cărțile arabe arborele genealogic al împăraților, îl măgulea.

Deodată începu să țipe și să plîngă.

— Ce-i, Cinci Hoca, ce vezi ?, întrebă uimit sultanul.

Pe fața lui Cinci Hoca alunecau lacrimile ca mici pîrîiașe. Apoi, clipind, ca și cum ar fi orbit deodată, strigă : .

— Lucea fața ta ca a profetului, vai !, striga lingușitorul. Și-i făcu un semn cu ochiul beiului.

Beiul înțelese. Trebuia să imite acum lingușitorii punînd ceva pe deasupra. Își aminti de Zorba Efendi, cum

s-ar fi purtat el în astfel de situație. Dar lingușirea era lipită de ființa lui Zorba ca pielea de carne. Nu cumva acum Cinci Hoca încerca să-l umilească, să stingă în el ultima fărîmă de demnitate ?

Ezită cîteva clipe și se aruncă apoi la picioarele tronului.

— Pielea mea e de catîr, dar dragostea pentru tine, Allah al inimii mele, este nemărginită.

Îl iscodi pe Cinci Hoca, era mulțumit.

„Dihanie, spurcăciune, cap de dovleac, mădulare putrede din pîntecul spurcatei tale mame, bălăuroi bun de prăsilă, damblagiu, vedea-te-aș în platanul din ogeacul ienicerilor, tremurici“, spunea gîndul său și era mîndru că gîndea așa, în timp ce gura sforăia cuvinte multe, altele, ieșite parcă dintr-o minte străină. „Păstrător de lege, frate mai vrednic decît Murad, înger“.

— Ce vrei ?, întrebă sultanul, tu ce dorești, soldat ?

Cinci Hoca se retrase cuviincios. Acum erau egali și beiul putea să fie în curînd primul. Dar ceva greu cobora în adîncurile firii sale, un alt om, dur, aspru, o bestie, cerînd, asemeni bestiei, pradă vie. Moleșala firii și tot ce fusese pînă în clipa aceea toleranță piereau ca aburii dimineții la ivirea soarelui, piereau și gîndurile frumoase, imaginația care zămislise ghazaluri în ceasurile de pace, iubirea pentru femeile frumoase și obiectele de orfevrărie, toate treceau în cealaltă parte a ființei, în timp ce crudul din sine se întărea, încăleca un domeniu din ce în ce mai mare, cerea răzbunare și răspundea cu prostie.

— Eu cred, strigă beiul, bătîndu-se cu pumnii în piept, eu cred că ai vomitătură sfîntă, gazi. Sufăr de gută, în eyaletul Silistrei bat vînturi aspre, suflă spre mine, sfîntule, să mă vindec. Și se vîra în sufletul lui Ibrahim, acesta icni de cîteva ori, dar nu putu să vomite, mîncase doar niște struguri de dimineață.

Cinci Hoca zîmbea mereu.

Beiul simți o ușurare de parcă răul care-i strivea ființa s-ar fi dus, ar fi ieșit din sine.

„Vămile“, gîndi, „am trecut prin toate vămile, gata de-acu, kafi !“

Dar cuteza prea mult în fața destinului. Cauzele nu se desfășuraseră în armonie și cauzele erau atotstăpînitoare, cereau plata ființării lor, cum cer zarafii banii celor care au împrumutat, fără milă și iertare.

— Ce vrei de la mine ?, întreabă împăratul, cere-mi orice !

Abia acum cuteză beiul.

— Tugraua de mare vizir, ceru el stins, obosit.

— Numai atît, soldat ? Să fii mare vizir ! Ce zici, Cinci Hoca ?

Lingușitorul încuviință. Îl privea pe bei cu multă înțelegere, poate prietenie, fuseseră doar împreună în anii tinereții, cînd se leagă oamenii pe toată viața.

Sultanul deveni deodată neliniștit.

— Să mai încercăm duhanul acelei minunate semințe, spuse tămăduitorul. Abia au adus corsarii arabi sămînța de canabis indica... O herghelie m-a costat noua provizie, dar ce preț au cail în fața unui leac și cine poate plăti un vis care să odihnească mintea marelui sultan ?

Era tămăduitor Cinci Hoca, dar bolile sultanului nu dădeau înapoi în fața invocațiilor magice, se încolăceau mai bine, șubrezeau trupul și învăluiau mintea în cețuri și așa tulburată de anii grei de închisoare pe vremea fratelui său Murad.

— Dă-o repede !, ceru Ibrahim, ceremonia prin care am făcut un mare vizir m-a obosit.

Cinci Hoca îi oferi cu gesturi încete narghileaua. Apoi se așează mai departe de tron. Sala cea mică de audiențe se umplu de fum. Era cea mai modestă încăpere din serai.

— Nu pleca, Mehmet !, spuse încet, foarte calm, Cinci Hoca. Mă simt singur, Mehmet, numai eu sînt în întreg imperiul și-l înspăimînt pe acest nebun, cineva trebuie să-l sperie puțin. Fără mine ar fi dat foc lumii. Eu nu-l iubesc, Mehmet, eu nu iubesc pe nimeni. Am citit în multe inimi și n-am găsit iubirea, de ce-aș pune eu capul pe butucul lumii ? Numai fără iubire dobîndești puterea și ea te poartă dincolo de vremea vizirilor beșlii și toanele unui nebun îmbrăcat în caftan împăratesc. O singură slăbiciune, Mehmet, și capul meu ar zace

în șalvari. Pe sultană am învrăjbit-o împotriva fiului, nu era prea greu pentru firea ei. Sînt albanez după mamă, am cruzimea omului muntelui. Singura minune, Mehmet, e mintea omului. Privește-l pe nebunul din tron, o trestie goală prin care trece voința mea. Îi spun cedru de Liban și crede. Uite cum doarme padișahul îmbătat cu sămînță de canabis indica. Doarme și visează tronuri de safir, numai eu trebuie să fiu treaz.

Ibrahim zîmbea prin somn, murmură cuvinte neînțelese. Ce puțină era ființa care adunase în ea atîta putere. Un om cu mintea de copil, stăpînul unui imperiu, acest trunchi viguros cu seva mereu înprospătată de sîngele soldaților căzuți pe pămînt și-n mare. Fuseseră lupte în anii Tigrului și în anii Iepurelui. Serenissima Veneție se pregătea de luptă, Schönbrunnul turna tunurile sale mari, Rusia se întărea, ghiaurii cuceriseră 40 de fortărețe în Dardanele. Scîrțîind înfricoșător, în furtuna lumii, marele copac al imperiului lăsa cocoțat pe o creangă un împărat cu nervii zdruncinați. Pentru el cucerise fratele său Murad Revanul, Bagdadul și Tabrizul ?

— Ei, derviș, povestește cum a fost, avem timp de taifas, cum ai trăit și ce-ai împlinit pe pămîntul binecuvîntat de profet ?

Paralizat de martorul care dormea somn mincinos, beiful avu o clipă de ezitare. În camera cea mică de audiențe, fumul de canabis indica se ridicase în aer, dar beiful simțea mirosul amărui care-i amețea pe cei trei și înțelese de ce pregătise Cinci Hoca acest ritual. Alungînd duhul lucidității, marele vrăjitor se apropia de duhul adevărului. Și duhul adevărului se arăta a fi glumeț și bun, luînd în derîdere faptele omului, oricare ar fi fost acestea ; îl așeza într-o parte a lumii, dedublîndu-l pentru a-și face sieși judecată nepărtinitoare. Din cînd în cînd sultanul deschidea ochii. Privirea lui era lucidă, dar nu putea să fie doar un joc prefăcut somnul sultanului, prea multe spusese Cinci Hora despre nebunul ascuns în tro-

nul marelui sultan Osman ca să nu trezească vanitatea apucatului și năravul pedepsirii imediate.

Așezat într-un colț al divanului, Cinci Hoca își pusese după gît șnurul de mătase.

— Copii, întrebă Cinci Hoca, ai copii, derviș ?

Cîți copii avea beiful ? Doar Zulfie cu fiii ei, dar nici unul nu semăna cu el, aveau ochi negri, mici și vicleni, ascunși în orbitele ca niște găuri.

Fiica armeanului... Prea grasă pentru a purta sub osînza burții un prunc.

— Ei, Zenab ?, întrebă vrăjitorul care o cunoștea pe georgiană.

Zenab... Și copilul ei cu ochii albaștri, bulbucați, copilul grasuț, hrănit bine și spălat cu zeamă de pelin pentru frăgezirea pielii, învelit în blana moale a unui miel, legănat în covată de femeile din ograda șubanului... Fiul care n-ar fi știut niciodată o vorbă din graiul profetului, pregătit mai bine să înțeleagă glasul mistreților și pe cel al șoldanilor, dar sănătos, călcînd apăsător pe spinarea scortoasă a pămîntului gîdilîndu-l cu pernițele tălpilor. Nu era de mirare ca pruncul să fi fost botezat, se găseau destui călugări chirovagi prin codrii Babadagului. Murise fără să-i știe măcar numele și cît de mult sperase ca acest copil să ajungă sultan. Vanitatea celui care însămințează rasa femeilor era mai mare ca toate și beiful zîmbi.

Zîmbea și vrăjitorul, îi citea, de bună seamă, gîndurile.

— Și calul ?, întrebă iarăși Cinci Hoca, era vrăjit, Mehmet ? Calul care l-a lovit pe bătrînul Davud...

Pe marginea canapelei, Cinci Hoca se cuibărea mai bine. Ibrahim îi pusese capul pe umeri și dormea dus.

La picioarele canapelei, ingenuncheat de parcă s-ar fi rugat, el care n-avea răbdarea de a-și face rugăciunile, îl privea pe Cinci Hoca. Ce-i lipsise să fie el în locul lui Cinci Hoca ? Doar luciditatea, prea multă luciditate îi întortochease cărările vieții.

Cinci Hoca zîmbea.

Din curtea seraiului se auzeau zgomote, desigur că mai erau solicitanți la audiențe. Timpul se prelungea,

nu ştia cum să-l supună. Erau ei trei, stăpînii, ceilalţi, supuşii din toate părţile lumii puteau să aştepte, se găseau destui ieniceri în curtea agalei, avea cine să-i împraştie.

— Derviş, începu Cinci Hoca devenit deodată visător, am să-ţi dezvălui acum taina stăpînului meu, nu acesta care sforăie, şi-l arată pe Ibrahim, taina marelui stăpîn, fără moarte, îmbrăcat în haine noi, mereu altele, cunoscut şi necunoscut, mai viclean ca toată viclenia femeilor adunată la un loc, mai puternic şi mai fălos decît marea, stăpîna corăbiilor şi caicelor aducătoare de măsline şi oloiuri de Chios. Iată ce trebuie să faci, priveşte-mă în ochi, derviş...

Beiu! îl privi cu ochii lui mari, albaştri, senini.

— Nu l-ai omorît pe Davud, dar ai fi vrut să-l omori, aşai ?

Aşa era. Dorise moartea bătrînului norocos şi-i dorise nu numai moartea, dar şi bogăţiile dăruite de principii vilaieturilor. Destinul îl ajutase, îi întinsese o mînă, împlinise din afară, după legile acestui destin, ceea ce beiu! dorise din adîncul sufletului, după legile acestui suflet.

— Vezi, Mehmet, vezi cum poţi sluji stăpînului meu, stăpînei mele, căci este stăpînă, Minciuna ? Nu e simplu ! Mai întîi trebuie să te lepezi de tine. Gol-goluţ în faţa ei să stai, chiar fără cingătoare. Eşti aruncat în valurile lumii, nu ştii să pluteşti, adîncul te sperie. Aşa e la început, greu. N-ai mamă, n-ai tată, nu eşti nici mîndru, nici umil, nu mai eşti, derviş. Apoi, apoi îmbraci una cîte una cămăşile pe care ţi le dă stăpîna, marea Hurie. Numai să întinzi mîna şi să le alegi. Puturoase, rele, îmbrăcate şi de alţii, nici de bogasiu, nici de borangic, dar nu te împotriveşti, altfel eşti pierdut. Aşa îmbrăcat pleci printre ai tăi. Întîi minţi femeile din harem, slujitorii, copiii. Să nu ştie nici o clipă de unde vii. Pleci în bazar ? Spui că te duci la jocul de noroc. Pleci la jocul de ghiulbahar ? Invoci slujba namazului de seară. Cine cercetează drumul omului care cere prin rugăciuni protecţia sfîntă a lui Allah ? Cînd ai biruit femeile din

harem, pe ele mai ales, aici e marea încercare, ești puternic. Apoi treci la cadiu și muftiu. Fii fără temere în fața slujitorului Coranului, e cel mai naiv. Și pe soldați să-i minți. Tai solda timarioților, au pământ, să-l lucreze bine, nici pe năvrapii așa de buni călăreți din cavaleria noastră vestită să nu-i plătești. Iar azapii n-au familie, nici nevastă, nici copii, doar paloșul și săgeata, îngăduie-le să bintuie în haite, dacă populația pentru care sînt nămiți nu-i plătește cum se cuvine. Să se înhăiteze cu năvrapii akingiii, să ia pradă și robi, să ne știe lumea de frică. Toată lumea, derviş! Le spui în sangeac de ce nu mai sînt fonduri, fiindcă sultanul vine și trebuie pregătită o primire pe măsura marelui padișah al lumii. Îi măgulești amintindu-le despre darurile făcute sultanului de cei mai bogați prinți din lume, prinții persani. Nu uita, tot timpul invoci numele lui Allah! Să nu-ți fie milă de ei nici cînd nu mai au apă în burdufuri, soldații trebuie învățați cu greul, destul s-au lenevit. Le aduci în meydan o cămilă, îi spinteci burta cu o singură lovitură de sabie și arăți unde s-a ascuns apa și cît de nesătul e animalul acesta care a strîns din jgheaburi toată apa dăruită de profet. Cînd totul s-a strîmbat în jurul tău, devii îngerul luminii. Atunci te oprești și faci prima verificare în fața copiilor. Dacă primul copil te-a mințit, îi dai sugiuc, la a doua minciună îl copleșești cu daruri. Apoi, totul merge de la sine. Marea Hurie, Minciuna, își coboară feregeaua, poți s-o privești în față, dar să nu te înspăimînti de strălucirea ei. Oh, Algazali, oh, Avicena, prinți ai raționamentului și lucidității, ce mici îți vor părea și întunecați în lumina orbitoare pe care ai s-o ai în față. Cît niște cîini neiubiți de profet, hăituiți și pedepsiți mereu de slujitorii stăpînei sînt ei. În vechea albie a raționamentului ai să vezi un deșert, ce-ți trebuie deșertul, Mehmet?

Jocul era mult prea frumos.

— În cartea secretă a imperiului și numele lui Davud pașa fusese șters, știai, Mehmet?

Nu știa. Înainte ca gîndul său să devină ucigaș, era o mîină care semnase moartea bătrînelului fără memorie care trebuia inițiat în tainele istoriei imperiului Anato-

liei. Taine pe care nici nu le ținea minte. Iată corabia lumii alunecînd pe mările de smoală ale morții.

— L-am ucis, strigă beiul, puturosul acela bătrîn care nu știa nici măcar să citească hărțile lui Piri Reys trebuia să moară.

— Nu l-ai ucis tu, Mehmet, ești prea cinstit pentru asemenea faptă. Știu tot despre tine, de cînd ai plecat din Constantinopol, am oamenii mei.

— Zorba ?, întrebă beiul, deși nu mai trebuia să întrebe. Fusese tot timpul în preajma sa și dispăruse deodată, răpit de marele oraș, desigur, pentru a-l înștiința pe Cinci Hoca.

— Secretarul, spuse zîbind Cinci Hoca, el a speriat calul. Era ascuns după un copac.

Beiul închise o clipă ochii. Deci nu fusese liber, faptele lui nu se pierdeau, era tot timpul o oglindă care le reflecta.

— Acum poți să fii un slujitor bun, Mehmet. Pentru a fi slujitor bun trebuie să știi doar tu adevărul. Șeicul se laudă cu ordinea și binele, dar cînd a avut vreodată putere binele în lumea noastră, Mehmet ? Firele vieții fiecăruia sînt anapoda țesute, cum să iasă fapte bune dintr-o țesătură rea ?

— Eu l-am ucis pe Davud, strigă beiul și vocea lui îl trezi pe sultan.

Mîntea. Și era mulțumit de încercarea de a intra în grațiile marei Hurii.

Ibrahim începu să țipe, „tu l-ai ucis, zevzecule, tu l-ai ucis, să vină ienicerii agalei !“

Cîțiva soldați intrară în camera de audiențe, îl loveau și-l scui-pau, părea un burduf care primea în plin pumnii vlăjganilor trîndavi și bine hrăniți. Cealmaua îl împiedica să se apere.

Fu îmbrîncit afară din serai pe o poartă dosnică și mai primi una din loviturile acelea care-l făcură să înțelezeze dinții și n-o uită nici cînd Nurten Hanîm înspăimîntată de multele vînatăi de pe trupul bărbatului încerca să le șteargă cu mehlemuri tămăduitoare.

XIII

TOATĂ NOAPTEA NURTEN HANÎM

Îi umezi fruntea. Beiul ardea ca jarul și bîlbîia cuvinte fără sens. Femeia nu înțeluse mare lucru, se mira cînd auzea nume de oameni necunoscuți. Din cînd în cînd beiul își revenea. Atunci încerca să distingă obiectele din camera luminată de candelă. Rămăsese cu demonii săi, „ha, ha !“, rîdeau ei, „sabia n-a unit Europa cu Asia, iată-te, ființă viermănoasă și lingușitoare“. Voia să scape de himerele răutăcioase și gemea.

În primele ore nu știa ce-i cu sine. Nu-l durea nimic, dar se simțea aruncat în punga unui vulcan. Numai vanitatea îl făcea să-și piardă mintea. De acum încolo va fi în rînd cu toți robii vieții. „Bruciamente della vanita“. Cine spusese asta, cine mai suferise oare ca el ? Pipăi gîtul să vadă dacă mai are talismanul, era la locul lui, dar nu-i mai folosea. Unde greșise ? Ori păcălise pămîntul, pe care se aprinsese candela sufletului și pămîntul se răzbuna ? Își aminti cuvintele bătrînei din casele ciobanului, bătrîna pe care o legănase pînă-și dăduse sufletul, „omul se naște cu o traisture pe umeri, trebuie s-o ducă“, dar unde și de ce ? Toate fuseseră deșertăciuni în viața sa, toți biruiseră. Și mai ades revenea imaginea femeii Zenab. Șopti „Zenab“ și Nurten Hanîm îl întrebă cu duioșie dacă vrea un sirop de trandafiri. Dădu din cap, voia să rămînă cîteva clipe singur. Și plînsese. Lacrimile aduseră liniștea și adormi. Se trezi repede, puțin speriat. Visase. Ce lung fusese visul și cit de scurt timpul în care încăpuse. Se făcea că era într-o piață. Treceau prin fața lui măști vesele sau triste. Apoi măștile se prinseseră într-o horă. „Joacă-te cu noi !“, strigau, dar el nu voia să se joace. Î se păruse că vede într-un colț propria-i mască, un nerod cu chipul gras, nepăsător, cu ochi proști și buze roșii date cu cîrmîz. Întorsese capul. Și atunci auzise muzica. Daireaua și fluerul dervișului, vioara cu trei corzi și tabaua intonau o melodie. Dar muzica era prea firavă ca să acopere strigătele mulțimii, strînse deodată în fața unei porți. Răcnetele dromaderilor și tropăitul cailor, glasurile omenеști, șoaptele de dragoste, fiindcă erau și din acelea, îl înne-

buneau. Un om învelit în cealma făcea o rugăciune, nu se vedeau decît buzele murmurînd ceva, glasul nu răzbătea prin hărmălaie. Sunetele viorii picurau încet ca într-un clopot de argint. Deodată poarta se deschisese și, atunci, intraseră bărbații. Își spălau cu grijă picioarele în lighean. Dincolo, în curtea interioară, se vedeau cor-turile din foaie de ciadîr. Negustorii scoteau valuri bogate de bogasiu pentru căptușelile caftanului. Un om întindea pe pămînt hărți de piele cu semne ciudate, cerești. Meseriașii își făceau tăcuți meseriile. Pe rogojini se expuneau harnașamente frumos lucrate, coifuri și armuri, pocale de aur și argint, unelte de plugărie, amfore vopsite în roșu. ① cămilă se oprise o clipă să bea dintr-o cadă de marmură, în care se strînsese apă de ploaie. Capul urît, omenesc, ochii blinzi, arși de soare, priveau apa din vas. Un copil intrase repede înaintea bărbaților prin poarta deschisă. Ținea în mînă o portocală. Parcă îl cunoștea pe acest copil și se bucură văzîndu-l. Atunci se auzise glasul gros, tiranic, al omului ascuns în spatele porții strigînd, „nu intra, kûfri!” și beiful gemu surd prin somn, ca un batal înjunghiat.

— Ce-ai visat?, întrebă Nurten Hanîm, ce-ai visat, porumbel sfios, de-ai gemut prin somn?

Îi povesti visul.

— Ai visat raiul, tălmăci Nurten Hanîm, ești iubit de Allah, asta-i! Acum dormi, n-o să te mai sperie șeicul, am să veghez. Și unde stă de pază o femeie nu se încumetă să vină nici un șeic. Dormi, iată vin zorile și eu trebuie să pregătesc mîncare pentru Galip. La închisoare n-au grijă de oameni, îi țin nemîncăți, să fie mereu treji. Dar eu îl cunosc pe paznic. Bietul Galip, ce s-ar face numai cu păsat și apă stătută? Și dacă n-ai grijă de trup se supără porumbelul sufletului, rău se supără și-și ia zborul. De ce să se supere porumbelul, Mehmet?

Beiful închise ochii, dar nu mai adormi. Fereastra se făcea vînată, lăptoasă, albă. Începea ziua, învăluia cu lumina și liniștea ei lumea.

Dormea și se trezea tresărind. Treptat căpătă putere, lumina zilei îl însănătoșea.

Lung i se păru timpul cît lipsi Nurten Hanîm. Cînd o văzu din nou în cameră, simți o bucurie în sufletul său

și bucuria îi coloră fața și văzu și Nurten Hanîm schimbarea. Nu putea să n-o vadă, ea, cunoscătoarea de oameni.

— Tu, spuse Nurten Hanîm, în timp ce se dezbrăca, ești om curios, Mehmet ! Cum veneam așa de la închisoare, mă gîndeam la tine. Iată cum te vedea sufletul meu. Erai tînăr, îmbrăcat în oștean deli, cu șalvari din piele de lup. Ce-a mai rîs Galip cînd te-a văzut. Toată noaptea ai stat la jocul de zaruri și-ai cîștigat. Galip zicea niște necuviințe, așa zicea, că norocul s-a făcut și el ca lupul, hrăpăreț. Și Altan voia să îmbrace șalvarii, să cîștige și el în noaptea aceea, dar nu te-ai lăsat prins.

Și ai plecat cu punga doldora. Creștea și scădea pe cer luna, carnea mea se ofilea, dar nu te întorceai. Galip spunea că ești în Creta. Apoi, într-o zi, parcă te-am văzut intrînd pe poarta secretă a seraiului, dar cine știe ? poate n-ai fost tu. Mereu ai fost tănuitor de gînduri, Mehmet.

— Galip știe, întrebă beiul, știe că sînt aici ?

— E om bun, spuse femeia, îmi dă bani de haine, untdelemn pentru candelă și mai îmi rămîn și pentru danii.

Și-și făcu de lucru în cameră, împăturind cu grijă hainele de sărbătoare cu care fusese în cetate.

— Știi ce mi-a cîntat Galip ?, întrebă femeia și zîmbi, îți amintești cîntecul din ultima seară cînd ai venit pe la noi ?

Iată, spuse, așezîndu-se pe pernă, iată cum cîntați...

„Să fiu vizir al sultanului Murad Han“...

Atunci se auzi vocea frumoasă a beiului, puneă și suflet și cunoaștere în cîntecul popular, pe care-l auzise în copilărie cînd hălăduia prin oraș.

„Dorința mea-i s-ajung la Islambol,
Să îndrept tronul Casei lui Osman,
Să fiu vizir al sultanului Murad Han,
Pe urmă, dacă mor, nu-mi pasă, a zis“.

— Nu-mi pasă, a zis, repetă Nurten Hanîm și începu să rîdă.

Femeia tăcu, fiindcă dintr-o cameră alăturată se auziră strigăte. Erau femeile haremului, care se certau me-

reu. Numai Nurten Hanım avea camera ei, celelalte erau înghesuite într-o singură încăpere.

Se auziră și niște pași hoțesți, cineva asculta la ușă. Apoi, din curtea interioară veni același miros încins de șașlik, însemna că se treziseră femeile și copiii și viermuiau deschizând ușile.

— Acum, spuse femeia, trebuie să te îmbraci frumos, porumbelule. Am vorbit cu vecinul nostru, are un fiu care vrea să învețe usul muzicii și toată știința. Zalhanagiul e bogat, are cu ce plăti. I-am spus că stă la noi un prieten prea învățat al lui Galip, mai învățat ca ulemaele.

Și-n timp ce vorbea îi turna apă în lighean cu gesturi moi, calme, îl ajuta să se îmbrace, mângâindu-i gîtul și umerii și fața, privindu-l, ca și cum ar fi vrut să descifreze imaginile magice reflectate în ochii ei.

— Un compas, o riglă și un astrolab, mai trebuie ceva, învățătorule? În cîte zile va putea învăța fiul meu matematica și învățătura despre numele dumnezeiești, chiar știința tămăduirii și ghicitului? Să-mi spui dacă mai trebuie să cumpăr ceva, pot să-i iau două astrolaburi, nimic nu precupețesc atunci cînd e vorba de fiul meu. Și, dacă mă îngădui și pe mine cînd mă întorc din sukul măcelarilor, voi spori leafa ta, lala.

Copilul, aproape flăcău, era puțin cam gras, cu ochii mici, vicleni. S-ar fi putut ca sub înfățișarea aceasta să se ascundă o minte bună, iar zalhanagiul nu părea zgîrcit cu leafa. Timpul cît trebuia să-l învețe cele folosite, cîteva zile, era prea scurt ca să-l plictisească.

Se sfătuisse în noaptea trecută cu Nurten Hanım, femeia îi vorbise despre dorința măcelarului, care-i dădea pe datorie carnea, de a-l face pe fiul său un înțelept. Cel puțin, pînă la întoarcerea lui Galip, ar fi petrecut amîndoi de minune avînd mai mulți bani. Dar nu era numai atît. Nurten înțelesese că beiful nu e un berbecel care să mănînce doar și să-și cheltuiască forța în harem, îi trebuia o ocupație care să-i potolească gîndurile. Bănuia că bărbatul a avut ceva neplăcut de îndurat și trebuia să uite această amărăciune. Poate aflase prin iscoadele

ei ce i se întîmplase în cetatea Constantinopolului, dar nu lăsa să se vadă. Cum în casa lui Galip se putea întîmpla orice, avea înțelepciunea să privească întîmplările trecătoare ale vieții ca trecătoare, nimic mai mult; omul nu-i platan cu rădăcinile înfipite în pămînt, n-are bucurie decît de la schimbări și drumuri și ea-i îngăduia porumbelului să părăsească porumbarul cînd va voi, fără să-l certe, fără să-l aștepte.

În prima zi, după plecarea zalhanagiului, beiful îl învăță pe copil legile ghazalului și vorbirea în fraze lungi și frumoase. Îi recită cîteva sure ale Coranului, îi atrase atenția asupra frumuseții lor. Vorbi cu mîndrie despre poporul stepei și deșertului, care prețuia mult cuvîntul.

Băiatul părea că-l ascultă cu plăcere. Nu punea întrebări și asta era bine, nu-l tulbura cu zburdălnicii, și asta era și mai bine, dar nu putea reproduce nimic, vorbirea lui era sacadată, fraza prea scurtă. Observă că băiatul era bîlbiit și abia știa cuvintele necesare vieții, cum să rețină cele 1001 nume dumnezeiești cuprinse în știința sfîntă?

Nici cu logica nu stătea prea bine. Încercă să adapteze la nevoile și plăcerile lui învățătura filosofului Algazali, dar nu reuși din prima zi.

Băiatul ceru, pînă la întoarcerea tatălui, un timp de odihnă. Se întinse pe covor cu brațul sub cap și adormi. Respira ușor, era încă un copil, puful de deasupra buzei de sus se umezi.

Privindu-l, beiful trecu iar prin lumea cea frumoasă a amintirilor de la Medresé. Lui nu-i era somn niciodată. Era un copil dificil, care întreba mereu spre spaima, dar și plăcerea învățătorului. Nici Cinci Hoca nu era un somnoros. Dar amintirea lui Cinci Hoca îl îngrețoșă. Încercă să se gîndească la anul petrecut în sangeacul Babadag, nimic de soi, dezordine în bîlukuri, lene și lăcomie. Femeile? Nu era sigur de mîntuirea lui după cum se purtase cu ele. În lumea de dincolo, ele puteau să depună și mărturie mincinoasă.

Doar pădurea... Ulmi, tisă, oho!, cîte acele i-ar fi adus acum pădurea. Foamea imperiului era mare, lemnul ajunsese o bogăție foarte prețuită.

Eh, imperiul, ce-i mai păsa acum?

Îl zgîlîi pe copil, acela murmură prin somn.

Beiul se întinse și el, moțăia, atent să nu-l surprindă copilul.

Ziua se sfîrși prost, nu-l mai așteptă pe zalhanagiul care întîrziase prea mult.

A doua zi însă băiatul ceru mai devreme timpul său de odihnă și beiul dormi și el odată cu învățăcelul. Era istovit. Fără somn fusese Nurten Hanîm în noaptea trecută. Cînd petale de trandafir erau mîinile ei, cînd aspre ca o pînză care trebuie să curețe pielea acoperită de praf și transpirație.

Se întrecuse pe sine în arta tămăduirii oboselii și trezirii simțurilor. În timpul mîngîierilor, beiul își aminti deodată de femeia Abdișa. Nu semăna cu ea Nurten Hanîm. Ce repede o uitase, prins în atîtea tulburătoare evenimente, ce puțin loc ocupase în viața lui ultima femeie din harem.

Elevul dormea dus și beiul se gîndea să facă de acum încolo lecțiile plimbîndu-se cu el pe străzi, doar așa făceau și elevii maestrului Aristot, peripateticienii greci. Măcar atîta să facă fiul zalhanagiului, să meargă. Cît despre praedicamentum, slabe speranțe să-l știe vreodată..

Dealtfel, și el uitase multe; distincția dintre esență și existență, făcută de Avicena sau urmașul său, filozoful Algazali; știa numai că învățații se apropiaseră de sufletul său, după ce, vorbind despre simțuri și intelect, predicaseră moderația. Și fiindcă el era acum prea departe de extazul mistic, hotărî să-l învețe pe fiul măcelarului această moderație.

Spre seară, zalhanagiul se întoarse cu încă un astrolab. Vinduse cu preț bun carnea în dugheana sa, era mulțumit.

— Să fie, spuse el, nu strică să aibă două astrolaburi.

Dar beiul ceru cîteva grămăjoare de nisip, voia să-l învețe pe copil numărul și posibilitatea de a se combina în grămăjoare și nu-i era de folos astrolabul, ci nisipul, care să poată fi pus cu ușurință dintr-o parte în alta. Negustorul se supără, voia mai mult pentru fiul său, iar învățătorul plătit cerea doar un pumn de nisip, să-l împartă în grămăjoare.

Beitul încercă să-și păstreze firea, îi explică de ce nu e folositor fiului asemenea lucru, astrolabul, și hotărî, pentru a-l mulțumi pe zalhanagiu, să facă împreună cu elevul său una dintre demonstrațiile logice.

Dar fiul, cum nu știa legile ghazalului, nu le învățase nici pe cele ale pătratului, iar cu silogisme categorice și ipotetice se descurca și mai greu. „Dacă lumea e făcută, înseamnă că are un creator“, își aminti o celebră judecată a marelui logician Algazali, și transformă în mintea sa judecata în așa fel încît să fie măgulit și zalhanagiul. Începu să întrebe, după metoda cunoscută, „tu ești?“, băiatul tăcu, „deci te-ai născut!“, băiatul iar tăcu, „oricine e născut înseamnă că...“, și atunci auzi răcnetul „vreau astrolabul, e al meu!“

— Vezi, spuse tatăl, vezi, tot eu am avut dreptate și-i oferi copilului al doilea astrolab prin care nu avea ce să privească, fiindcă nu dădea semne că vrea să privească cerul, grăsanul acela mic și puturos, și nici timpul stelelor faste și nefaste.

Lecția se sfîrși prost, zalhanagiul îi spuse beifului că e mulțumit de cele știute de fiu, mai mult nici nu i-ar trebui în viață fiindcă fiul nu se va face zalhanagiu, ci vizir și pentru un vizir știința vieții e mai presus decît prostiile care încurcă mintea omului.

— Uite, spuse el, așezîndu-se pe o pernă, uită-te la mine. Sînt mai mare ca padișahul. Fără seu și carne de batal ar muri oamenii, peste cine să domnească padișahul? Să nu dai leafă ienicerilor, eh, dar bîrdihanul... După zalhanagii, vin stăpînii lemnului. Tu, lala, eh! Carte știi, numai asta trebuie? Cine să se sperie de tine, învățătorule? Eu, cînd trîntesc odată satîrul și spun „n-am pentru tine azi carne, zevzecule!“ cade în genunchi omul. Cei care aduc zahereaua trec pe la mine. Vorbim, eh!, de una, de alta. Apoi se duc la defterbași. Noi sîntem stăpînii lumii, lala, ce prinți, ce gazi? Noi, zalhanagiii, abia după noi vin stăpînii de păduri.

Mirosul de animal intrase atît de adînc în ființa omului, mirosul și toate însemnele animalului, încît duhnea și fața lui semăna cu un berbec; nu blînzi ochii, ci proști, făcuți să nu distingă decît firul ierbii și grăunțele, indiferenți față de altă formă sau culoare.

Atît exista pentru sine, de aici și pînă aici era viața, restul, miliardele de cercuri și pătrate, puncte și linii din care era compusă lumea, nu existau, fiindcă nu erau băgate în seamă.

— Eu, zicea el, și copilul îl asculta cu atenție, nu știu să scriu și să citesc, fac semne pe răboj cînd tai hălcile de batal, dar nu mă păcălește nimeni. Cînd intră unul în prăvălie, îl presimt, ăsta-i mincinos, ăsta nu știe să plătească datoriile, știu omul după chipul lui de șacal, ciine, pisică sau dromader. Trebuie să ai știință, eh ! Cel mai mult cîntăresc eu cumpărătorului cu chip de șacal. Pe cîinii urîți și de profet îi păcălesc în toate felurile.

Zalhanagiul se mișcă puțin și din osînză lui ieși aceeași duhoare, deși haina părea curată.

Fiul îl privea cu admirație. Niciodată în timpul celor două zile nu văzuse beiul această admirație pentru cel care îl învăța. Toată fața grăsuță a fiului părea luminată dinlăuntru de o mare iubire.

Se întrecu beiul cu zalhanagiul :

— Omul, spuse beiul, nu aude numai ghiorțăielile mațelor, mai sînt și glasuri de îngeri și demoni întrupați și cîteodată aude glasul sferelor. Numărul cuprins în știința ilmi usema, știința cea sfîntă a matematicii, e dumnezeul lumii. Marii asceți mănîncă bob de orez și măslină necoaptă, dar mintea lor cuprinde într-o clipă moartea și nașterea lumilor, pulsațiile materiei condusă de legile cauzalității.

— Eh, suspină zalhanagiul, cine să te înțeleagă, omule, poate ai dreptate. Acum să-ți plătesc !

Și-i dădu două hălci de carne vînată, îl întrebă dacă-i mulțumit.

Seara, Nurten Hanîm îl primi cu multă răceală, îi spuse că are vești de la Galip, se va întoarce repede acasă și atunci... Și-l privea cu milă, neștiind cum să-l mai ajute de acum încolo, ea însăși se va descurca tare greu.

Beiul mulțumi femeii Nurten Hanîm și plecă, străduindu-se să nu fie observat de celelalte femei și mai ales de copii.

XIV

NU AVEA UNDE SĂ SE DUCĂ ȘI nici un plan nu incolțea în mintea lui. Umblă pe străzile orașului, fără scop, ca în copilărie.

Stătu o vreme pe pod, nemișcat. Lumina zilei era ca făina de tahîn.

Beiul se așează în poziția cuvenită meditației. Învățat cu pernele moi, nu rămase nepăsător la durerile trupului. Carnea îi ardea, în ochi intrau sulite înroșite, picioarele amortiră repede.

La ce să se gîndească, așa, ostenindu-și trupul ?

Își aminti că sultanul Ibrahim îi ura pe derviși, îi aruncase în apă odată, cînd îi zărise pe pod. O, de l-ar întîlni pe Ibrahim ! Da, existau destule motive să întreprună meditația.

Porni încet pe străzi, ajunse lîngă mica bisericuță de lemn din Piața cărnii. O biserică ortodoxă, rătăcită ca o para printre guruși. Toate erau îngăduite în imperiu.

Trecu pe lîngă el un bărbat, urmat la mică distanță de o femeie.

Nu pe Ibrahim îl întîlni în capitală, ci pe șuban, nu se îndoi nici o clipă. Avea pe cap căciula neagră, lungă. Se țineau după el oamenii poporului căciulilor negre.

Îmbrăcat în haine albe mirosind a leșie și pelin, abia scoase din straiță, ciobanul ținea în brațe un berbecuț.

Că nu-l recunoscuse pe bei, așa îmbrăcat în cealma, nu se miră, dar era revoltat din pricina femeii Zenab care trecu și ea fără să-l ia în seamă. Forțele sale vitale ar fi putut vorbi femeii care fusese a lui și ele nu-i vorbiră. În clipa aceea urî femeia care-l iubise.

Zenab avea pe cap o broboadă neagră cu ciucuri. Din întunericul legăturii pentru cap se deslușea o față albă, dulce, cu trăsături frumoase. Slăbise și buhăiala și buimăceala se retrăseseră de pe fața ei. Acum era o tînără pe fața căreia juca liniștitoare și de netăgăduit lumină a fericirii.

Mielul din brațele șubanului miorlăi ca o pisică și purtătorul îl mîngîie. Se îndreptau spre bisericuță.

Beiul îi urmări.

În pridvorul bisericii ardeau lumînări de ceară curată. „Șubanu“ înaintă spre altar, depuse chiar lângă icoana preacuratei berbecuțul care, dresat parcă, se culcuși pe lespele.

După el, închinîndu-se și smerindu-se, georgiana se prăbuși în fața icoanei celei mai curate dintre hurii, o icoană mare, îmbrăcată în argint.

Și plînsese în hohote cerînd cine știe ce pentru sine și omul ei și se pare că primi, fiindcă se ridică, înaltă, semeată, netezindu-și fața și strîngînd paftalele cu care-și încinsese mijlocul.

Beiul își ascunse fața în cealma și se strecură printre închinătorii lui Mesia.

O cocleală îl îngrețoșă de parcă ar fi mîncat din tave de aramă nu îndeajuns spălate cu nisip.

Și lângă el fusese Zenab frumoasă, dar niciodată nu văzuse pe fața ei lumina de acum. Fusese, lângă el, blîndă, dar mereu cu o cută între sprîncenele lungi, trăgînd spre colțurile ochilor mari, întunecați. Da, lângă el Zenab nu preamărea dragostea, ci păcatul, sau dacă era dragoste, era așa de bine amestecată cu lăturile viciului, încît abia acum înțelese că nu se apropiase niciodată de sufletul femeii și acest suflet putea să fie la fel de neprețuit ca aurul, la fel de curat ca lacurile cu pereți de azurit din Munții Caucazului.

„Religia ei a regăsit-o“, gîndi beiul. „Da“, răspundea răul acela din sine, „ai dreptate, ce poți să faci?“

Și răul creștea ca o ciupercă la umbra stejarului falnic, se învîrtoșea și-i dădea putere și el iubea puterea chiar atunci cînd era hrănită ca acum cu ură și vanitate rănită.

— Hei!, strigă beiul, dezvelindu-și capul, hei!

Bărbatul se opri, cercetă atent omul din fața sa, îl recunoscuse și fiindcă nu-l mai putea ocoli, se opri.

Zenab făcu un gest curios, duse la gură mîna cu palma deschisă, moale, apoi lăsă mîna să alunece de-a lungul corpului și ea, nesigură, căuta un punct de sprijin și se agăța de marginea fotei.

Ce bine semăna Zenab, cum dusesese mîna la gură, cu femeia în negru care-l crescuse. Cînd copilul rătăcit prin

preajma cișlei spunea ceva de neînțeles în limba lui, femeia ducea palma la gură, ca Zenab acum.

— Iată-mă-s, zise, când se convinse că l-au recunoscut, iată cum am ajuns.

Pe lângă ei trecu o caleașcă. Roțile hurează și praful îi învăluie, despărțindu-i o clipă. Ciobanul își șterse fruntea și-și privi mîna înnegrită de sudoare și praf.

— Așa-i în marele oraș, zise beiful rîzînd, ca și cum el ar fi fost stăpînul orașului, nu știi de unde te lovește un om sau un cal. Trebuie să te ferești tot timpul, nu-ți e în pădure.

Și deodată, în mintea lui vicleană se făcu o lumină : pădurea de pe Coiumbaba, ar fi putut s-o taie, 15 000 de acele, ciobanul avea oamenii lui pricepuți, împărțeau cîștigul.

Caleașca se întoarce și iar praful îi acoperi. Era, fără îndoială, caleașca sultanului plecat la vreun cititor de noroc.

— Să ne ferim, spuse beiful, podul nu-i loc bun pentru noi.

Dar ciobanul se înțepenise bine pe picioarele lui răschirate, părea că nu înțelege limba în care i se vorbea, deși beiful vorbea destul de bine limba poporului căciulilor lungi.

„Va fi greu“, gîndi beiful, „greu să-i mișc inima“.

Și simți un dor nespus și o iubire nouă pentru copacii din codrul sangeacului Babadag.

Pipăi talismanul, norocul îi scosese în cale prietenul.

— S-au copt alunii, întrebă, alunii de lângă ogradă ?

Nu dibuia drumul spre inima ciobanului, dar curajul îi dădea aripi.

Nu iubise niciodată pădurile. Acolo, în desimea copacilor cu rădăcini bălăuroase nu era puternic și viclenia nu-i folosea la nimic. Din fiecare cărare putea ieși la lumină oricînd un monstru, cum să-l alunge ? Nici soarele nu-i dăruia omului pădurea în întregime, o cernea prin frunze luînd ceea ce îi prisosea. De fiecare dată cînd venea spre casele ciobanului se gîndea să taie pădurea. Pe cînd era bei în sangeac, de pe strada cazarmii tăia pomii bătrîni la sfatul pașei de Tulcea, venit într-o vizită la Babadag.

— Mi-e dor, spuse beiul, de vraja pădurii din Babadag. Am acolo cîteva locuri sacre, îmi adunam gîndurile şi-mi limpezeam sufletul la izvorul liniştii pădurii. Este, lîngă bulucul teilor, nu-şi amintea dacă sînt tei în pădure, nu-l interesase decît ulmul, un copac falnic, un stejar. Cînd bate puţin vîntul, alăutele cereşti îşi picură muzica divină din frunzele lui. Nici îngerii n-au loc mai bun pentru evlavie. L-am văzut într-o zi rănit. Curgea sîngele lui alb şi am suferit la durerea lui mută. Apoi, dincolo de pădurea de tei, sînt cîţiva meri care înfloresc în luna april. Trecătoare sînt zăpezile florilor, cum trecători sîntem şi noi.

Doar ulmul...

Cum să înceapă ?

— Sufletul meu, prietene, a rămas în fiecare trunchi încremenit. Avem mereu dorul după neştirbita înţelepciune şi pace a vegetalului, a spus-o un mare maestru de ghazaluri.

Îl privi pe cioban. Văzu o răvăşire a liniilor feţei, se accentuau scobiturile şi colţurile, dar ciobanul nu rîdea, doar îşi strîmbase gura, semăna cu un duh şi un glas aspru, neomenesc, se auzi „să laşi pădurea în pace !“ şi apoi glasul deveni gros, răguşit, de parcă toată forţa vitală a omului s-ar fi adunat acolo, în coşul pieptului, „că te omor !“

Niciodată beiul nu fusese înfruntat de şuban. Îşi aminti cum i se furaseră caii albi din convoi şi furia îi răvăşi trăsăturile calme ale feţei, puse flăcări în ochii de obicei senini care acum păreau negri.

— Şi caii, strigă, şi vocea lui deveni autoritară, o voce răguşită de strîngător de peşcheş, neîndulcită de viclenie sau delăsarea în care-i aruncaseră fiinţa clipele cînd compunea ghazaluri în camera cea albă şi curată din sangeacul Babadaghi.

— Erau ai mei, strigă la fel de tulbure şubanul, în herghelia mea se înmulţiseră, de ce să ţi-i dau, ce-i cu asta ?

Cu pumnii strînşi, beiul se repezi asupra şubanului. Voia să lovească şi în femeia Zenab care strălucea de lu-

mină cum nu strălucise lângă el. De ce să se lumineze femeia lângă acest strângător de coium ?

Atunci trecu din nou trăsura împăratului, de parcă s-ar fi ținut după bei. Praful stîrnit de năluca neagră îi intra în ochi ameteîndu-l, orbindu-l și nările se lipiră nelăsînd să pătrundă aerul ; praful cu miros de balebă și urină de cal, greu, înecăcios, îl rupea de realitate, asmuțînd fiara din el care dicta loviturile. „De unde atîta praf ?“, mai avu timp să gîndească și lovea cu sete, dar simțea că lovește aerul, miile de fire praf urît mirositoare stîrnite de trecerea copitelor și roților peste pămîntul uscat de arșița verii, indiferent dacă pe coaja lui se ridica duhanul iadului în pătura grea făcută să înăbușe omul.

Praful îl despărțise de șuban, ca apa de uscat și lumina de întuneric. Numai caleașca împăratului era de vină și alergă după ea. Gîfiia, respira din ce în ce mai greu.

Pînă cînd trăsura împăratului ridică o roată în aer, apoi toate patru roțile și pluti așa, fără să se răstoarne, de parcă aerul ar fi fost dur, un munte nevăzut pe care să se sprijine roțile în goana lor nebună, scoțînd zgomoatele acelea de fiară înspăimîntată.

Beiul aruncă după trăsura cu bolovani. Se oprea pentru a culege din drum bucățile de pămînt încleiate și atunci i se părea că se oprea și trăsura. Dar bucățile de lut se risipeau în aer, transformîndu-se în stropi negri.

Gîfiia. Cealmaua se desfăcuse, o lepădă, acum era mai ușor. Trăsura urca și cobora, zgomotul se întetea. Alerga și se oprea cînd caleașca atingea pămîntul, înnebunit de huruitul roților, dorind să lovească mereu pasărea cea neagră care nu era nici a cerului, nici a pămîntului, menită doar să fie urmărită și lovită, să înngenunche sau să oprească zbaterea acelei ființe care fusese pînă nu demult om.

Deodată caleașca se ridică foarte sus, pînă la bagdadia cerului. Și cînd coborî cu aripile negre, îl învălui. Huruitul deveni tunet înspăimîntător, ca la desfacerea cerurilor.

— Te omor, striga beiul, balauroi !

① ceată de copii se luă după el.

— Deli, strigau, ia uite ce repede fuge nebunul !

Se întoarse spre ei și aruncă un pumn de praf. Dar copiii se țineau după el strigînd mereu, „deli !“, nebunul !

Niște dulăi, atrași de zgomot se apropiau hîrjonindu-se, erau prea speriați ca să muște. Apoi, plictisindu-se de alaiul zgomotos, se strînseseră între ei, mușcîndu-se și tăvălindu-se în praf.

Se trezi pe malul Bosforului și se opri. O șuviță de sînge se prelingea din ureche pe gît. O șterse și odată cu sîngele culesese de pe gîtul său sudoarea și praful.

Copiii rămăseseră în urmă. În jurul său era liniștea, stăpîna orașului. Gîfîia, se simțea obosit, dar nu știa ce s-a întîmplat cu sine. Îl dureau umerii și brațele și se lăsă pradă oboselii, coborînd umerii. Era în șalvari și pielea neînvățată cu soarele se înroșise. Semăna cu unul dintre sclavii care ajutau la încărcarea caicurilor cu mărfuri, poate pielea albă să-l fi deosebit puțin.

Nimeni nu-l privea cu mirare, era un om printre alții, alergînd după pradă. Pînă și copiii se îndepărtaseră de el.

— Mehmet !, strigă Altan, Mehmet !

Cum îl observase, cu ochii săi bolnavi, Altan, era de mirare. Visli, trăgînd caicul la mal și beiful urcă în caic.

— Vrei cantalup sau vin ?, întrebă Altan, după ce-l văzu așezat bine pe ciocul bărcii. Ce mult te-ai schimbat, Mehmet, parcă ai fi mîncat numai orez furat din zeherea și dosit în șalvari. Ia uite, ia uite, ochii ți s-au scurs în fundul capului și capul s-a făcut cît o tărtăcuță. Trebuie să te hrănești bine, Mehmet, să prinzi vlagă, dacă vrei să fii pescuitor de viziri ca mine. Îi vezi pe prăpădiții de barcagii ? Își rod unghiile și-și scarpină rapănul de sub șalvari, de unde să știe că azi o să cadă capul unui bei ? La Fîntîna Călăului, pe Piatra Prevestirii îl duc, oho, ce mulți guruși o să avem azi. Trebuie să știi să faci politică, Mehmet, să afli înaintea altora totul, de unde să știe ăștia ce știu eu ? Dacă ești om bun, te învăț meseria, Mehmet, arunci cangea, prinzi de urechi doar căpățîna, gata !

Tăie o felie de cantalup și i-o întinse. Gustul pepe-
nelui cald era sălcu.

Așteptară îndelung, mai mîncară o felie de cantalup
și deodată o fereastră de la Edikule se deschise și ceva
fu aruncat în apă.

Beiul încordă trupul, reținînd respirația, voia să împingă coaja caicului cu întreaga forță a sa și strigă „repede, Altan, vin toți ca ulii“ și, într-adevăr, caicele se adunaseră, negre, prădalnice, conduse de om, se înghe-
suiau lovindu-se ori evitînd loviturile și cîngile aruncate
nu pescuiau nimic. Doar apa se scurgea murdară, șiro-
înd, grăbită să părăsească fierul, tulburată în rostul ei
tăcut, învățată să primească și să ascundă în mîlul Bosfo-
rului ceea ce primea.

Se făcu liniște. Caicurile se depărtară dușmănoase,
reluînd prada.

Peste apa murdară a Bosforului cădea lumina și apa
înfiorată se strîngea în vălurile, sumețindu-se puțin,
atît cît îngăduia legea ei.

Prăfuit, orașul părea mort.

— Hei !, strigă un barcagiu, hei, Altan, auzi ?

Începu o hărmălaie din care se distingeau clar co-
menzi. O ceată de ieniceri trecu în fugă pe mal.

Ieșită ca din pămînt, mulțimea se împărțea în bu-
lukuri. Se auzi clar, „ienicerii au răsturnat cazanul. E
răscoală. Ulemalele l-au închis pe sultanul Ibrahim la
închisoarea vrăbiilor. Gata cu el, azi orașul va fi nebun
și noi o să petrecem. Bairam să fie și zaiafet ! Am auzit
că vine pe tron unul din nepoții sultanului, da-i mic și
speriat ca și ăsta care a fost. Așa spun spahiii, da' ce ne
pasă nouă ?“

— Nu vii, Mehmet ?

Apoi, țipetele mulțimii acoperiră totul.

— Tremuriciul !

— La închisoarea vrăbiilor !

— Padișahul !

— Mehmet, strigă Altan, repede, să coborîm, auzi ?

Și trase cu toată forța caicul la mal, sări, potic-
nindu-se.

— Nu vii ?, întrebă, întorcîndu-se, nu vii, Mehmet ?
Și plecă repede, pierzîndu-se în mulțimea de pe mal.
Rămas singur în caic, beiful vîsli pînă în larg, departe
de zgomotul de pe mal. Nu voia să audă glasul mulțimii.
Păsări albe îl înconjurau bătînd din aripi deasupra
apei.

Lumina îi înțepă ochii, era prea multă lumină.

Pe corăbiile trase la mal se mișcau stafii, dar auzul
său nu mai prindea sensul cuvintelor. Începu să cînte
încet, melodios.

„Dorința mea cea mai mare a fost

Să fiu vizir pe vremea lui Murad Han“...

Era atent la corectitudinea melodiei. Păsările albe în-
conjurau caicul, țipînd. Zvirli în apă cojile, apoi restul
cantalupului și semințele. După sfîrșitul ospățului, păsă-
rile se înălțară în văzduh. Erau cenușii, negre, din ce
în ce mai mici. Ochii, obosiți de lumină, lăcrimau. Stăruî
o clipă cu privirea asupra închisorii Edikule. Turnurile
păreau colții unei fiare încremenite. Vîsli departe de ea,
cît mai departe. În urma lui se auzea mereu plescăitul
apei, dar nu întoarse capul, poate erau păsările albe care-și
spălau aripile.

Se opri o clipă, mîinile îl dureau, le limpezi în apă.

Cînd se aplecă, descoperi talismanul. Îl scoase încet
și-l aruncă în urma lui. Numerele prietene coborîră în
adînc.

Trecu mîna umedă pe pieptul gol, plin de sudoare,
apoi își spală și fața arsă de soare. Repetă gestul, cu
mișcări lente, de ceremonial, mirosul putred al apei îi
înțepa nările, respiră adînc și aerul cald pătrunse în
piept.

Se întinse pe fundul bărcii. Din aripile păsărilor albe
stropi de apă îi cădeau pe față. În urma lui erau toate,
umilințele, neîmplinirile, trădările, nu auzea și nu mai
voia să audă tunurile care zguduiau pămîntul, bătînd cu
furie cu ghiulele de piatră în cetatea cea bine apărată a
Constantinopolului...

Indiferența lui era a sufletului, nu și a trupului.

Auzi glasul lui Altan care-l chema, îi trebui toată
voința pentru a pune mîna pe vîsle, dar puterea îl pă-
răsise, puterea și dorul de viață.

Se aplecă din nou peste marginea bărcii, privind mina în apă. Încercă să deseneze o cifră, 1 057 de la Hegiră, apa ștergea imediat liniile și punctele. Mai scrise „eu, Mehmet Derviş“, apa iar șterse totul.

Nimic nu tulbura sufletul mării Kara Deniz, nici țipătul păsărilor albe care prevesteau furtuna...

SFÎRȘIT

Tbilisi — Brăila — Tulcea, 1975—1982.

LECTOR : DOINA URICARIU DROGEANU
TEHNOREDACTOR : ELENA PREDA

APĂRUT 1983. BUN DE TIPAR 30.03.1983.
COLI TIPAR 11.

TIPARUL EXECUTAT SUB COMANDA NR. 110
LA ÎNȚEPRINDEREA POLIGRAFICĂ
„13 DECEMBRIE 1918”
STR. GRIGORE ALEXANDRESCU NR. 89—97,
BUCUREȘTI, REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

ROMANUL DE DRAGOSTE

195

ULTIMELE APARIȚII:

189 B. Elvin	● În continuare
190 Claude Roy	● Întîlnirea de pe Podul Artelor
191 Gustave Flaubert	● Doamna Bovary
192 Luigi Pirandello	● Exclusa
193 Régine Andry	● O femeie singură
194 Pierre de Boisdeffre	● Dragostea și plictisul

Dezvăluind căile inimii, într-un peisaj medieval și oriental, ce reunește grandoearea și austeritatea moravurilor, varietatea mediilor sociale și diversitatea relațiilor politice; *Drumul spre Constantinopol* este un roman al istoriei și al iubirii, o meditație despre nașterea sentimentelor și avatarurile acțiunii umane.